

ODLUKA O PRIHVATLJIVOSTI I MERITUMU
(uručena 7. marta 2003. godine)

“Predmeti Srebrenica” (49 prijava)

Predmeti br. CH/01/8365, CH/01/8397, CH/01/8398, CH/01/8399,
CH/01/8410, CH/01/8411, CH/01/8412,
CH/01/8414, CH/01/8428, CH/01/8484, CH/01/8487,
CH/01/8521, CH/02/8842, CH/02/8927, CH/02/9357, CH/02/9375,
CH/02/9385, CH/02/9390, CH/02/9403, CH/02/9427,
CH/02/9431, CH/02/9433, CH/02/9470, CH/02/9484,
CH/02/9485, CH/02/9486, CH/02/9487, CH/02/9505,
CH/02/9506, CH/02/9507, CH/02/9508, CH/02/9513,
CH/02/9514, CH/02/9515, CH/02/9528, CH/02/9529,
CH/02/9530, CH/02/9532, CH/02/9542, CH/02/9546,
CH/02/9547, CH/02/9548, CH/02/9549, CH/02/9550,
CH/02/9552, CH/02/9553, CH/02/9594, CH/02/9595,
i CH/02/9596

Ferida SELIMOVIĆ, Šefika PALIĆ, Šefika PALIĆ, Mejrema JUNUZOVIĆ,
Mevlida SULEJMANOVIĆ, Mevlida SULEJMANOVIĆ, Munira SULEJMANOVIĆ,
Hazreta DELIĆ, Zilha FEJZIĆ, Hafiza HRUSTIĆ i Adila HRUSTIĆ, Nura OMIĆ,
Enver HAMZIĆ, Hajro OKANOVIĆ, Rabija SMAJIĆ, Jusuf MALKIĆ, Šuhra ALIĆ,
Raza JUSUFOVIĆ, Ahmija MUJIĆ, Hasena AHMETAGIĆ, Fatija IBRAHIMOVIĆ,
Rifet MUHIĆ, Rešida OMEROVIĆ, Timka MUJIĆ, Ifeta SELIMOVIĆ,
Ifeta SELIMOVIĆ, Ifeta SELIMOVIĆ, Hata AHMETOVIĆ,
Hata AHMETOVIĆ, Hata AHMETOVIĆ, Hanifa SMAILOVIĆ,
Amira GURDIĆ, Tima GURDIĆ, Fatima RAMIĆ, Fatima RAMIĆ,
Fatima RAMIĆ, Enes ĐOZIĆ, Enes ĐOZIĆ, Azem SMAJIĆ,
Tahira SKELEDŽIĆ, Tahira SKELEDŽIĆ, Tahira SKELEDŽIĆ, Hakija ČAKANOVIĆ,
Sabra KABILOVIĆ, Sabira JUSUFOVIĆ, Emina SALIHOVIĆ, Hamša ČERIMOVIĆ
i Aiša ADEMOVIĆ

protiv

REPUBLIKE SRPSKE

CH/01/8365 i drugi

godine, sa sljedećim prisutnim članovima:

Gđa Michèle PICARD, Predsjednica
Gosp. Mato TADIĆ, Potpredsjednik
Gosp. Dietrich RAUSCHNING
Gosp. Hasan BALIĆ
Gosp. Rona AYBAY
Gosp. Želimir JUKA
Gosp. Jakob MÖLLER
Gosp. Mehmed DEKOVIĆ
Gosp. Giovanni GRASSO
Gosp. Miodrag PAJIĆ
Gosp. Manfred NOWAK
Gosp. Vitomir POPOVIĆ
Gosp. Viktor MASENKO-MAVI
Gosp. Andrew GROTRIAN

Gosp. Ulrich GARMS, Arhivar
Gđa Olga KAPIĆ, Zamjenica arhivara
Gđa Antonia DE MEO, Zamjenica arhivara

Razmotrivši gore spomenute prijave podnesene u skladu sa članom VIII(1) Sporazuma o ljudskim pravima (u daljem tekstu: Sporazum) sadržanog u Aneksu 6 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini;

Usvaja sljedeću odluku u skladu sa članovima VIII i XI Sporazuma kao i pravilima 57 i 58 Pravila procedure Doma:

SADRŽAJ

Naslov	broj tačke
I UVOD	1
II POSTUPAK PRED DOMOM	4
III ČINJENIČNI NAVODI.....	15
A. Istorijski kontekst prema rekonstrukciji sadržanoj u presudi Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u predmetu <i>Tužilac protiv Radislava Krstića</i>.....	15
B. Statistički podaci o licima nestalim u Srebrenici u julu 1995. godine.....	29
1. Međunarodni komitet Crvenog krsta.....	29
2. Međunarodna komisija za nestala lica	31
C. Činjenice u pojedinačnim prijavama	33
1. Predmet br. CH/01/8365 Ferida SELIMOVIĆ protiv Republike Srpske.....	33
2. Predmet br. CH/01/8397 Šefika PALIĆ protiv Republike Srpske	34
3. Predmet br. CH/01/8398 Šefika PALIĆ protiv Republike Srpske	35
4. Predmet br. CH/01/8399 Mejrema JUNUZOVIĆ protiv Republike Srpske	36
5. Predmet br. CH/01/8410 Mevlida SULEJMANOVIĆ protiv Republike Srpske... ..	37
6. Predmet br. CH/01/8411 Mevlida SULEJMANOVIĆ protiv Republike Srpske... ..	38
7. Predmet br. CH/01/8412 Munira SULEJMANOVIĆ protiv Republike Srpske	39
8. Predmet br. CH/01/8414 Hazreta DELIĆ protiv Republike Srpske.....	40
9. Predmet br. CH/01/8428 Zilha FEJZIĆ protiv Republike Srpske.....	41
10. Predmet br. CH/01/8484 Hafiza HRUSTIĆ i Adila HRUSTIĆ protiv Republike Srpske.....	42
11. Predmet br. CH/01/8487 Nura OMIĆ protiv Republike Srpske	45
12. Predmet br. CH/01/8521 Enver HAMZIĆ protiv Republike Srpske	46
13. Predmet br. CH/02/8842 Hajro OKANOVIĆ protiv Republike Srpske	47
14. Predmet br. CH/02/8927 Rabija SMAJIĆ protiv Republike Srpske	48
15. Predmet br. CH/02/9357 Jusuf MALKIĆ protiv Republike Srpske	49
16. Predmet br. CH/02/9375 Šuhra ALIĆ protiv Republike Srpske	50
17. Predmet br. CH/02/9385 Raza JUSUFOVIĆ protiv Republike Srpske.....	51
18. Predmet br. CH/02/9390 Ahmija MUJIĆ protiv Republike Srpske	52
19. Predmet br. CH/02/9403 Hasena AHMETAGIĆ protiv Republike Srpske	53
20. Predmet br. CH/02/9427 Fatija IBRAHIMOVIĆ protiv Republike Srpske.....	54
21. Predmet br. CH/02/9431 Rifet MUHIĆ protiv Republike Srpske	55
22. Predmet br. CH/02/9433 Rešida OMEROVIĆ protiv Republike Srpske	56
23. Predmet br. CH/02/9470 Timka MUJIĆ protiv Republike Srpske	57
24. Predmet br. CH/02/9484 Ifeta SELIMOVIĆ protiv Republike Srpske	58
25. Predmet br. CH/02/9485 Ifeta SELIMOVIĆ protiv Republike Srpske	59
26. Predmet br. CH/02/9486 Ifeta SELIMOVIĆ protiv Republike Srpske	60
27. Predmet br. CH/02/9487 Ifeta SELIMOVIĆ protiv Republike Srpske	61
28. Predmet br. CH/02/9505 Hata AHMETOVIĆ protiv Republike Srpske.....	62
29. Predmet br. CH/02/9506 Hata AHMETOVIĆ protiv Republike Srpske.....	63
30. Predmet br. CH/02/9507 Hata AHMETOVIĆ protiv Republike Srpske.....	64
31. Predmet br. CH/02/9508 Hata AHMETOVIĆ protiv Republike Srpske.....	65
32. Predmet br. CH/02/9513 Hanifa SMAILOVIĆ protiv Republike Srpske	66
33. Predmet br. CH/02/9514 Amira GURDIĆ protiv Republike Srpske	67
34. Predmet br. CH/02/9515 Tima GURDIĆ protiv Republike Srpske	68
35. Predmet br. CH/02/9528 Fatima RAMIĆ protiv Republike Srpske	69

36.	Predmet br. CH/02/9529 Fatima RAMIĆ protiv Republike Srpske	70
37.	Predmet br. CH/02/9530 Fatima RAMIĆ protiv Republike Srpske	71
38.	Predmet br. CH/02/9532 Enes ĐOZIĆ protiv Republike Srpske	72
39.	Predmet br. CH/02/9542 Enes ĐOZIĆ protiv Republike Srpske	73
40.	Predmet br. CH/02/9546 Azem SMAJIĆ protiv Republike Srpske	74
41.	Predmet br. CH/02/9547 Tahira SKELEDŽIĆ protiv Republike Srpske.....	75
42.	Predmet br. CH/02/9548 Tahira SKELEDŽIĆ protiv Republike Srpske.....	76
43.	Predmet br. CH/02/9549 Tahira SKELEDŽIĆ protiv Republike Srpske.....	77
44.	Predmet br. CH/02/9550 Hakija ČAKANVIĆ protiv Republike Srpske	78
45.	Predmet br. CH/02/9552 Sabra KABILOVIĆ protiv Republike Srpske	79
46.	Predmet br. CH/02/9553 Sabira JUSUFOVIĆ protiv Republike Srpske.....	80
47.	Predmet br. CH/02/9594 Emina SALIHOVIĆ protiv Republike Srpske	81
48.	Predmet br. CH/02/9595 Hamša ČERIMOVIC protiv Republike Srpske	82
49.	Predmet br. CH/02/9596 Aiša ADEMOVIĆ protiv Republike Srpske	83
D.	Rezime “Izveštaja o slučaju Srebrenica”	84
IV	RELEVANTNI ZAKONSKI OKVIR	98
A.	Međunarodno pravo	98
1.	Protokol br. 1 uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba od 8. juna 1977. godine.....	98
2.	Deklaracija Ujedinjenih nacija o zaštiti svih lica od prisilnog nestanka od 18. decembra 1992. godine.....	100
3.	Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine	106
4.	Statut Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju	108
B.	Aneksi uz Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini od 14. decembra 1995. godine	110
1.	Ustav Bosne i Hercegovine.....	110
2.	Sporazum o izbjeglicama i raseljenim licima	111
3.	Sporazum o vojnim aspektima mirovnog rješenja	112
C.	Međunarodne aktivnosti u vezi sa nestalim licima.....	113
1.	Specijalni postupak Ujedinjenih nacija u vezi nestalih lica na teritoriji bivše Jugoslavije.....	113
2.	Postupak MKCK-a za traženje i identifikaciju lica čija je sudbina nepoznata	114
3.	Banjalučki i Sarajevski sporazum o procesu zajedničkih ekshumacija	118
4.	Međunarodna komisija za nestala lica	120
D.	Aktivnosti domaćih organa u pogledu nestalih lica	124
1.	Državna komisija za traženje nestalih lica	125
2.	Federalna komisija za nestale osobe	127
3.	Komisija za traženje nestalih i zarobljenih lica Republike Srpske	129
4.	Rezolucija o nestalim licima u Bosni i Hercegovini	132
E.	Odluke Visokog predstavnika	133
1.	Odluka o mjestu groblja i spomenika za žrtve Srebrenice od 25. oktobra 2000. godine.....	133
2.	Odluka o osnivanju Fondacije Srebrenica-Potočari spomen obilježje	

	i mezarje od 10. maja 2001. godine.....	134
V	ŽALBENI NAVODI.....	135
VI	PODNEŠCI STRANA	136
A.	Zapažanja Republike Srpske	136
B.	Odabrana zapažanja podnosioca prijava u odgovoru na zapažanja tužene Strane	143
VII	MISLJENJE DOMA	146
A.	Predmet odluke	146
B.	Prihvatljivost	147
1.	Iscrpljivanje djelotvornih pravnih lijekova	149
a.	U pogledu mehanizama traženja predviđenih Aneksom 7.....	150
b.	U pogledu zahtjeva za kompenzaciju.....	154
2.	Spojivost <i>ratione personae</i>	157
3.	Spojivost <i>ratione materiae</i>	161
4.	Spojivost <i>ratione temporis</i>	165
5.	Zaključak o prihvatljivosti	170
C.	Meritum	171
1.	Član 8 Evropske konvencije (pravo na poštivanje privatnog i porodičnog života – tj. pravo na pristup informacijama)	173
2.	Član 3 Evropske konvencije (Zabrana nehumanog i ponižavajućeg postupanja – tj. pravo na istinu)	182
3.	Član 13 Evropske konvencije (Pravo na djelotvoran pravni lijek).....	192
4.	Diskriminacija u uživanju članova 8 i 3 Evropske konvencije.....	194
5.	Zaključak o meritumu	202
VIII	PRAVNI LIJEKOVI	203
A.	Sudska praksa i principi obeštećenja.....	205
B.	Obeštećenje u predmetima iz Srebrenice	211
IX	ZAKLJUČCI.....	220
Aneks I	Izdvojeno mišljenje o djelimičnom neslaganju gosp. Miodraga Pajića	strana 49
Aneks II	Izdvojeno mišljenje o neslaganju gosp. Vitomira Popovića	strana 50
Aneks III	Izdvojeno mišljenje o djelimičnom slaganju gosp. Mehmeda Dekovića ...	strana 52

I UVOD

1. Četrdeset devet prijava koje čine "Predmete iz Srebrenice", a koje se razmatraju u ovoj odluci, podnijeli su najbliži rođaci muškaraca Bošnjaka¹ za koje se pretpostavlja da su ubijeni u sklopu masovnog pogubljenja oko 7.000-8.000 Bošnjaka koje je izvršila Vojska Republike Srpske (u daljem tekstu: Vojska RS ili VRS) u periodu od 10. do 19. jula 1995. godine u i oko Srebrenice, grada u istočnom dijelu Republike Srpske. Ove prijave su dio grupe od oko 1.800 sličnih prijava koje su trenutno u postupku pred Domom – sve one se odnose na događaje u Srebrenici. U nekim predmetima Dom je primio nekoliko različitih prijava koje je podnio isti podnosilac za različite nestale članove porodice. U drugim predmetima, Dom je primio jednu prijavu podnesenu za nekoliko različitih nestalih članova porodice. U drugim, pak, predmetima, Dom je primio jednu zajedničku prijavu koju je podnijelo nekoliko podnosilaca prijava, koji su u srodstvu, za određenog nestalog člana porodice. Dakle, kod ovih 49 prijava, broj podnosilaca prijava i nestalih lica nije direktno srazmjern broj prijava.

2. U ovim prijavama, svi za koje se pretpostavlja da su žrtve događaja u Srebrenici se nalaze na spisku nestalih lica "Državne komisije za traženje nestalih lica" (u daljem tekstu: Državna komisija)². Neki od njih se nalaze i na spiskovima lica o kojima se ništa ne zna Međunarodnog komiteta Crvenog krsta (u daljem tekstu: MKCK). Koliko je Domu poznato, nijedno od nestalih lica nije bilo pripadnik Armije Republike Bosne i Hercegovine ili Armije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Armija RBiH ili Armija BiH) niti su vršili vojne zadatke u i oko Srebrenice u julu 1995. godine. Svi podnosioci prijava traže da budu obaviješteni o sudbini najbližih članova svojih porodica koji su nestali kao i o mjestu gdje se oni nalaze. Čini se da, od kada su se odigrali predmetni događaji, nijedan podnosilac prijave nije dobio te informacije od nadležnih organa.

3. Ovi predmeti pokreću pitanja po članovima 3, 8 i 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima (u daljem tekstu: Evropska konvencija), te diskriminaciji u vezi sa ovim pravima po članu II(2)(b) Sporazuma. Kako je dole detaljnije objašnjeno, zbog svoje nadležnosti po Sporazumu, Dom razmatra ove predmete samo u vezi sa pravima članova porodica da budu obaviješteni o sudbini i mjestu gdje se nalaze nestali članovi njihovih najužih porodica.

II POSTUPAK PRED DOMOM

4. Prijave su podnesene Domu i registrovane u periodu između 2. novembra 2001. godine i 20. marta 2002. godine.

5. Dom je Republici Srpskoj 20. juna 2002. godine prosljedio 49 prijava obuhvaćenih ovom odlukom. Prijave su prosljede na zapažanja o prihvatljivosti i meritumu u pogledu članova 3, 8 i 13 Evropske konvencije i diskriminacije u uživanju ovih prava, kao i pozitivnih obaveza sadržanih u Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. (u daljem tekstu: Konvencija o genocidu).

6. Republika Srpska je 26. avgusta 2002. godine podnijela zapažanja o prihvatljivosti prijava. Nije podnijela zapažanja o meritumu prijava.

7. Dom je 10. septembra 2002. godine tražio zvanični primjerak Izveštaja o Srebrenici koji su objavili organi vlasti Republike Srpske. Tužena Strana je 30. septembra 2002. godine dostavila jedan primjerak "Izveštaja o slučaju Srebrenica", samo na engleskom jeziku koji je, septembra 2002. godine, objavio Dokumentacioni centar Republike Srpske, Biro Vlade Republike Srpske za odnose sa Međunarodnim krivičnim sudom u Hagu u Banjoj Luci. Republika Srpska je istovremeno Domu dostavila i jedan primjerak drugog izvještaja koji je objavio Dokumentacioni centar, pod nazivom "Islamsko-fundamentalistička globalna mreža – *Modus Operandi* – model Bosna". Dom je

---

¹ Državljeni Bosne i Hercegovine muslimanskog porijekla i islamske vjere sebe nazivaju "Bošnjacima". U najvećem dijelu ove odluke, Dom je usvojio ovu terminologiju. Međutim, u dijelovima gdje se Dom poziva na druge izvore, Bošnjaci su nazivani i "bosanski Muslimani" te "Muslimani".

² Vidi tačke 125-126, 128. dole radi objašnjenja o osnivanju i ulozi Državne komisije u pokušajima da se pronađu nestala lica na teritoriji Bosne i Hercegovine.

30. septembra 2002. godine poslao pismo tuženoj Strani, razjasnivši da mu je potreban primjerak "Izveštaja o slučaju Srebrenica" i na domaćem jeziku. Tužena Strana nije odgovorila na taj zahtjev.³

8. U periodu između 10. i 23. septembra 2002. godine, Dom je u odgovoru na zapažanja tužene Strane primio zapažanja od osam podnosilaca prijava. Dom je 10. septembra 2002. godine primio u osnovi slična zapažanja podnosilaca prijava Hamše Čerimović (predmet br. CH/02/9595) i Aiše Ademović (predmet br. CH/02/9596). Dom je 10. septembra 2002. godine i 19. septembra 2002. godine, u odgovoru na zapažanja tužene Strane, primio u osnovi slična zapažanja podnosilaca prijava Šefike Palić (predmeti br. CH/01/8397 i CH/01/8398) i Nure Omić (predmet br. CH/01/8487). Dom je 16. septembra 2002. godine, u odgovoru na zapažanja tužene Strane, primio zapažanja podnosioca prijave Envera Hamzića (predmet br. CH/01/8521). Dana 19. septembra 2002. godine, Dom je u odgovoru na zapažanja tužene Strane primio odvojena zapažanja od podnosilaca prijava Hafize Hrustić i Adile Hrustić (predmet br. CH/01/8484). Dom je 23. septembra 2002. godine primio zapažanja od Raze Jusufović (predmet br. CH/02/9385).

9. U novembru 2002. godine, Dom je zatražio informacije od Međunarodne komisije za nestala lica. Te informacije su dostavljene 21. novembra 2002. i 21. januara 2003. godine.

10. Dom je 29. novembra 2002. godine poslao dopis MKCK-u tražeći dodatne informacije u vezi sa prikupljanjem zahtjeva za traženje lica nestalih iz Srebrenice u julu 1995. godine. MKCK je 3. decembra 2002. godine dostavio tražene informacije.

11. Dom je 16. decembra 2002. godine poslao pisma podnosiocima prijava, tražeći od njih dodatne informacije. Te dodatne informacije su primljene u periodu između 19. i 31. decembra 2002. godine.

12. Dom je 16. decembra 2002. godine poslao dopis Republici Srpskoj, tražeći od nje da pribavi primjerak odluke ili neke druge zakonske odredbe kojom je uspostavljena Komisija za traženje nestalih i zarobljenih lica Republike Srpske i kojom su određene njene nadležnosti. Republika Srpska je Domu pribavila ovu informaciju 31. decembra 2002. godine.

13. Dom je 10. januara 2003. godine poslao dopis Državnoj komisiji, gosp. Amoru Mašoviću, tražeći dodatne informacije o zahtjevima za informacije o sudbini i mjestu gdje se nalaze nestala lica, koje su podnijeli podnosioci prijava. Državna komisija je 16. januara 2003. godine Domu dostavila tražene informacije.

14. Plenarni Dom je razmatrao prihvatljivost i meritum prijava 4. juna 2002. godine, 10. oktobra 2002. godine, 3. decembra 2002. godine, 9. januara 2003. godine, 5-6. februara 2003. godine i 3. marta 2003. godine. Dana 3. marta 2003. godine, usvojio je ovu odluku o prihvatljivosti i meritumu. S obzirom na sličnosti između činjenica ovih predmeta i žalbenih navoda podnosilaca prijava, Dom je odlučio da spoji ove prijave u skladu sa pravilom 34 Pravila procedure Doma istog datuma kada je usvojio ovu odluku.

III ČINJENIČNI NAVODI

A. Istorijski kontekst prema rekonstrukciji sadržanoj u presudi Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u predmetu *Tužilac protiv Radislava Krstića*

15. Dana 2. avgusta 2001. godine Pretresno vijeće Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (u daljem tekstu: MKSJ) donijelo je presudu u predmetu br. IT-98-33-T, *Tužilac protiv Radislava Krstića*, u kojoj je utvrđeno da je general Krstić kriv za genocid i ubistvo⁴. Pri donošenju

³ Iako tužena Strana Domu nije dostavila primjerak "Izveštaja o slučaju Srebrenica" na domaćem jeziku, organi Republike Srpske su podijelili Izveštaj medijima i javnosti u septembru 2002. godine. Dom je, putem ovih javnih izvora, nabavio primjerak Izveštaja na domaćem jeziku.

⁴ Potpun tekst presude *Krstić* od 2. avgusta 2001. godine, koja ima nekih 255 stranica, dostupan je na engleskom i domaćem jeziku na internet-stranici MKSJ-a – www.un.org/icty.

presude, Pretresno vijeće MKSJ-a je, tokom 98 dana suđenja, saslušalo iskaze više od 110 svjedoka i ispitalo oko 1.000 dokaznih predmeta (presuda *Krstić*, tačka 4). Trenutno je u toku žalbeni postupak po toj presudi. Dana 10. januara 2002. godine branilac je podnio žalbu u ime generala Krstića. Branilac, u žalbi, tvrdi da je Pretresno vijeće pogrešno utvrdilo da je general Krstić kriv za genocid te da je načinom istrage tužioca prekršeno njegovo pravo na pravičnu raspravu. Pored toga, branilac navodi da je Pretresno vijeće pogriješilo i u nekim činjeničnim i pravnim nalazima; međutim, u pogledu činjenica, branilac je svoje prigovore izričito ograničio na “samo nekoliko odlučnih činjenica Pretresnog vijeća”. Sva ova osporavanja činjenica su u vezi sa određenim činjenicama o ličnoj umiješanosti generala Krstića u događaje u Srebrenici, te njegovoj ličnoj odgovornosti za te događaje. Ti prigovori se ne odnose na istorijski kontekst niti na činjenice vezane za događaje u Srebrenici, kako su utvrđene u presudi *Krstić*. Povrh toga, istorijski kontekst i činjenice vezane za događaje u Srebrenici takođe su izneseni, s manje detalja, u presudi MKSJ-a u predmetu *Tužilac protiv Dražena Erdemovića* (predmet br. IT-96-22-T, presuda o kazni od 29. novembra 1996. godine, tačke 76-80; djelimično potvrđena po žalbi u predmetu br. IT-96-22-A, presuda od 7. oktobra 1997. godine, tačka 8; potvrđena u preispitivanju postupka presude o kazni u predmetu br. IT-96-22-Tbis, presuda o kazni II od 5. marta 1998. godine, tačke 13-15 (u kojoj je optuženi, pripadnik Vojske RS, priznao svoje lično učešće u masakrima u Srebrenici)).

16. Kako presuda *Krstić* sadrži opsežan opis istorijskog konteksta i činjenica vezanih za događaje u Srebrenici, utvrđenih nakon dugog akuzatornog postupka koji je sproveo renomirani međunarodni sud, Dom će koristiti ovu presudu za izlaganje istorijskog konteksta i činjenica, bitnih za potpuno razumijevanje prijava koje se razmatraju u ovoj odluci. No, pri izlaganju ovog činjeničnog konteksta, Dom će koristiti samo one činjenične dijelove iz presude *Krstić* koji nisu predmet žalbe.

17. Grad Srebrenica se nalazi u istočnoj Bosni i Hercegovini oko 15 kilometara od granice sa Srbijom u regiji srednjeg Podrinja (presuda *Krstić*, tačke 11-12). Godine 1991. opština Srebrenica je brojala 37.000 stanovnika, od kojih 73% muslimanskog porijekla i 25% srpskog porijekla (presuda *Krstić*, tačka 11). “Bosna [i Hercegovina] je svoj put prema nezavisnosti započela 15. oktobra 1991. godine parlamentarnom deklaracijom o suverenosti”. Nakon toga, “došlo je do žestokih borbi za teritorije između tri glavne grupe u Bosni [i Hercegovini]: Muslimana, Srba i Hrvata”. “U istočnom dijelu Bosne [i Hercegovine], koji je blizu [Republike] Srbije, razvio se posebno žestok sukob između bosanskih Srba i bosanskih Muslimana (presuda *Krstić*, tačka 10).

18. “Tokom sukoba, regija srednjeg Podrinja, u kojoj se Srebrenica nalazi, predstavljala je područje znatne strateške važnosti” za bosanske Srbe jer im je “kontrola te regije bila nužna kako bi ostvarili svoj minimalni cilj stvaranja političkog entiteta u Bosni [i Hercegovini]”. Po riječima vojnog vještaka odbrane, bez kontrole tog područja, bosanski Srbi ne bi mogli formirati geografski vezan politički entitet u Bosni i Hercegovini i ne bi mogli eliminisati granicu između “srpskih država”, na rijeci Drini, tj. Srbije i područja gotovo potpuno nastanjenih etničkim Srbima (presuda *Krstić*, tačka 12).

19. U januaru 1993. godine, oružane snage bosanskih Muslimana i bosanskih Srba učestvovala su u borbi u selu Kravice kod Srebrenice, čiji je ishod bio prekid veze između Srebrenice i obližnje Žepe. Kao rezultat toga, bosanski Muslimani iz obližnjih područja slili su se u Srebrenicu tako da je broj njenih stanovnika porastao na 50.000 do 60.000 ljudi (presuda *Krstić*, tačka 14). Nakon toga, Komandant Zaštitnih snaga UN-a (u daljem tekstu: UNPROFOR) posjetio je Srebrenicu i uvjerio se u užasne uslove opsade (presuda *Krstić*, tačka 15). Dana 13. aprila 1993. godine, bosanski Srbi su obavijestili predstavnike Visokog komesarijata UN-a za izbjeglice (u daljem tekstu: UNHCR) da će napasti Srebrenicu “ako se bosanski Muslimani ne predaju i ne pristanu na evakuaciju” (presuda *Krstić*, tačka 17). Savjet bezbjednosti UN-a je 16. aprila 1993. godine donio rezoluciju kojom je proglasio da “sve strane i drugi Srebrenicu i njenu okolinu trebaju smatrati 'zaštićenom zonom' koju se ne smije oružano napadati niti izlagati nekom drugom neprijateljskom činu”. Dvije druge zaštićene enklave UN-a su formirane u Žepi i Goraždu (presuda *Krstić*, tačka 18). Nakon toga, komandanti UNPROFOR-a su pregovorima postigli sporazum o prekidu vatre sa Vojskom RS kojim je bilo predviđeno razoružanje enklave Srebrenica pod nadzorom mirovnih snaga UNPROFOR-a (presuda *Krstić*, tačke 19-20). Uprkos kršenjima sporazuma o “zaštićenoj zoni” i od strane snaga bosanskih Muslimana i od strane snaga bosanskih Srba “nakon uspostavljanja enklave uslijedilo je dvogodišnje razdoblje relativne stabilnosti, iako su uslovi koji su vladali u Srebrenici za njene stanovnike bili sve prije nego idealni” (presuda *Krstić*, tačka 25).

20. Do početka 1995. godine, situacija u Srebrenici počela je da se “rapidno pogoršava” i pojavili su se “zloslutni znaci od strane VRS-a” (presuda *Krstić*, tačke 26-27). U martu 1995. godine, predsjednik Republike Srpske, Radovan Karadžić, izdao je direktivu Vojsci RS da se, između ostalog, “trebaju planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslovi totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljeg opstanka i života mještana u Srebrenici”. “Tačno kao što je i bilo predviđeno tom direktivom, sredinom 1995. godine, humanitarna situacija za civile bosanskih Muslimana i vojno osoblje u enklavi postala je katastrofalna” (presuda *Krstić*, tačka 28). General Mladić je 31. marta 1995. godine izdao direktivu Vojsci RS da sprovodi “aktivnija borbena dejstva” oko enklava Srebrenice i Žepe (presuda *Krstić*, tačka 29).

21. “Ofanziva VRS na Srebrenicu započela je 6. jula 1995. godine” (presuda *Krstić*, tačka 31). Do 9. jula 1995. godine, VRS je prodrla četiri kilometra u dubinu enklave, samo kilometar van grada Srebrenice. “Predsjednik Karadžić izdao je novo naređenje kojim je Drinskom korpusu VRS dao zeleno svjetlo da zauzme grad Srebrenicu” (presuda *Krstić*, tačka 33). Bosanski zvaničnici kao i zvaničnici UNPROFOR-a u Srebrenici su slali zahtjeve za pomoć NATO-u i Armiji Republike Bosne i Hercegovine, ali nikakva značajna pomoć nije pristizala (presuda *Krstić*, tačke 34-35). Poslijepodne 11. jula 1995. godine, generali Mladić i Krstić i drugi oficiri VRS su “trijumfalno prošetali praznim ulicama Srebrenice” (presuda *Krstić*, tačka 36).

22. Suočeni sa činjenicom da je Srebrenica pala pod kontrolu snaga bosanskih Srba, na hiljade bosanskih Muslimana iz Srebrenice pobjeglo je u obližnje Potočare, kako bi potražili zaštitu u bazi UN-a. Do večeri 11. jula 1995. godine, u Potočarima se okupilo između 20.000 i 25.000 izbjeglih bosanskih Muslimana, većinom žena, djece, staraca i invalida (presuda *Krstić*, tačka 37). Uslovi u Potočarima su bili “užasni” – pored situacije humanitarne krize zbog nedostatka hrane i vode, ljudi su bili tijesno zbijeni, uspaničeni i prestravljeni; dok su izbjeglice čekale, snajperisti su ih gađali i palili kuće (presuda *Krstić*, tačke 38-39). Dana 12. jula 1995. godine, vojnici bosanskih Srba su počeli “aktivnu kampanju terora” (presuda *Krstić*, tačka 41). Došlo je do brojnih sporadičnih ubistava i silovanja (presuda *Krstić*, tačke 43-46).

23. Uveče 11. jula 1995. godine i sljedećeg jutra, general Mladić je pozvao zapovjednike UNPROFOR-a na tri sastanka sa zvaničnicima VRS da razgovaraju o planovima za transport “civila bosanskih Muslimana” van enklave u Potočarima i “o sudbinama srebreničkih Muslimana” (presuda *Krstić*, tačke 126, 129, 131). General Mladić je prenio “jasnu poruku” “da izbjeglice bosanski Muslimani mogu preživjeti samo ako napuste Srebrenicu” (presuda *Krstić*, tačka 133). On je takođe izjavio da će se “morati izdvojiti i provjeriti svi muškarci u dobi između 17 i 70 godina kako bi se pronašli eventualni ‘ratni zločinci’” (presuda *Krstić*, tačka 134).

24. Dana 11. jula 1995. godine, “kako je situacija u Potočarima postajala sve kritičnija”, neki vojno sposobni bosanski Muslimani su odlučili da se “povuku u šumu” i da se pridruže vojnicima Armije RBiH u koloni te da se pokušaju probiti do teritorije bosanskih Muslimana blizu Tuzle. Vjerovali su da imaju veće izgleda za preživljavanje ako pokušaju pobjeći kroz šumu nego ako padnu u ruke snaga bosanskih Srba (presuda *Krstić*, tačka 60). Procijenjeno je da se između 10.000 i 15.000 muškaraca povuklo u šumu (presuda *Krstić*, tačka 61). Otprilike trećinu kolone činili su vojnici Armije RBiH, a preostale dvije trećine su bili civili bosanski Muslimani iz Srebrenice (presuda *Krstić*, tačka 163). VRS je 12. jula 1995. godine pokrenula artiljerijski napad na ove muškarce i tokom nekoliko sljedećih dana zarobila je veliki broj ljudi (presuda *Krstić*, tačke 62-63). Prema propisima VRS-a, kolona muškaraca je “predstavljala legitimni vojni cilj” (presuda *Krstić*, tačka 163). Bosanski Muslimani iz kolone koji su zarobljeni, morali su predati svoje lične stvari i vrijedne predmete snagama bosanskih Srba (presuda *Krstić*, tačka 171).

25. Dana 12. i 13. jula 1995. godine, VRS je autobusima prevezla žene, djecu i starce iz Potočara na teritoriju bosanskih Muslimana blizu Kladnja (presuda *Krstić*, tačka 48). Snage UNPROFOR-a pokušale su da prate autobuse, ali nakon što su ispratili prvi konvoj, vojnici bosanskih Srba su ih fizički spriječili da nastave sa pratnjom (presuda *Krstić*, tačka 50). U međuvremenu, pripadnici snaga bosanskih Srba su “sistematski izdvajali vojno sposobne muškarce” koji su pokušali autobusom da napuste Potočare (presuda *Krstić*, tačka 53). Oni su ovim ljudima oduzeli ličnu imovinu i lične karte, koje su kasnije spaljene” (presuda *Krstić*, tačka 160). Takođe su na putu zaustavili autobuse, tražeći

u njima još muškaraca (presuda *Krstić*, tačka 56). Potpuno odvoženje civila bosanskih Muslimana iz Potočara okončano je uveče 13. jula 1995. godine (presuda *Krstić*, tačka 51). Pretresno vijeće je konstatovalo da “po zauzimanju Srebrenice u julu 1995. godine, snage bosanskih Srba su skovale i sprovele plan da iz enklave odvezu sve žene, djecu i starce bosanskih Muslimana” (presuda *Krstić*, tačka 52). Međutim, nijedan muškarac nije stigao na planiranu destinaciju u Kladanj (presuda *Krstić*, tačka 57).

26. Oko 1.000 muškaraca bosanskih Muslimana, koji su bili odvojeni od žena, djece i staraca transportovani su van Potočara, odvedeni na lokacije pritvora u Bratunac, a kasnije su im se pridružili muškarci bosanski Muslimani koji su zarobljeni u koloni u šumi (presuda *Krstić*, tačka 66). Pretresno vijeće je opisalo sudbinu ovih muškaraca kako slijedi:

“Hiljade zarobljenih bosanskih Muslimana, koji su u zarobljeništvo dospjeli nakon zauzimanja Srebrenice, pogubljeni su gotovo do posljednjeg čovjeka. Neke su ubijali pojedinačno ili u manjim grupama vojnici koji su ih zarobili, a neki su ubijeni na mjestima na kojima su bili privremeno zatočeni. Međutim, većina njih je pobijena u pažljivo isplaniranim masovnim pogubljenjima, počevši od 13. jula 1995. godine, i to na području sjeverno od Srebrenice. Zatvorenici koji nisu ubijeni 13. jula 1995. godine kasnije su autobusima odvoženi na mjesta pogubljenja sjevernije od Bratunca, u zoni odgovornosti Zvorničke brigade. Egzekucije širokih razmjera na sjeveru vršene su između 14. i 17. jula 1995. godine” (presuda *Krstić*, tačka 67).

“Većina masovnih egzekucija odvijala se prema tačno utvrđenom obrascu”. Muškarci su prvo pritvarani, a zatim transportovani do mjesta egzekucija na izolovanim lokacijama. Bili su nenaoružani i stavljani su im povezi preko očiju i oko ručnih zglobova da bi se “otpor sveo na najmanju mjeru”. Na mjestima egzekucije, ljudi su “postrojavani i streljani”. Neposredno nakon toga, tijela su pokopavana sa mehanizacijom za prekopavanje zemlje, na mjestima gdje su pogubljeni ili na obližnjim lokacijama (presuda *Krstić*, tačka 68). Pretresno Vijeće je utvrdilo da je “po zauzimanju Srebrenice u julu 1995. godine, hiljade muškaraca bosanskih Muslimana iz Srebrenice ubijeno tokom pomno isplaniranih i metodičnih masovnih egzekucija” od strane bosanskih Srba (presuda *Krstić*, tačke 79 i 84). “Ukupan broj pogubljenih kreće se vrlo vjerovatno između 7.000 i 8.000 muškaraca” (presuda *Krstić*, tačke 84).

27. Prema forenzičkim dokazima, “u septembru i početkom oktobra 1995. godine, snage bosanskih Srba su otkopale mnoge od primarnih masovnih grobnica i tijela ponovo pokopale na još zabačenijim lokacijama”. “Dokazi o premještanju tijela i njihovom ponovnom pokapanju ukazuju na usaglašene pokušaje da se sakriju tijela muškaraca iz tih primarnih grobnica, što je nesumljivo potaknuto pojačanom pažnjom koju je međunarodna zajednica posvećivala događajima koji su uslijedili poslije zauzimanja Srebrenice” (presuda *Krstić*, tačka 78).

28. Posljedice događaja iz Srebrenice na pripadnike “zajednice bosanskih Muslimana iz Srebrenice su bile katastrofalne” (presuda *Krstić*, tačka 90). “U patrijarhalnom društvu, kakvo je ono u kojem su živjeli bosanski Muslimani iz Srebrenice, eliminacija praktično svih muškaraca gotovo je u potpunosti onemogućila žene bosanske Muslimanke koje su preživjele da uspješno obnove svoje živote” (presuda *Krstić*, tačka 91). Mnoge od njih ne mogu naći zaposlenje. Ostale žene koje su “bile prisiljene postati glavom porodice, imaju vrlo velike poteškoće sa njima stranim zadacima vođenja porodičnih poslova u javnoj sferi života” (*id.*). Još jedna prepreka za psihički oporavak preživjelih je u tome što “uz nekoliko iznimki, sudbina voljenih osoba za kojima tragaju preživjeli nije službeno poznata: većina muškaraca iz Srebrenice se još uvijek vode kao nestali”. Na psihološkoj razini to sprečava preživjele da nastave sa svojim životima bez jasnog završetka i bračni status bivših supruga ostaje nejasan, što je posebno problematično za njih pošto su muslimanke. “Razina proživljene traume žena i djece koje su odveli iz Srebrenice” je “izuzetno visoka”, i to se velikim dijelom pripisuje činjenici da su “žene i muškarci razdvajani nakon zauzimanja Srebrenice” (presuda *Krstić*, tačka 93).

B. Statistički podaci o licima nestalim u Srebrenici u julu 1995. godine

1. Međunarodni komitet Crvenog krsta

29. MKCK je u januaru 1995. godine počeo sa prikupljanjem zahtjeva za traženje lica nestalih tokom oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini. Da bi MKCK prihvatio zahtjev za traženje, on mora ispunjavati određene kriterije, uključujući i kriterij da zahtjev može da se otvori samo četiri mjeseca ili više nakon navodnog nestanka. MKCK je u februaru 1996. godine počeo prikupljanje zahtjeva za traženje lica koja su navodno nestala tokom pada Srebrenice u julu 1995. godine. Ova kampanja je sistematski pokrenuta u Tuzli, gdje je u to vrijeme živjela većina raseljenih lica iz Srebrenice. No, zahtjevi za traženje nestalih lica iz Srebrenice (i drugih mjesta u Bosni i Hercegovini) su mogli biti otvoreni i u bilo kojoj drugoj kancelariji MKCK-a. MKCK se posebno obratio svakoj porodici kako bi provjerio da li oni još uvijek nemaju nikakvih vijesti o svojim nestalim rođacima.

30. Prema statističkim podacima koje je sakupio MKCK u vezi sa događajima u Srebrenici 1995. godine, do 18. novembra 2002. godine "ukupan broj lica za koja je porodica otvorila zahtjev za traženje" je 7.588. Od ovog broja "broj nestalih lica čija je sudbina još uvijek nepoznata" je 7.059, a "broj nestalih lica čija je sudbina poznata" je 529.

2. Međunarodna komisija za nestala lica

31. Međunarodna komisija za nestala lica (u daljem tekstu: ICMP), organizacija osnovana 1996. godine "kako bi pomogla u rješavanju problema lica nestalih tokom sukoba u bivšoj Jugoslaviji" i "kako bi pomogla porodicama nestalih lica, bez obzira na njihovo vjersko, etničko porijeklo ili državljanstvo" (vidi tačke 120-123 dole), "posjeduje spisak imena 7.345 lica koja su prijavljena kao nestala iz Srebrenice jula 1995. godine". ICMP predsjedava Ekspertnom grupom za nestala lica koja sa drugim organima i udruženjima saraduje na sastavljanju potpunog i tačnog spiska lica iz Srebrenice nestalih u julu 1995. godine. "Na osnovu istraživanja provedenog do sada, čini se da će se na spisku naći između 7.800 i 8.000 imena nestalih lica" (Izjava šefa Kancelarije ICMP-a povodom broja lica nestalih iz Srebrenice u julu 1995. godine, objavljena 6. septembra 2002. godine, internet stranica www.icmp.org/icmp/home).

32. Prema prikupljenim informacijama i naučnim istraživanjima koja je sproveo ICMP, do 6. septembra 2002. godine, "iz raznih grobnica na sjeveroistoku BiH ekshumirani su posmrtni ostaci koji su pohranjeni u oko 7.500 vreća za tijela", a koji se odnose na "lica nestala iz Srebrenice 1995. godine" (*id.*). "U oko 2.000 vreća, nalaze se kompletni posmrtni ostaci pojedinih lica, a u preostalim 3.500 su 'izmješani' (posmrtni ostaci ekshumirani iz grobnica u kojima su tijela izmiješana nakon premještanja)" (*id.*). Od prvog izvještaja ICMP-a o identifikaciji putem analize DNK od 16. novembra 2001. godine (petnaestogodišnjeg dječaka iz Srebrenice) pa do 6. septembra 2002. godine, "zvanično je identifikovano 411 lica, žrtava iz Srebrenice iz 1995. godine i ti slučajevi su zaključeni. U još 349 slučajeva u kojima je došlo do podudaranja DNK čeka se da zvanična procedura bude okončana" (*id.*). U toku je proces identifikacije tijela lica nestalih iz Srebrenice od jula 1995. godine, ekshumiranih iz grobnica, a koji sprovodi ICMP. Organi vlasti Republike Srpske nisu uzeli učešća u ovom procesu identifikacije niti dali novčani prilog za ovaj proces.

C. Činjenice u pojedinačnim prijavama

1. Predmet br. CH/01/8365 Ferida SELIMOVIĆ protiv Republike Srpske

33. Suprug podnosioca prijave Izet Selimović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine u šumi na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995.⁵ godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Potvrdom Državne komisije od 5. februara 2001. godine suprug podnosioca prijave evidentiran je kao lice nestalo od 12. jula 1995. godine.

⁵ Kako je objašnjeno u tačkama 125-126. dole, Državna komisija za nestale osobe je formirana 24. marta 1996. godine. No, ova Državna komisija je formalno preuzela arhivu, ostalu dokumentaciju i odgovornosti svog prethodnika, Državne komisije o razmjeni ratnih zarobljenika, koja je bila formirana 23. jula 1992. godine. Prema tome, pri svakoj referenci, Dom će oba ova organa nazivati Državna komisija, osim u slučaju kada je važno napraviti razliku između ova dva organa.

2. Predmet br. CH/01/8397 Šefika PALIĆ protiv Republike Srpske

34. Suprug podnosioca prijave Suno Palić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. aprila 1996. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 24. oktobra 2000. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine. Takođe, MKCK je 4. aprila 1996. godine za njega otvorio zahtjev za traženje, evidentirajući ga kao lice o kojem se ništa ne zna od 11. jula 1995. godine.

3. Predmet br. CH/01/8398 Šefika PALIĆ protiv Republike Srpske

35. Sin podnosioca prijave Nurija Palić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. aprila 1996. godine prijavila nestanak svog sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 22. marta 2001. godine izdala potvrdu da je sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine. Takođe, MKCK je 4. aprila 1996. godine za njega otvorio zahtjev za traženje, evidentirajući ga kao lice o kome se ništa ne zna od 11. jula 1995. godine.

4. Predmet br. CH/01/8399 Mejrema JUNUZOVIĆ protiv Republike Srpske

36. Suprug podnosioca prijave Šaban Junuzović nestao je u julu 1995. godine, prilikom pada Srebrenice. Podnosilac prijave navodi da je on posljednji put viđen u kampu UN-a u Srebrenici. Podnosilac prijave je 21. aprila 1997. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 10. januara 2001. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine. Takođe, MKCK maja 1996. godine za njega otvorio zahtjev za traženje, evidentirajući ga kao lice o kome se ništa ne zna od 12. jula 1995. godine.

5. Predmet br. CH/01/8410 Mevlida SULEJMANOVIĆ protiv Republike Srpske

37. Sin podnosioca prijave Esad Sulejmanović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine u šumi u okolini Srebrenice. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 18. februara 2000. godine izdala potvrdu da je sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

6. Predmet br. CH/01/8411 Mevlida SULEJMANOVIĆ protiv Republike Srpske

38. Drugi sin podnosioca prijave Esnaf Sulejmanović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine u šumi u okolini Srebrenice. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog drugog sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 21. maja 1999. godine izdala potvrdu da je drugi sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

7. Predmet br. CH/01/8412 Munira SULEJMANOVIĆ protiv Republike Srpske

39. Suprug podnosioca prijave Esnaf Sulejmanović (isto nestalo lice kao u prethodnoj prijavi) nestao je prilikom pada Srebrenice u šumi u okolini Srebrenice. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 21. maja 1999. godine izdala potvrdu da je sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

8. Predmet br. CH/01/8414 Hazreta DELIĆ protiv Republike Srpske

40. Suprug podnosioca prijave Hasib Delić nestao je prilikom pada Srebrenice 11. jula 1995. godine u šumi u okolini Srebrenice. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 27. jula 2001. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

9. Predmet br. CH/01/8428 Zilha FEJZIĆ protiv Republike Srpske

41. Suprug podnosioca prijave Smail Fejzić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine. Podnosilac prijave navodi da je njen suprug upućen u kamp UN-a u Potočare. Podnosilac prijave je 4. aprila 1997. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 25. avgusta 2000. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

10. Predmet br. CH/01/8484 Hafiza HRUSTIĆ i Adila HRUSTIĆ protiv Republike Srpske

42. Suprug podnosioca prijave Hafize, Omer Hrustić, nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine. Podnosilac prijave navodi da ga je zadnji put vidjela u kampu UN-a u Potočarima. Podnosilac prijave je 22. oktobra 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 19. novembra 2001. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine. Takođe, MKCK je 18. marta 1996. godine za njega otvorio zahtjev za traženje, evidentirajući ga kao lice o kome se ništa ne zna od 11. jula 1995. godine.

43. Sin podnosioca prijave Hafize, Semir Hrustić, nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine. Podnosilac prijave navodi da je posljednji put viđen na kamionu sa ostalim ranjenicima koji su iz bolnice prebačeni u Bratunac. Podnosilac prijave je 22. oktobra 1995. godine prijavila nestanak svog sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 19. novembra 2001. godine izdala potvrdu da je sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine. Takođe, MKCK je 26. novembra 1996. godine za njega otvorio zahtjev za traženje, evidentirajući ga kao lice o kome se ništa ne zna od 12. jula 1995. godine.

44. Suprug podnosioca prijave Adile, Nedžib Hrustić, nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine, na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 19. novembra 2001. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine. Takođe, MKCK je 27. februara 1996. godine za njega otvorio zahtjev za traženje, evidentirajući ga kao lice o kome se ništa ne zna od 13. jula 1995. godine.

11. Predmet br. CH/01/8487 Nura OMIĆ protiv Republike Srpske

45. Suprug podnosioca prijave Ševko Omić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 19. novembra 2001. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 17. jula 1995. godine. Takođe, MKCK je 11. marta 1996. godine za njega otvorio zahtjev za traženje, evidentirajući ga kao lice o kome se ništa ne zna od 11. jula 1995. godine.

12. Predmet br. CH/01/8521 Enver HAMZIĆ protiv Republike Srpske

46. Brat podnosioca prijave Rizo Hamzić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 27. oktobra 1997. godine prijavio nestanak svog brata Državnoj komisiji. Državna komisija je 27. oktobra 1997. godine izdala potvrdu da je brat podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

13. Predmet br. CH/02/8842 Hajro OKANOVIĆ protiv Republike Srpske

47. Sin podnosioca prijave Edin Okanović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 12. novembra 2001. godine izdala potvrdu da je sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

14. Predmet br. CH/02/8927 Rabija SMAJIĆ protiv Republike Srpske

48. Suprug podnosioca prijave Ahmo Smajić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 9. juna 1998. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

15. Predmet br. CH/02/9357 Jusuf MALKIĆ protiv Republike Srpske

49. Sin podnosioca prijave Sabrija Malkić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavio nestanak svog sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 20. februara 2002. godine izdala potvrdu da je sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

16. Predmet br. CH/02/9375 Šuhra ALIĆ protiv Republike Srpske

50. Suprug podnosioca prijave Mustafa Alić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 5. septembra 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 5. februara 2002. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

17. Predmet br. CH/02/9385 Raza JUSUFOVIĆ protiv Republike Srpske

51. Suprug podnosioca prijave Himzo Jusufović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 12. septembra 1996. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna Komisija je 31. januara 2002. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

18. Predmet br. CH/02/9390 Ahmija MUJIĆ protiv Republike Srpske

52. Suprug podnosioca prijave Osman Mujić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 5. februara 2002. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

19. Predmet br. CH/02/9403 Hasena AHMETAGIĆ protiv Republike Srpske

53. Sin podnosioca prijave Elvir Ahmetagić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 12. februara 2002. godine izdala potvrdu da je sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

20. Predmet br. CH/02/9427 Fatija IBRAHIMOVIĆ protiv Republike Srpske

54. Suprug podnosioca prijave Džanan Ibrahimović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 9. januara 1996. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 4. marta 2002. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

21. Predmet br. CH/02/9431 Rifet MUHIĆ protiv Republike Srpske

55. Brat podnosioca prijave Resko Muhić nestao je prilikom pada Srebrenice. Podnosilac prijave navodi da je on posljednji put viđen u kampu Holandskog bataljona UN-a u Potočarima. Podnosilac prijave je 24. oktobra 1996. godine prijavio nestanak svog brata Državnoj komisiji. Državna komisija je 4. marta 2002. godine izdala potvrdu da je brat podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

22. Predmet br. CH/02/9433 Rešida OMEROVIĆ protiv Republike Srpske

56. Suprug podnosioca prijave Ibrahim Omerović nestao je prilikom pada Srebrenice. Podnosilac prijave navodi da je posljednji put viđen u mjestu Kravice kod Srebrenice. Podnosilac prijave je 24. oktobra 1996. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 4. marta 2002. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

23. Predmet br. CH/02/9470 Timka MUJIĆ protiv Republike Srpske

57. Sin podnosioca prijave Muhamed Mujić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 18. februara 2002. godine izdala potvrdu da je sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

24. Predmet br. CH/02/9484 Ifeta SELIMOVIĆ protiv Republike Srpske

58. Sin podnosioca prijave Ramiz Selimović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 7. marta 2002. godine izdala potvrdu da je sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

25. Predmet br. CH/02/9485 Ifeta SELIMOVIĆ protiv Republike Srpske

59. Drugi sin podnosioca prijave Izet Selimović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog drugog sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 18. februara 2002. godine izdala potvrdu da je drugi sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

26. Predmet br. CH/02/9486 Ifeta SELIMOVIĆ protiv Republike Srpske

60. Treći sin podnosioca prijave Idriz Selimović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog trećeg sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 7. marta 2002. godine izdala potvrdu da je treći sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

27. Predmet br. CH/02/9487 Ifeta SELIMOVIĆ protiv Republike Srpske

61. Suprug podnosioca prijave Rizvo Selimović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine. Podnosilac prijave navodi da ga je zadnji put vidjela u kampu UN-a u Potočarima. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 7. marta 2002. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

28. Predmet br. CH/02/9505 Hata AHMETOVIĆ protiv Republike Srpske

62. Sin podnosioca prijave Hajrulah Ahmetović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 4. marta 2002. godine izdala potvrdu da je sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

29. Predmet br. CH/02/9506 Hata AHMETOVIĆ protiv Republike Srpske

63. Drugi sin podnosioca prijave Abdulah Ahmetović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 28. januara 1996. godine prijavila nestanak svog drugog sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 4. marta 2002. godine izdala potvrdu da je drugi sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

30. Predmet br. CH/02/9507 Hata AHMETOVIĆ protiv Republike Srpske

64. Treći sin podnosioca prijave Mujo Ahmetović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog trećeg sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 4. marta 2002. godine izdala potvrdu da je treći sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

31. Predmet br. CH/02/9508 Hata AHMETOVIĆ protiv Republike Srpske

65. Suprug podnosioca prijave Avdo Ahmetović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 4. marta 2002. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

32. Predmet br. CH/02/9513 Hanifa SMAILOVIĆ protiv Republike Srpske

66. Suprug podnosioca prijave Bekto Smailović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 27. decembra 1996. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 20. juna 1997. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

33. Predmet br. CH/02/9514 Amira GURDIĆ protiv Republike Srpske

67. Suprug podnosioca prijave Mesud Gurdić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 26. februara 2002. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

34. Predmet br. CH/02/9515 Tima GURDIĆ protiv Republike Srpske

68. Suprug podnosioca prijave Ahmo Gurdić nestao je prilikom pada Srebrenice 11. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave navodi da ga je zadnji put vidjela u kampu UN-a u Potočarima. Podnosilac prijave je 23. maja 1997. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 26. februara 2002. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 11. jula 1995. godine.

35. Predmet br. CH/02/9528 Fatima RAMIĆ protiv Republike Srpske

69. Suprug podnosioca prijave Mustafa Ramić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 19. februara 2002. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine. Takođe, MKCK je 11. marta 1996. godine za njega otvorio zahtjev za traženje, evidentirajući ga kao lice o kome se ništa ne zna od 11. jula 1995. godine.

36. Predmet br. CH/02/9529 Fatima RAMIĆ protiv Republike Srpske

70. Sin podnosioca prijave Abid Ramić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 19. februara 2002. godine izdala potvrdu da je sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine. Takođe, MKCK je 11. marta 1996. godine za njega otvorio zahtjev za traženje, evidentirajući ga kao lice o kome se ništa ne zna od 11. jula 1995. godine.

37. Predmet br. CH/02/9530 Fatima RAMIĆ protiv Republike Srpske

71. Drugi sin podnosioca prijave Sadet Ramić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog

drugog sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 19. februara 2002. godine izdala potvrdu da je drugi sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine. Takođe, MKCK je 11. marta 1996. godine za njega otvorio zahtjev za traženje, evidentirajući ga kao lice o kome se ništa ne zna od 11. jula 1995. godine.

38. Predmet br. CH/02/9532 Enes ĐOZIĆ protiv Republike Srpske

72. Brat podnosioca prijave Kiram Đozić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave navodi da je on posljednji put viđen u kampu UN-a u Potočarima. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavio nestanak svog brata Državnoj komisiji. Državna komisija je 1. oktobra 1998. godine izdala potvrdu da je brat podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

39. Predmet br. CH/02/9542 Enes ĐOZIĆ protiv Republike Srpske

73. Otac podnosioca prijave Abdulah Đozić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine. Podnosilac prijave navodi da je on posljednji put viđen u kampu UN-a u Potočarima. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavio nestanak svog oca Državnoj komisiji. Državna komisija je 1. oktobra 1998. godine izdala potvrdu da je otac podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

40. Predmet br. CH/02/9546 Azem SMAJIĆ protiv Republike Srpske

74. Otac podnosioca prijave Alija Smajić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine. Podnosilac prijave navodi da je on posljednji put viđen u kampu UN-a u Potočarima. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavio nestanak svog oca Državnoj komisiji. Državna komisija je 7. februara 2002. godine izdala potvrdu da je otac podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

41. Predmet br. CH/02/9547 Tahira SKELEDŽIĆ protiv Republike Srpske

75. Suprug podnosioca prijave Šahbaz Skeledžić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 31. jula 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 8. marta 2002. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

42. Predmet br. CH/02/9548 Tahira SKELEDŽIĆ protiv Republike Srpske

76. Sin podnosioca prijave Mirsad Skeledžić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 8. marta 2002. godine izdala potvrdu da je sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

43. Predmet br. CH/02/9549 Tahira SKELEDŽIĆ protiv Republike Srpske

77. Drugi sin podnosioca prijave Suad Skeledžić nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog drugog sina Državnoj komisiji. Državna komisija je 8. marta 2002. godine izdala potvrdu da je drugi sin podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

44. Predmet br. CH/02/9550 Hakija ČAKANVIĆ protiv Republike Srpske

78. Otac podnosioca prijave Mehmedalija Čakanović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 27. jula 1999. godine prijavio nestanak svog oca Državnoj komisiji. Državna komisija je 27. jula 1999. godine izdala potvrdu da je otac podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

45. Predmet br. CH/02/9552 Sabra KABILOVIĆ protiv Republike Srpske

79. Suprug podnosioca prijave Rešid Kabilović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 26. februara 2002. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

46. Predmet br. CH/02/9553 Sabira JUSUFOVIĆ protiv Republike Srpske

80. Suprug podnosioca prijave Safet Jusufović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 14. marta 2002. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

47. Predmet br. CH/02/9594 Emina SALIHOVIĆ protiv Republike Srpske

81. Suprug podnosioca prijave Ibrahim Salihović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna Komisija je 26. septembra 1997. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine. Takođe, MKCK je 2. marta 1996. godine za njega otvorio zahtjev za traženje, evidentirajući ga kao lice o kome se ništa ne zna od 14. jula 1995. godine.

48. Predmet br. CH/02/9595 Hamša ĆERIMOVIĆ protiv Republike Srpske

82. Suprug podnosioca prijave Zulfo Ćerimović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 5. januara 1999. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 19. februara 2002. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine.

49. Predmet br. CH/02/9596 Aiša ADEMOVIĆ protiv Republike Srpske

83. Suprug podnosioca prijave Ragib Ademović nestao je prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine na putu prema Tuzli. Podnosilac prijave je 8. decembra 1995. godine prijavila nestanak svog supruga Državnoj komisiji. Državna komisija je 19. februara 2002. godine izdala potvrdu da je suprug podnosioca prijave evidentiran kao lice nestalo 12. jula 1995. godine. Takođe, MKCK je za njega otvorio zahtjev za traženje, evidentirajući ga kao lice o kome se ništa ne zna od 11. jula 1995. godine.

D. Rezime "Izveštaja o slučaju Srebrenica"

84. U septembru 2002. godine⁶, Dokumentacioni centar Republike Srpske, Biro Vlade za odnose sa Međunarodnim krivičnim sudom u Hagu, u Banjoj Luci objavio je "Izveštaj o slučaju Srebrenica" (u daljem tekstu: Izveštaj o Srebrenici Republike Srpske). Koliko je Domu poznato, ovo je prva zvanična izjava zasnovana na istrazi organa Republike Srpske o događajima u Srebrenici. U uvodu se navodi sljedeće: "Ovaj Izveštaj je prvi u nizu do izrade finalnog Izveštaja o slučaju 'Srebrenica' koji je u toku."⁷ Međutim, tužena Strana nije podnijela ovaj Izveštaj Domu u sklopu svojih zapažanja u predmetima iz Srebrenice. Izlažući dole sažetak Izveštaja, Dom nema namjeru da prihvati ili komentariše tačnost navoda sadržanih u njemu. Umjesto toga, Dom smatra da su postojanje i sadržaj Izveštaja o Srebrenici Republike Srpske činjenice relevantne za žalbe podnosilaca prijava.

85. Uvod Izveštaja o Srebrenici Republike Srpske počinje na sljedeći način:

⁶ Na početku Izveštaja stoji "iako je prošlo skoro tri godine kako je rat u Bosni završen", što dovodi u pitanje datum pripreme Izveštaja (domaća verzija, strana 4).

⁷ Dom konstatuje da pošto je Izveštaj o Srebrenici objavljen i dostavljen i na engleskom i na domaćem jeziku, Dom ga ne prevodi već direktno citira sam Izveštaj, kako je i napisan na navedenim jezicima.

“Nakon sprovedene višegodišnje istrage i prikupljanja podataka o slučaju Srebrenica od strane nadležnih organa i institucija, Biro Vlade Republike Srpske za odnose sa Međunarodnim krivičnim sudom za ratne zločine u Hagu iznosi činjenice i stavove vezane za i oko slučaja Srebrenice. Cilj ovog Izvještaja je da se pokaže puna istina o zločinima počinjenim na prostoru Srebreničke regije, bez obzira na nacionalnost izvršilaca zločina i vrijeme u kojem je zločin izvršen.” ...

“Vlada Republike Srpske – iznosi činjenice koje su bitne da bi se tačno utvrdilo šta se zapravo događalo u pomenutoj regiji. Puna istina o pomenutim događajima je od neprocjenjivog značaja za proces pomirenja.” ... (domaći tekst, strana 1).

U uvodu je objašnjeno da “događaji u i oko Srebrenice se ne mogu posmatrati selektivno i izdvojeno izvan korpusa zločina počinjenih u Bosni i Hercegovini”. Prema tome, događaji u Srebrenici se moraju posmatrati u kontekstu događaja koji su se odigrali u široj srebreničko-bratunačkoj regiji u periodu između 1992. i 1995. godine, a u kojima su učestvovali pripadnici i Armije RBiH i Vojske RS. U skladu s tim, Izvještaj o Srebrenici Republike Srpske pruža širok pregled događaja u smislu vremena, istorije, geografije i gledišta; usljed toga, on nije fokusiran na događaje koji su predmet prijave pred Domom (domaći tekst, strana 1). “*Za zločine za koje se smatra da su počinjeni od 11. jula 1995. godine ne postoji puna informacija o imenima žrtava, načina na koji su stradali, vremenu u kojem su stradali, kao i informacija o neposrednim izvršiocima zločina.* Ove informacije su upravo ono na čijem otkrivanju insistira Biro Vlade Republike Srpske za odnose sa Međunarodnim krivičnim sudom za ratne zločine u Hagu” (domaći tekst, strana 1 (tekst je naknadno naglašen)).

86. Izvještaj o Srebrenici Republike Srpske počinje razlaganjem istorijata ugnjetavanja Srba u regiji Srebrenice, od strane “nacističkih kolaboratora” i muslimana, započetog tokom Drugog svjetskog rata (domaći tekst, strane 4-5). Muslimansko nacionalno vijeće je 1992. godine kao svoj cilj proglasilo stvaranje islamske države unutar granica Bosne i Hercegovine i “Bratunac je proglašen ‘geografskim centrom muslimana cijele (bivše) Jugoslavije’” (domaći tekst, strana 6). Do proljeća 1992. godine “u Srebrenici su počeli da se nagomilavaju obostrano nepovjerenje i strah između Muslimana i Srba” (domaći tekst, strana 6). Međutim, “muslimanska vojna strategija na području Srebrenice bila je totalna zavisnost o srpskim zalihama i svojini”. Tako su počeli muslimanski napadi na okolna srpska sela, s krađama, uništavanjem imovine, fizičkim napadima i ubistvima (domaća verzija, strana 7). “Na taj način, od maja 1992. godine do januara 1994. godine, 192 sela su porobljena i spaljena. Tokom tog perioda, 8.000 srpskih kuća je napadnuto, a 5.400 kuća potpuno uništeno. Broj ubijenih je prevazilazio 1.000, uključujući žene, djecu i stare” (domaća verzija, strana 15).

87. “Slijedeći politiku divljačkih borbi, do kraja decembra 1992. godine, muslimanske snage su zauzele 95% područja Srebrenice”. Međutim, na toj teritoriji je nedostajalo hrane i hrana koju su muslimanske snage opljačkale iz susjednih srpskih sela brzo je nestala (domaći tekst, strana 18). Nadalje, geografski ova teritorija je bila okružena srpskim selima. Osvrćući se na formiranje “zaštićene zone” u Srebrenici, u Izvještaju o Srebrenici Republike Srpske se objašnjava: “Kako bi proizveli ‘život’ Srebrenice, muslimanske vođe su došle na ideju da iskoriste sopstvene civile i UN u svoju korist. Znajući da će međunarodne organizacije civilima poslati pomoć u zalihama, muslimanske vođe su odlučile da zadrže civile u enklavama kako bi muslimanske snage došle do hrane i drugih zaliha” (domaći tekst, strana 10). “Brojni dokazi ... će lako pokazati da su muslimanske snage vidjele civile kao magnet koji će privući hranu od međunarodnih organizacija” (domaći tekst, strana 10).

88. U Izvještaju o Srebrenici Republike Srpske zabilježeno je da je rezolucijom Savjeta bezbjednosti UN-a, kojom je uspostavljena “Zaštićena zona” u Srebrenici, omogućeno bosanskim snagama da ostanu u Zaštićenoj zoni zajedno sa civilima te, iako je Zaštićena zona trebala biti demilitarizovana, “UNPROFOR-u je rečeno da ne slijedi demilitarizaciju tako aktivno” (domaći tekst, strana 11). “Na taj način, UN, koje su trebale da budu nepristrasna institucija, su dozvolile muslimanskim snagama da ostanu sa civilima, napadaju Srbe iz enklava pod zaštitom UNPROFOR-a i osiguraju hranu” (domaći tekst, strana 11). Prema navodima Izvještaja, “više od 500 Srba je ubijeno” u napadima muslimanskih snaga iz Zaštićene zone (domaći tekst, strana 11). U međuvremenu, Vojska RS je samo pokušavala da zaštiti okolnu populaciju bosanskih Srba i njihov vitalni put snabdijevanja namirnicama od napada muslimanskih snaga jer, “u teritorijalnom pogledu”, “Zaštićena zona” nije imala veliki značaj za njih. U proljeće 1993. godine, Karadžić i Milošević “su bili nepopustljivi u svojoj namjeri da ne zauzimaju Srebrenicu” (domaći tekst, strana 12).

89. U svom opisu pada Srebrenice, koji je otpočeo 6. jula 1995. godine, Izvještaj o Srebrenici je fokusiran na haotične akcije muslimanskih snaga i njihove napade na holandske vojnike u sastavu snaga UNPROFOR-a (domaći tekst, strane 12-13). Što se tiče srpskih aktivnosti tokom pada:

“Mladić je organizovao evakuaciju naroda i zamolio tri predstavnika za pomoć kako bi evakuacija prošla glatko. Neprestano im je govorio da kažu vojnicima da predaju oružje u roku od 24 sata. Rekao im je da će, ukoliko predaju oružje, muslimanski vojnici, uključujući i one bez uniforme pa čak i ratni zločinci, biti tretirani u skladu sa Ženevskom konvencijom. Do toga nikad nije došlo, mahom zbog činjenice da je većina muslimanskih vojnika na svojim rukama nosila krv srpskih žrtava u periodu 1992-1995, te su u strahu od osvete i u nadi da će i dalje ostati nekažnjeni odlučili da se vojno probiju do teritorije pod kontrolom tzv. Armije BiH u pravcu Tuzle” (domaći tekst, strana 24).

90. “Muslimanski vojnici koji nisu željeli da se predaju počeli su da bježe u noći 10. jula.” “U noći između 11. i 12. jula, negdje oko 10.000–15.000 ljudi, na području Jaglići i Šušnjari, su krenuli u šume kako bi došli do Tuzle ili Kladnja.” “Iako potvrđene brojke nisu dostupne, prema Izvještaju generalnog sekretara [Ujedinjenih nacija, od 27. novembra 1995. godine] i drugih izvora procijenjeno je da je oko 10-15 hiljada muslimanskih vojnika napustilo Srebrenicu idući kroz šume” (domaći tekst, strana 13). Citirajući Izvještaj generalnog sekretara Ujedinjenih nacija shodno Rezoluciji Savjeta Bezbjednosti 1019 (1995) od 27. novembra 1995. godine, zabilježeno je da je “oko 25.000 od 40.000 muslimana odlučilo da se predaju i okupe u Potočarima”, od kojih su većina bile žene, djeca i stari. Snage bosanskih Srba su “izdvojile” iz ove grupe “vojno sposobne muškarce”, koji su činili 2% do 3%, odnosno 500–750 muškaraca, s ciljem da zadrže što više muslimanskih vojnika kao ratne zarobljenike i moguće ratne zločince koji su počinili zločine nad Srbima 1992. i 1993. godine. Ovi muškarci su prebačeni u Bratunac (domaći tekst, strana 25). Dana 14. jula 1995. godine, civili iz te grupe, njih oko 500 po procjeni, je prebačeno na muslimansku teritoriju u Kladanj. Ostali muškarci, u broju ne većem od 250 po procjeni, postali su ratni zarobljenici i prebačeni su u sabirni centar u Batkoviće (domaća verzija, strana 14). Dalje, tamo je bilo i 88 ranjenika, od kojih je 65 prebačeno na muslimansku teritoriju 17. i 18. jula, a 23 su postali ratni zarobljenici (domaća verzija, strana 15).

91. U pogledu “navodnog masakra” muslimanskih vojnika koji su pobjegli u šumu, u Izvještaju o Srebrenici Republike Srpske je istaknuto da su “ti vojnici bili naoružani usprkos Mladićevim stalnim upozorenjima i vodile su se ogorčene borbe između tih muslimanskih vojnika i vojnika bosanskih Srba” (domaći tekst, strana 15). “Uzimajući u obzir ogroman gubitak snaga bosanskih Srba u, po njim, povoljnijim okolnostima, može se procijeniti da su muslimanske snage vjerovatno pretrpjele gubitak od oko 2.000 vojnika. Treba zapaziti da su neke borbe za muslimanske vojnike i izgledale kao masakr iako su nosili oružje i pucali na vojnike VRS” (domaći tekst, strana 15).

92. Nakon pobijanja i osporavanja nekih dokaza o masovnim ubistvima muškaraca koji su bili prebačeni autobusom u Kladanj, a zatim u Karakaj (domaća verzija, strana 16), u Izvještaju o Srebrenici Republike Srpske se priznaje da “s obzirom da je određeni broj Srba tokom 1992. i 1993. godine ubijen od strane svojih muslimanskih komšija na veoma surov način, mora da su neki muslimanski vojnici, koji su smatrani ratnim zločincima, ubijeni po kratkom postupku iz lične osvete.” “Što se tiče mjesta gdje su vršena pogubljenja, većina slučajeva se odnosi na Potočare jer je malo vjerovatno da je neko mogao prepoznati neku osobu među 15.000 muslimanskih vojnika u bjekstvu na nekom mjestu osim u Potočarima” (*Sekretarijat napominje da ova rečenica ne postoji u domaćoj verziji*). Međutim, “prisustvo Mladića u Potočarima se može smatrati kao jedno obeshrabrenje za lokalne Srbe da primjene osvetu” jer je Mladić “veoma disciplinovan i striktan” u pogledu “svakog protivzakonitog ponašanja i vladanja njegovih vojnika”. “Međutim, podrazumijeva se da bi Mladić, koji nije uspio da savršeno spriječi ubistva, bio odgovoran kao nadređeni, a Srbi koji su direktno počinili zločine bi trebali biti kažnjeni u skladu s tim” (*Sekretarijat napominje da ova rečenica ne postoji u domaćoj verziji*).

93. U pogledu masovnih grobnica, u Izvještaju o Srebrenici Republike Srpske se zapaža da “masovna grobnica ne znači uvijek mjesto gdje su ljudi masovno ubijeni”. Štaviše, važno je analizirati mjesta masovnih grobnica da bi se napravila razlika između ljudi koji su ubijeni u borbi i ljudi koji su ubijeni poslije zarobljavanja (domaći tekst, strana 17). “Može se zaključiti da masovne grobnice na otvorenom prostoru duž puta u zoni borbi su napravljene iz higijenskih razloga i velikog broja ubijenih u

borbi. U drugom slučaju, masovna grobnica duboko u šumi na nepristupačnom terenu, smatra se onom koju su zločinci htjeli da sakriju. Ekshumacija sa lokacija gdje radi MKSJ smatra se primjerom masovnih grobnica napravljenih iz higijenskih razloga” (domaća verzija, strana 17).

94. Komentarišući spiskove nestalih lica u kojima stoji da je “od 6.000 do 8.000 muslimanskih muškaraca ubijeno od strane snaga bosanskih Srba”, u Izveštaju o Srebrenici Republike Srpske ove su brojke nazvane “pretencioznim” (domaći tekst, strana 18). U Izveštaju je zabilježeno da s obzirom na veliki broj žena u muslimanskim porodicama, pretpostavka je da je više žena prijavilo nestanak istog muškarca. Uz to, muslimanska vlada je pokušavala “da manipuliše izborima u Srebrenici” i izvršila je lažnu registraciju nekih 3.500 muslimanskih imena kao imena birača. Mnogo imena, čak 3.381 nalaze se na spiskovima nestalih, bez naznačenog datuma rođenja, što je sumnjivo i ukazuje na pokušaj da se manipuliše ovim brojkama. Takođe, neki muslimanski vojnici su pokušali da sakriju identitet da bi izbjegli optužbe za ratne zločine: međunarodnim organizacijama su dali lažna imena, a kad su stupili na muslimansku teritoriju, pojavili su se sa svojim pravim imenima (domaći tekst, strana 18). Nakon uopštenog osporavanja broja nestalih lica iz raznih razloga (nevažeći zahtjevi za traženje, vojnici ubijeni u borbi, osobe koje su umrle zbog fizičke premorenosti tokom bijega, osobe koje su dobile azil u inostranstvu, te muškarci koji su prebačeni na muslimansku liniju sukoba neposredno nakon njihovog dolaska u Zenicu ili Tuzlu), u Izveštaju se iznosi sljedeći zaključak: “Prema tome, broj muslimanskih vojnika koji su ubijeni od strane bosanskih Srba iz lične osvete ili jednostavno nepoznavanja međunarodnog prava, će vjerovatno biti oko 100” (domaći tekst, strana 19).

95. U Izveštaju o Srebrenici Republike Srpske, o završetku događaja u Srebrenici i oružanog sukoba, zabilježeno je da je određenim krugovima stalo da “stradanje Srba ostane prikriveno”. “Navodni masakr muslimana nanio je strašan udar Republici Srpskoj. Izgubljeni su politički i vojni lideri od kada je MKSJ optužio Karadžića i Mladića i kada je entitet počeo da se gradi bez lidera” (domaći tekst, strana 36). Međunarodna zajednica je iskoristila situaciju da “Republiku Srpsku stavi u kvazi-protektorat jedne strane zemlje”. Njen domaći pravosudni sistem je ignorisan i ljudi su “izloženi riziku skorog hapšenja za zločin koji nisu počinili” (domaći tekst, strana 36).

96. Izveštaj o Srebrenici Republike Srpske se završava sa izjašnjenjem o “kolektivnoj odgovornosti Srba”, kako slijedi:

“Navodni masakr u Srebrenici je pogodio i Jugoslaviju i Republiku Srpsku jednakim intenzitetom. (*Sekretarijat napominje da ova rečenica ne postoji u domaćem tekstu*). Na osnovu nepotvrđenih informacija o masakru muslimanskih vojnika u Srebrenici, stvoren je monstrozni imidž o krvoždernim Srbima kolektivno tako da je sve gledano kroz filter ovog imidža. U svakom slučaju, Srbi su bili ocjenjivani kao jedino zlo od samog početka. ... Ovaj utisak koji je formiran može gurnuti sve Srbe u ugao svijeta i dugu izolaciju. Objaviti istinu o Srebrenici je jedan od najvažnijih zadataka za spasenje srpske sudbine” (domaći tekst, strana 20).

97. Dodaci Izveštaju o Srebrenici Republike Srpske, koji postoje samo u verziji Izveštaja na engleskom jeziku koju je Dom dobio, sadrže nekih deset strana isječaka iz medijskih izveštaja o Srebrenici, većinom iz 1995-1996. godine (engleski tekst, strane 39-48). Zatim slijedi dokument označen kao “Faksimil tajnog dokumenta Armije bosanskih muslimana” u kojem je nabrojano 107 muškaraca koji su “došli u Žepu 16. jula 1995. godine” (engleski tekst, strana 49). Treći dodatak je spisak sa 349 imena opisan kao “dio spiska od 3010 ‘nestalih civila’ iz Srebrenice koji su učestvovali u izborima u Bosni i nalaze se na glasačkim listama OSCE-a” za izbore u Bosni iz 1997. godine (engleski tekst, strana 51). U četvrtom dodatku se nalazi nekoliko primjera manipulisanja sa spiskovima nestalih lica MKCK-a. Tu je navedeno da je više od hiljadu osoba naznačenih na spisku MKCK-a kao nestale osobe zaista “pronađeno”, “što pokreće sumnju u spisak MKCK-a” (engleski tekst, strana 57). U petom dodatku su navodno sažeta “Svjedočenja osoba koje su preživjele zločine koje su počinili muslimanski džihad ratnici u Srebrenici i okolnim selima”. Ovi sažeci su dosta detaljni i sadrže imena, datume, mjesta, vrste zločina, osumljičene, kao i dokaze koji to potkrepljuju. Čini se da se svi oni odnose na navodne zločine koje su počinili Muslimani protiv Srba u regiji Srebrenice od 1992. do 1993. godine (engleski tekst, strane 59-75). U dodatke je takođe uključeno 55 stranica “Foto-dokumentacije” u kojoj su prikazane slike npr.: dva različita spomenika za jednu preminulu osobu u muslimanskom groblju pored Srebrenice; spomenici preminulih Muslimana na kojima je

naznačen datum od prije jula 1995. godine, a koji se takođe nalaze na spiskovima nestalih osoba MKCK-a; mala osnovna škola u Karakaju gdje je navodno pogubljeno hiljade Muslimana i školski dnevnik u kojem je navedeno dnevno pohađanje učenika u periodu od juna do jula 1995. godine (engleski tekst, strane 83-139).

IV RELEVANTNI ZAKONSKI OKVIR

A. Međunarodno pravo

1. Protokol br. 1 uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba od 8. juna 1977. godine

98. Ujedinjene nacije su usvojile Protokol br. 1 uz Ženevske konvencije 8. juna 1977. godine. Ženevske konvencije i njeni Protokoli br. 1 i 2. su navedeni u Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine kao dio "dodatnih sporazuma o ljudskim pravima koji se moraju primjenjivati u Bosni i Hercegovini".

99. Odjeljak III Protokola br. 1 uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine se odnosi na nestala i umrla lica. Odjeljak III glasi:

“Član 32 – Opšte načelo

U primjeni ovog odjeljka, djelatnost visokih strana ugovornica, strana u sukobu i međunarodnih humanitarnih organizacija navedenih u Konvencijama i ovom protokolu zasniva se u prvom redu na pravu porodica da saznaju sudbinu svojih članova.

Član 33 – Nestala lica

1. Čim to okolnosti dozvole, a najkasnije po prestanku aktivnih neprijateljstava, svaka strana u sukobu treba da pronalazi lica čiji je nestanak objavila protivnička strana. Pomenuta protivnička strana treba da dostavi sve korisne podatke o ovim licima da bi olakšala njihovo pronalaženje.
2. Da bi olakšala prikupljanje podataka predviđenih u prethodnom stavu za lica koja ne bi uživala povoljniji tretman po Konvencijama i ovom protokolu, svaka strana u sukobu treba:
  - (a) da prikupi podatke predviđene u članu 138. IV Konvencije o onim licima koja su bila pritvorena, uhapšena ili na drugi način lišena slobode, više od dvije nedelje usljed neprijateljstava ili okupacije, kao i o onima koja su umrla za vrijeme zatvora;
  - (b) da svakom mogućom mjerom olakša i, ako je potrebno sama preduzme traženje i evidentiranje podataka o onim licima koja su umrla pod drugim okolnostima usljed neprijateljstava ili okupacije.
3. Podaci o licima čiji je nestanak objavljen primjenom stava 1. i zahtjevi koji se odnose na ove podatke, dostavljaju se bilo direktno, bilo posredstvom sile zaštitnice, Centralnoj agenciji za traženje Međunarodnog komiteta Crvenog krsta ili nacionalnih društava crvenog krsta (Crvenog polumjeseca i Crvenog lava i sunca). U slučajevima kada se ovi podaci ne dostavljaju preko Međunarodnog komiteta Crvenog krsta i njegove Centralne agencije za traženje, svaka strana u sukobu urediće da ih dostavi i Centralnoj agenciji za traženje.
4. Strane u sukobu će nastojati sporazumjeti se o odredbama o pravima i dužnostima ekipa za pronalaženje, identifikaciju i uklanjanje mrtvih sa bojišta; ovim odredbama se može predvidjeti da, u slučaju potrebe, osoblje protivničke strane može pratiti ekipe kad ove svoje zadatke obavljaju u zonama koje su pod kontrolom te protivničke strane. Osoblje ovih ekipa uživaće zaštitu i poštovanje kada se bavi isključivo ovim poslovima.

Član 34 – Posmrtni ostaci umrlih lica

1. Posmrtni ostaci lica koja su umrla iz razloga vezanih za okupaciju ili za vrijeme zatvora do koga je došlo zbog okupacije ili neprijateljstva, kao i onih lica koja nisu bila državljani zemlje u kojoj su umrla uslijed neprijateljstva, treba da budu poštovani, a grobovi svih ovih lica treba da budu poštovani, uredno održavani i obilježavani kako je predviđeno u članu 130. IV Konvencije, sve dotle dok posmrtni ostaci ili grobovi ne budu povoljnije tretirani u smislu Konvencija i ovog protokola.
2. Kako okolnosti i odnosi među protivničkim stranama dopuste, visoke strane ugovornice, na čijim se teritorijama nalaze grobovi, a po potrebi, i druga mjesta u kojima se nalaze posmrtni ostaci lica umrlih uslijed neprijateljstva, za vrijeme okupacije ili u zatvoru, treba da zaključe sporazume u cilju:
  - (a) da se članovima porodica umrlih lica i zvaničnim predstavnicima Službe za grobove olakša pristup grobovima i da se donesu praktični propisi u vezi sa ovim pristupom;
  - (b) da se osigura stalna zaštita i uredno održavanje ovih grobova;
  - (c) da se olakša vraćanje posmrtnih ostataka umrlih lica i njihovih ličnih stvari zemlji porijekla na njen zahtjev ili na zahtjev porodice, ako se zemlja tome ne protivi.
3. U nedostatku sporazuma predviđenog u st. 2(b) ili (c) i ako zemlja porijekla ovih umrlih lica nije spremna da osigura uredno održavanje ovih grobova o svom trošku, visoka strana ugovornica na čijoj teritoriji se nalaze ovi grobovi može ponuditi da olakša vraćanje posmrtnih ostataka zemlji porijekla. Ako ova ponuda ne bi bila prihvaćena u roku od pet godina od dana kada je učinjena, visoka strana ugovornica će moći, pošto o tome propisno obavijesti zemlju porijekla, primjeniti odredbe predviđene u svom zakonodavstvu o grobljima i grobovima.
4. Visoka strana ugovornica na čijoj se teritoriji nalaze grobovi o kojima je riječ u ovom članu, ovlaštena je da vrši ekshumaciju posmrtnih ostataka jedino:
  - (a) u uslovima navedenim u st. 2(c) i 3. ili
  - (b) kad ekshumaciju zahtijevaju javni interesi, podrazumijevajući tu potrebu iz sanitetskih razloga ili razloga istrage, u kom slučaju visoka strana ugovornica treba u svako doba s poštovanjem da postupa s posmrtnim ostacima umrlih i da obavijesti zemlju porijekla o namjeri da ih ekshumira, pružajući pri tome tačna obavještenja o predviđenom mjestu za ponovnu sahranu.”

2. Deklaracija Ujedinjenih nacija o zaštiti svih lica od prisilnog nestanka od 18. decembra 1992. godine

100. Dana 18. decembra 1992. godine, Generalna skupština Ujedinjenih nacija, na svojoj 92. sjednici u punom sastavu, usvojila je Deklaraciju UN-a o zaštiti svih lica od prisilnog nestanka (A/RES/47/133).

101. U Preambuli je objavljena ova “Deklaracija o zaštiti svih lica od prisilnog nestanka, kao skup osnovnih načela za sve države”. Ona dalje, u relevantnim dijelovima, predviđa:

“Duboko zabrinuta da u mnogim zemljama, zvaničnici raznih službi ili nivoa Vlade, organizovane grupe ili pojedinci često s ustrajnošću prouzrokuju prisilne nestanke, u vidu hapšenja, pritvaranja i otimanja lica protiv njihove volje ili drugog vida lišavanja slobode, djelujući u ime Vlade ili s njenom neposrednom ili posrednom podrškom, odobrenjem ili prećutnim pristankom, što je popraćeno odbijanjem da se razotkrije sudbina ili mjesto gdje se nalaze lica koja su u pitanju, kao i odbijanjem da se prizna da su ona lišena slobode, čime su ta lica stavljena van domašaja zakonske zaštite,

S obzirom na to da prisilni nestanci potkopavaju najviše vrijednosti svakog društva koje

se obavezalo na poštovanje vladavine prava, ljudskih prava i osnovnih sloboda, te da sistematsko vršenje tih djela ima prirodu zločina protiv čovječnosti, ...”

102. Članom 1. predviđeno je sljedeće:

“1. Svako djelo prisilnog nestanka uvreda je za ljudsko dostojanstvo. Ono se osuđuje kao poricanje smisla Povelje Ujedinjenih nacija te kao teško i flagrantno kršenje ljudskih prava i osnovnih sloboda, proklamovanih u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i ponovo potvrđenih i razrađenih u međunarodnim dokumentima u ovoj oblasti.

2. Svako djelo prisilnog nestanka dovodi lica, koja su izložena tom djelu, u položaj van zaštite zakona i uzrokuje ozbiljnu patnju njima i njihovim porodicama. Ono predstavlja kršenje pravila međunarodnog prava kojima se, između ostalog, garantuje pravo priznanja pred zakonom, pravo na ličnu slobodu i sigurnost i pravo da lica ne budu izložena mučenju i drugom surovom, nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Njime se takođe krši ili ozbiljno ugrožava pravo na život.”

103. Članom 2. predviđeno je sljedeće:

“1. Nijedna država ne vrši, ne dozvoljava niti toleriše prisilne nestanke.

2. Države postupaju na državnom i regionalnim nivoima i u saradnji sa Ujedinjenim nacijama kako bi svim sredstvima doprinijele sprečavanju i iskorjenjivanju prisilnih nestanaka.”

104. Članom 7. predviđeno je sljedeće:

“Nikakve okolnosti, bila to ratna opasnost, ratno stanje, unutrašnja politička nestabilnost ili bilo kakva javna opasnost, se ne mogu koristiti kao opravdanje za prisilni nestanak.”

105. Članom 13, u relevantnim dijelovima, predviđeno je sljedeće:

“1. Svaka država obezbjeđuje da lica, koje ima saznanje ili legitiman interes, a koje tvrdi da je neko lice žrtva prisilnog nestanka, ima pravo žalbe nadležnom i nezavisnom državnom organu i ima pravo da taj organ sprovede brzu, detaljnu i nepristrasnu istragu po toj žalbi. Ako postoji opravdana osnova za vjerovanje da je došlo do prisilnog nestanka, država odmah upućuje predmet tom organu radi sprovođenja takve istrage, čak i ako formalna žalba nije podnesena. Mjere da se ograniči ili spriječi ta istraga se ne preduzimaju. ...

4. Rezultati te istrage su dostupni na zahtjev svih zainteresovanih lica, osim u slučaju kad bi to moglo ugroziti tekuću krivičnu istragu. ...

6. Istraga, u skladu sa gore opisanim procedurama, treba da se vrši dokle god se ne razjasni sudbina žrtve prisilnog nestanka.”

3. Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine

106. Ujedinjene Nacije su usvojile Konvenciju o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida 9. decembra 1948. godine. Republika Bosna i Hercegovine je ratifikovala Konvenciju o genocidu 29. decembra 1992. godine. Ona je navedena i u Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine kao jedan od “dodatnih sporazuma o ljudskim pravima koji se moraju primjenjivati u Bosni i Hercegovini”.

107. Konvencija o genocidu, u relevantnom dijelu, predviđa sljedeće:

“Član 1. Strane ugovornice potvrđuju da je genocid, bez obzira na to da li je izvršen u vrijeme mira ili u vrijeme rata, zločin prema međunarodnom pravu i obavezuju se da će ga sprječavati i kažnjavati.

Član 2. U ovoj Konvenciji genocid znači bilo koje od sljedećih djela, počinjeno s namjerom da se potpuno ili djelomično uništi jedna nacionalna, etnička, rasna ili vjerska skupina:

- (a) ubistvo članova skupine;
- (b) nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede članovima skupine;
- (c) namjerno podvrgavanje skupine takvim uslovima života koji bi trebali dovesti do njenog potpunog ili djelimičnog uništenja;
- (d) nametanje takvih mjera kojima se želi spriječiti rađanje u okviru skupine;
- (e) prisilno premještanje djece iz jedne skupine u drugu.

Član 3. Kažnjiva će biti sljedeća djela:

- (a) genocid;
- (b) zavjera da se izvrši genocid;
- (c) neposredno i javno poticanje da se izvrši genocid;
- (d) pokušaj da se izvrši genocid;
- (e) saučesništvo u genocidu.

Član 4. Kaznit će se osobe koje su izvršile genocid ili bilo koje drugo djelo nabrojano u članu 3. bez obzira na to da li su one čelnici, funkcioneri ili obični pojedinci.

Član 5. Strane ugovornice se obavezuju da usvoje, u skladu sa svojim odnosnim ustavima, zakonodavne mjere potrebne da bi se osigurala primjena odredbi ove Konvencije, a posebno da predvide djelotvorne sankcije za osobe krive za genocid ili za bilo koje drugo djelo nabrojano u članu 3. ...”

4. Statut Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju

108. Statut MKSJ-a, u članu 9, predviđa uporednu nadležnost MKSJ-a i domaćih sudova:

“1. Međunarodni sud i domaći sudovi uporedo su nadležni da krivično gone lica za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1. januara 1991. godine.”

109. Izvještaj generalnog sekretara, u skladu sa stavom 2 Rezolucije Savjeta bezbjednosti br. 808 (1993), predöčen je Savjetu bezbjednosti UN-a 3. maja 1993. godine (S/25704). U odjeljku 64 se objašnjava princip uporedne nadležnosti MKSJ-a i domaćih sudova, na sljedeći način:

“Pri uspostavljanju međunarodnog suda za krivično gonjenje lica koja su odgovorna za ozbiljna kršenja počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine, namjera Savjeta bezbjednosti nije bila da isključi ili spriječi nadležnost domaćih sudova u pogledu tih radnji. Štaviše, domaći sudovi treba da budu ohrabreni da sprovode svoju nadležnost u skladu sa za njih mjerodavnim domaćim zakonima i procedurama.”

B. Aneksi uz Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini od 14. decembra 1995. godine

1. Ustav Bosne i Hercegovine

110. Ustav Bosne i Hercegovine, sadržan u Aneksu 4 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Opšti okvirni sporazum) stupio je na snagu "po potpisivanju Opšteg okvirnog sporazuma", što se desilo 14. decembra 1995. godine. U Aneksu II Ustava Bosne i Hercegovine propisane su odredbe o prelaznom periodu, uključujući i kontinuitet zakona. Članom 2 Aneksa II predviđa se sljedeće:

"Svi zakoni, propisi i sudski poslovnici, koji su na snazi na teritoriji Bosne i Hercegovine u trenutku kada Ustav stupi na snagu, ostaće na snazi u onoj mjeri u kojoj nisu u suprotnosti sa Ustavom dok drugačije ne odredi nadležni organ vlasti Bosne i Hercegovine. "

2. Sporazum o izbjeglicama i raseljenim licima

111. Sporazum o izbjeglicama i raseljenim licima, koji je sadržan u Aneksu 7 Opšteg okvirnog sporazuma i stupio je na snagu 14. decembra 1995. godine, u članu V predviđa sljedeće:

"Strane će pribaviti informacije, putem mehanizama traženja MKCK-a o svim nestalim licima. Strane će, takođe, u potpunosti saradivati sa MKCK-om u nastojanju da se utvrdi identitet, okolnosti i sudbina nestalih lica."

3. Sporazum o vojnim aspektima mirovnog rješenja

112. Sporazum o vojnim aspektima mirovnog rješenja, koji je sadržan u Aneksu 1A Opšteg okvirnog sporazuma i stupio je na snagu 14. decembra 1995. godine, u članu IX(2) predviđa da:

"U slučajevima kada su poznata mjesta sahranjivanja, individualnih ili masovnih, i kada se utvrdi da stvarno postoje grobovi, Strane će omogućiti osoblju za registraciju grobova druge Strane pristup u okviru međusobno dogovorenog vremenskog perioda radi ograničene svrhe pristupa takvim grobovima kako bi preuzeli tijela mrtvih vojnih i civilnih lica te Strane uključujući tu i mrtve zarobljenike."

C. Međunarodne aktivnosti u vezi sa nestalim licima

1. Specijalni postupak Ujedinjenih nacija u vezi nestalih lica na teritoriji bivše Jugoslavije

113. Već u proljeće 1994. godine, Komisija za ljudska prava Ujedinjenih nacija (u daljem tekstu: Komisija UN-a) uspostavila je specijalni postupak u vezi nestalih lica na teritoriji bivše Jugoslavije i imenovala nezavisnog stručnjaka kako bi se rasvijetlila sudbina i mjesto gdje se nalazi više od 20.000 lica, nestalih u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini prvenstveno usljed etničkog čišćenja (Izveštaj nezavisnog stručnjaka, Komisija UN-a, 51. sjednica, U.N. Doc. E/CN.4/1995/37 (1995); Izveštaj nezavisnog stručnjaka, Komisija UN-a, 52. sjednica, U.N. Doc. E/CN.4/1996/36 (mart 1996. godine)). Ništa nije preduzeto prema preporukama nezavisnog stručnjaka. Vlada Sjedinjenih Država je ubrzo nakon toga preuzela inicijativu u skladu sa ovim prijedlozima (Izveštaj nezavisnog stručnjaka, Komisija UN-a, 53. sjednica, U.N. Doc. E/CN.4/1997/55 (15. januar 1997. godine)), (vidi tačku 120 dole).

2. Postupak MKCK-a za traženje i identifikaciju lica čija je sudbina nepoznata

114. Prema međunarodnom humanitarnom pravu, MKCK je glavna agencija ovlaštena da prikuplja informacije o nestalim licima i sve strane u oružanom sukobu imaju obavezu da obezbijede sve potrebne informacije koje su im na raspolaganju sa svrhom traženja nestalih lica (i boraca i civila) i ostvarivanja "prava članova porodica da saznaju sudbinu svojih rođaka" u skladu sa članom 32

Protokola br. 1 uz Ženevske konvencije (vidi tačku 99 gore). Ova opšta obaveza se odražava i u članu V Aneksa 7 Opšteg okvirnog sporazuma (vidi tačku 111 gore). U cilju ispunjavanja svojih obaveza po Opštem okvirnom sporazumu (tj. članu V Aneksa 7 i članu IX Aneksa 1A) i međunarodnom humanitarnom pravu, Bosna i Hercegovina i entiteti, kao i MKCK, su uspostavili *Postupak za traženje lica čija je sudbina nepoznata u vezi sa sukobom na teritoriji Bosne i Hercegovine i obavještanje porodica o tome* (u daljem tekstu: Postupak).

115. U Dijelu 1.1 opšteg okvira i djelokruga rada ovog Postupka, “strane će preduzeti sve neophodne korake da omoguće porodicama ... da ostvare svoje pravo da saznaju za sudbinu lica koja nisu prijavljena, i u tom cilju će obezbijediti sve relevantne informacije preko mehanizama za traženje MKCK-a i saradivaće sa Radnom grupom”. MKCK će predsjedavati Radnom grupom “koja se sastoji od predstavnika svih dotičnih strana sa svrhom da se omogući prikupljanje informacija za sve porodice kojima nije poznata sudbina njihovih nestalih rođaka”. Među njenim članovima su tri predstavnika Republike Srpske, tri predstavnika Bošnjaka Federacije Bosne i Hercegovine i tri predstavnika Hrvata Federacije Bosne i Hercegovine kao i predstavnik Bosne i Hercegovine, Visoki predstavnik i nekoliko posmatrača. Predstavnici Republike Srpske su “viši zvaničnik Republike Srpske, njegov civilni savjetnik, viši vojni komandant Vojske Republike Srpske (VRS)” (opšti okvir i djelokrug rada Postupka). MKCK je oformio ovu Radnu grupu 30. marta 1996. godine. Strane su se složile da poštuju ovaj Postupak na sjednici Radne grupe održanoj 7. maja 1996. godine. U Dijelu 1.2 opšteg okvira i djelokruga rada Postupka, “strane prihvataju da uspjeh u svakom pokušaju traženja koji ostvare MKCK i Radna grupa zavisi u potpunosti od saradnje strana, a posebno strana koje su kontrolisale područje gdje i kada je lice za kojim se traži navodno nestalo.”

116. Postupak treba da sprovode Federacija Bosne i Hercegovine, Republika Srpska i Bosna i Hercegovina (dio 1.4.A opšteg okvira i djelokruga rada Postupka). Obaveza svake strane je da “spontano identifikuje svako mrtvo lice nađeno u regiji pod njenom kontrolom i obavijesti one koji pripadaju drugoj strani pri MKCK-u ili Radnoj grupi bez odlaganja” (*id.*). Kada dobiju zahtjev za informacije o tome gdje se nalazi ili o sudbini lica koje nije prijavljeno, strane “obavljaju sve interne istrage potrebne za dobijanje traženih informacija” (*id.*). Svaka strana “saraduje sa MKCK-om i Radnom grupom kako bi se rasvijetlila sudbina lica čija je sudbina nepoznata” (*id.*). “MKCK i Radna grupa će predsjedavati forumom preko kojeg će strane obezbijediti sve potrebne informacije i preduzeti neophodne korake za traženje lica čija je sudbina nepoznata, kao i za obavještanje njihovih porodica o tome” (dio 1.4.C opšteg okvira i djelokruga rada Postupka).

117. U skladu sa djelokrugom rada Postupka, primjerci svih zahtjeva za traženje se dostavljaju Radnoj grupi (dio 2.2 djelokruga rada Postupka). Takođe, “s ciljem rasvijetljavanja sudbine nestalih lica, članovi i, ako je potrebno, posmatrači Radne grupe će: a) dijeliti sve činjenične informacije relevantne za Postupak; b) organizovati, podržati i, ako to traži Radna grupa, učestvovati u sprovođenju mehanizama traženja na regionalnom ili lokalnom nivou” (*id.*). Uz to, “ako bilo koji član ili posmatrač Radne grupe dobije informaciju o identitetu preminulih lica eksumiranih sa mjesta sahranjivanja, bilo pojediničnog ili masovnog, ili informaciju koja bi mogla pomoći pri rasvijetljavanju subine nestalih lica, on mora omogućiti dostupnost te informacije Radnoj grupi” (*id.* u dijelu 2.4(a)). “Što se tiče neriješenih slučajeva [lica čija je sudbina nepoznata], članovi Radne grupe ispred Države i entiteta se obavezuju da će porodicama omogućiti brzo i pravredno rješenje zakonskih posljedica te situacije. U vezi sa ovim, oni će podržati usvajanje potrebnih zakona, upravnih i sudskih mjera” (dio 2.1 djelokruga rada Postupka). “Nijedna od strana ne može prestati sa ispunjavanjem svojih dužnosti obavještanja porodica o sudbini njihovih rođaka čija je sudbina nepoznata na osnovu toga što njihovi posmrtni ostaci nisu pronađeni niti predani” (*id.* dio 2.4(b)).

3. Banjalučki i Sarajevski sporazum o Procesu zajedničkih ekshumacija

118. Predstavnici Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Kancelarije Visokog predstavnika, između ostalih, sastali su se u Banjoj Luci 25. juna 1996. godine i u Sarajevu 4. septembra 1996. godine da razgovaraju i da se dogovore o mjerama za traženje lica čija je sudbina nepoznata i ekshumacijama posmrtnih ostataka. Na sastanku u Banjoj Luci, strane su se dogovorile, između ostalog, “o pravljenju liste prioritetnih lokaliteta i preliminarnog vremenskog rasporeda za ekshumaciju masovnih grobnica sa svrhom identifikacije u isto vrijeme”. Oni su se takođe “složili da će naimenovati dva sudska patologa koji će učiti u zajedničku ekspertsku komisiju, a kojoj će biti zadatak konačno određivanje lokaliteta i vremenskog rasporeda međuentitetskih

ekshumacija, i implementacija dogovorenih ekshumacija.” “Uočivši da je zajednički projekat ekshumacija zaustavljen na nekoliko nedelja”, strane su se dalje dogovorile, na sastanku u Sarajevu, između ostalog, “da daju uputstva odgovornim zvaničnicima da preduzmu odgovarajuće korake kako bi ispunili obaveze u vezi sa ekshumacijama”.

119. U ovom kontekstu, strane su uspostavile Pravila za ekshumacije i uklanjanje nesahranjenih posmrtnih ostataka. Uz Banjalučki i Sarajevski sporazum, ovim Pravilima je propisan proces koji je postao poznat kao Proces zajedničkih ekshumacija, a kojim nadležni organi zainteresovane strane pokreću i sprovode ekshumacije grobnice na teritoriji strane koja kontroliše to područje. Strana koja kontroliše to područje se brine za bezbjednost tima za ekshumacije. Na primjer, za grobnice žrtava događaja u Srebrenici, nadležni organi Federacije Bosne i Hercegovine pokreću i obavljaju ekshumaciju grobnice koja se nalazi na teritoriji Republike Srpske, a lokalna policija Republike Srpske je zadužena za bezbjednost. Razni međunarodni stručnjaci i organi prate i nadgledaju cijelokupan proces. Sve do kraja 2000. godine, OHR je pomagao i osiguravao saradnju nadležnih domaćih i međunarodnih institucija u Procesu zajedničkih ekshumacija. Nakon toga, počevši od 1. januara 2001. godine, OHR je ICMP-u formalno ustupio odgovornost za saradnju nadležnih domaćih i međunarodnih institucija koje učestvuju u Procesu zajedničkih ekshumacija (vidi tačku 122 dole).

4. Međunarodna komisija za nestala lica

120. Na Samitu G-7 u Lionu, u Francuskoj, Predsjednik Sjedinjenih Država je objavio “formiranje međunarodne vodeće Komisije za nestala lica iz bivše Jugoslavije” kojom predsjedava bivši državni sekretar Cyrus Vance (obavijest za štampu Bijele Kuće od 29. juna 1996. godine). Predviđeno je da ova Komisija, koja je kasnije preimenovana u Međunarodnu komisiju za nestala lica (u daljem tekstu: ICMP) blisko saraduje sa predstavnicima Ujedinjenih nacija, MKCK-om, OHR-om i drugim organizacijama “kako bi se obezbijedila puna saradnja strana u Dejtonskom mirovnom sporazumu pri pronalaženju nestalih tokom četvorogodišnjeg sukoba i kako bi im pomogla u tome” (*id.*).

“Komisija će ohrabriti uključivanje društva u njene aktivnosti i preduzeće čvrste korake da se uvjeri da strane posvećuju pažnju i obezbjeđuju potrebna sredstva kako bi uskoro došlo do značajnog napretka u predmetima nestalih lica. Ona će takođe ojačati napore da se obezbijedi da se ekshumacije, kada su potrebne za otkrivanje sudbine nestalog lica, obavljaju pod međunarodnim nadzorom i u skladu sa međunarodnim standardima. Nadalje, Komisija će omogućiti razvoj *antemortem* baze podataka kako bi se potpomogle ekshumacije (*id.*)”

121. ICMP se finansira isključivo međunarodnim sredstvima: ni Bosna i Hercegovina niti njeni entiteti ne obezbjeđuju nikakva sredstva za ICMP. Prema svojoj misiji, ICMP je “angažovan na iznalaženju rješenja porodicama nestalih tokom sukoba u bivšoj Jugoslaviji putem podsticanja političke volje regionalnih vlada da obezbijede informacije i njihove sposobnosti da rješavaju pitanja nestalih lica; realizacije inovativnog i održivog postupka ekshumacije i identifikacije posmrtnih ostataka; podrške građanskim inicijativama za rješavanje pitanja nestalih lica.”

122. ICMP je 1. januara 2001. godine od OHR-a preuzeo koordinaciju Zajedničkog projekta ekshumacija (vidi tačku 119 gore). Pod vođstvom i uz pomoć ICMP-a, ekipama komisija za nestala lica Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske je “dopušteno da na teritoriji drugog entiteta, svog bivšeg neprijatelja, vrše humanitarne radnje obrade i repatrijacije”. Ekshumacija i proces ispitivanja posmrtnih ostataka iziskuje metodičnu primjenu naučnih i interdisciplinarnih tehnika (npr. forenzičke antropologije, sudske medicine, forenzičke arheologije, forenzičke fiziohemije i kriminologije). U pogledu događaja u Srebrenici iz jula 1995. godine, ICMP je sastavni dio cijelog procesa i on saraduje sa nadležnim lokalnim sudovima i komisijama za nestala lica.

123. ICMP je postigao svoj cilj da “pomogne porodicama nestalih lica da saznaju istinu o nestalim licima, bez obzira na njihovo vjersko, etničko porijeklo ili državljanstvo” dijelom sprovodeći program kojim bi se inkorporirala “direktna primjena najmodernijih metoda identifikacije putem analize DNK za nadogradnju tekućeg procesa obrade posmrtnih ostataka u regiji.” “Da bi se analizom DNK mogao pomoći proces identifikacije, DNK, koji se uzima iz krvi članova porodice nestalog lica, se mora uporediti sa uzorkom DNK iz ekshumiranih tijela. Poklapanje ova dva DNK je uvjerljiv dokaz identiteta nekog pojedinca. Korištenje tehnologije DNK za identifikaciju je ključno za ubrzanje i povećavanje tačnosti identifikacije”. Do 6. septembra 2002. godine, ICMP je sakupio uzorke krvi od preko 12.000

živih članova porodica lica čiji je nestanak iz Srebrenice jula 1995. godine prijavljen i ima u skladištu oko 7.500 vreća sa ljudskim ostacima nestalih lica iz kojih on uzima potrebne uzorke DNK (vidi tačku 32 gore).

D. Aktivnosti domaćih organa u pogledu nestalih lica

124. Tokom oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, postojale su ili su uspostavljene razne komisije sa prvenstvenom namjenom razmjene ratnih zarobljenika. Jedna komisija je zastupala interese bosanskih Muslimana, druga je zastupala interese Hrvata, a treća je zastupala interese Srba. Nakon oružanog sukoba, ove komisije su takođe zastupale interese svojih nacionalnih/vjerskih grupa u pogledu velikog problema nestalih lica (vidi Izveštaj nezavisnog stručnjaka, Komisija UN-a, 53. sjednica, U.N. Doc. E/CN.4/1997/55 (15. januar 1997. godine)). Prema Opštem okvirnom sporazumu, ove komisije koje zastupaju tri nacionalne/vjerske grupe su se postepeno transformisale u institucije Bosne i Hercegovine i njena dva entiteta, kako je opisano u za to relevantnom dijelu dole.

1. Državna komisija za traženje nestalih lica

125. Vlada Republike Bosne i Hercegovine je 16. jula 1992. godine donijela Odluku o obrazovanju Državne komisije o razmjeni ratnih zarobljenika ("Službeni list Republike Bosne i Hercegovine" – u daljem tekstu SLRBiH - br. 10/92 od 23. jula 1992. godine). Ova Odluka je stupila na snagu 23. jula 1992. godine. U tački I ove Odluke navedeno je da se obrazuje "Državna komisija za razmjenu ratnih zarobljenika, lica lišenih slobode i tijela poginulih i evidenciju poginulih, ranjenih i nestalih lica na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine". Vlada Republike Bosne i Hercegovine je 31. oktobra 1992. godine donijela Odluku o izmjenama i dopunama Odluke o obrazovanju Državne komisije o razmjeni ratnih zarobljenika. Te izmjene se odnose, između ostalog, na formiranje okružnih komisija ("SLRBiH" br. 20/92 od 9. novembra 1992. godine). Ova Odluka o izmjenama i dopunama je stupila na snagu 9. novembra 1992. godine.

126. Vlada Republike Bosne i Hercegovine je 15. marta 1996. godine donijela Odluku o obrazovanju Državne komisije za traženje nestalih osoba ("SLRBiH" br. 9/96 od 24. marta 1996. godine), koja je stupila na snagu 24. marta 1996. godine. U tački I ove Odluke propisano je da se obrazuje Državna komisija za traženje državljana Republike Bosne i Hercegovine nestalih u toku agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu (u daljem tekstu: Državna komisija). U tački II ove Odluke predviđeno je da Državna komisija obavlja sljedeće poslove i zadatke: vodi evidenciju državljana Republike Bosne i Hercegovine, nestalih usljed ratnih dejstava na teritoriji bivše Jugoslavije; poduzima neposredne aktivnosti na pronalaženju tih osoba, kao i na utvrđivanju konačne istine o njihovoj sudbini; poduzima aktivnosti u cilju evidentiranja, pronalaženja, identifikovanja i preuzimanja tijela poginulih; daje potrebne podatke nadležnim organima; izdaje potvrde porodicama nestalih, zarobljenih i poginulih; i ostvaruje saradnju sa specijalizovanim domaćim i međunarodnim organizacijama i institucijama koje se bave pitanjem nestalih, zarobljenih i poginulih osoba. U tački X navedeno je da arhivu i drugu dokumentaciju Državne komisije i okružnih komisija koje su opisane u prethodnoj tački preuzima Državna komisija za traženje nestalih osoba. U tački XI propisano je da danom stupanja na snagu ove Odluke prestaje da važi Odluka o obrazovanju Državne komisije o razmjeni ratnih zarobljenika ("SLRBiH" br. 10/92 i 20/92). Vlada Republike Bosne i Hercegovine je 10. maja 1996. godine donijela Odluku o izmjenama i dopunama Odluke o obrazovanju Državne komisije za traženje nestalih osoba (SLRBiH br. 17/96 od 31. maja 1996. godine). Izmjene, koje se uglavnom odnose na formiranje Ekspertnog tima za pronalaženje masovnih grobnica i identifikaciju žrtava, su stupile na snagu 31. maja 1996. godine.

2. Federalna komisija za nestale osobe

127. Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je 3. jula 1997. godine donijela Uredbu o obrazovanju Federalne komisije za nestale osobe ("Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine" – u daljem tekstu SNFBiH - br. 15/97 od 14. jula 1997. godine). Ova Uredba je stupila na snagu 15. jula 1997. godine. U članu 1. stoji da se obrazuje Federalna komisija za nestale osobe u toku rata u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Federalna Komisija) i utvrđuju se zadaci i odgovornosti Federalne komisije. U članu 2. propisano je da Federalna komisija obavlja sljedeće poslove i zadatke: vodi evidenciju državljana Bosne i Hercegovine nestalih i zatočenih usljed ratnih dejstava na teritoriji Bosne i Hercegovine i susjednih država, poduzima neposredne aktivnosti na evidentiranju, pronalaženju,

identificiranju i preuzimanju tijela nestalih odnosno poginulih osoba, prikuplja podatke o masovnim i pojedinačnim grobnicama, pronalazi i obilježava grobnice, sudjeluje u iskopavanju grobnica, obavještava javnost o rezultatima istraživanja, izdaje odgovarajuće potvrde obiteljima nestalih osoba; itd.,. U članu 4. je propisano da Federalna komisija ostvaruje potrebnu saradnju sa odgovarajućom komisijom za nestale, zatočene i poginule osobe u Republici Srpskoj na preduzimanju potrebnih mjera na identifikaciji nestalih osoba, kao i da pribavlja odgovarajuće dozvole od odgovarajuće komisije Republike Srpske za otvaranje i ekshumaciju masovnih i pojedinačnih grobnica na teritoriji Republike Srpske od strane najbližeg stvarno nadležnog suda iz Federacije Bosne i Hercegovine. U članu 10. je propisano da danom stupanja na snagu ove uredbe na prostoru Federacije Bosne i Hercegovine prestaju sa radom dosadašnje komisije koje su se bavile poslovima iz nadležnosti ove Uredbe. Značajno je to da se nijednom odredbom ove Uredbe jasno ne propisuje preuzimanje arhive i dokumentacije ili nastavljanje posla koji je započela Državna komisija.

128. Dom zapaža da i Državna komisija kao i Federalna komisija trenutno *de jure* postoje jer uredba koju je donijela Federacija ne može imati prvenstvo nad odlukom koju je donijela Republika Bosna i Hercegovina, a koja je preuzeta kao zakon u Bosni i Hercegovini u skladu sa članom 2. Aneksa II Ustava Bosne i Hercegovine (vidi tačku 110 gore). Gosp. Amor Mašović je predsjednik Državne komisije; on je i dopredsjednik Federalne komisije, zajedno sa svojim hrvatskim kolegom, gosp. Markom Jurišićem. No, Državna komisija ne dobija novac od Bosne u Hercegovine i, gledano s praktične strane, većinu posla koji se sada obavlja u pogledu evidentiranja, potrage, ekshumacije i identifikacije nestalih lica bošnjačke ili hrvatske nacionalnosti ustvari obavlja Federalna komisija. Ipak, Državna komisija i dalje obavlja neke dužnosti prema građanima bošnjačke nacionalnosti; na primjer, Državna komisija, a ne Federalna komisija, je evidentirala nestale najbliže članove porodica podnosilaca prijava, i dostavila im je dokaze o toj evidenciji.

3. Komisija za traženje nestalih i zarobljenih lica Republike Srpske

129. Prema navodima tužene Strane, Komisija za traženje nestalih i zarobljenih lica Republike Srpske (u daljem tekstu: Komisija RS) radi na osnovu Banjalučkog sporazuma od 25. juna 1996. godine i njen mandat je zasnovan na tom Sporazumu.

130. Dana 20. novembra 1996. godine, predsjednik Vlade Republike Srpske donio je rješenje (br. 02-1315-96) o izmijeni svih bivših članova i predsjednika i imenovanju novih članova i predsjednika Državne komisije za razmjenu ratnih zarobljenika i nestalih lica Republike Srpske ("Službeni glasnik Republike Srpske" – u daljem tekstu SGRS - br. 26/96 od 29. novembra 1996. godine). Gosp. Jovo Rosić je time imenovan za predsjednika Komisije RS. Dana 18. marta 1998. godine, predsjednik Vlade Republike Srpske je donio novo rješenje kojim je razriješio dužnosti neke od članova Državne komisije za razmjenu ratnih zarobljenika i nestalih lica Republike Srpske (SGRS br. 12/98 od 23. aprila 1998. godine). Gosp. Jovo Rosić je ostao na dužnosti predsjednika Komisije RS.

131. Vlada Republike Srpske je 30. januara 1998. godine donijela Pravilnik o naknadama za posebne vrste posla Državne komisije za razmjenu ratnih zarobljenika i nestalih lica Republike Srpske, tj. Komisije RS (SGRS br. 2/98 od 30. januara 1998. godine). Ovaj Pravilnik je stupio na snagu 13. marta 1998. godine, sa danom davanja saglasnosti Vlade Republike Srpske. U članu 1. je predviđeno da se ovim Pravilnikom reguliše način i visina utvrđivanja naknada za sve posebne vrste posla koje su u nadležnosti Komisije RS. Članom 4. se definišu te posebne vrste posla kao, između ostalog, pretraživanje i privremeno pokopavanje pronađenih tijela na teritoriji bivše Jugoslavije; ekshumacija tijela iz pojedinačnih ili masovnih grobnica na teritoriji bivše Jugoslavije; posao iz domena sudske medicine i kriminalističke službe; predaja i preuzimanje tijela poginulih; identifikacija poginulih i neidentifikovanih tijela; rad sa porodicama u procesu identifikacije; ostale aktivnosti ekshumacije, identifikacije, sahranivanja, itd.

4. Rezolucija o nestalim licima u Bosni i Hercegovini

132. Dana 24. oktobra 2001. godine, Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine je donio Rezoluciju o nestalim licima u Bosni i Hercegovini. U toj Rezoluciji, Predstavnički dom "izražava veliko nezadovoljstvo zbog činjenice da i nakon skoro šest godina od završetka rata u Bosni i Hercegovini nije poznata sudbina 28.000 nestalih lica. Imajući u vidu tu činjenicu, Predstavnički dom izražava mišljenje da je prisutno nedovoljno angažovanje nadležnih institucija države i entiteta na intenziviranju aktivnosti na rješavanju ovog bolnog problema." (Rezolucija, stav 1). Predstavnički dom je tražio od Predsjedništva i Vijeća ministara Bosne i Hercegovine da "se aktivno uključe u rasvjetljavanje sudbina nestalih lica, te da putem intenzivne koordinacije sa vladama entiteta, kao i Međunarodnim komitetom Crvenog krsta, Međunarodnom komisijom za nestala lica i drugim mogućim akterima doprinese bržem rješavanju sudbine nestalih" (Rezolucija, stav 2). Predstavnički dom je dalje tražio od nadležnih organa vlasti u entitetima da "pruže punu podršku delegacijama entitetskih vlada u Radnoj grupi za traženje nestalih lica u njihovom nastojanju da utvrde sudbinu nestalih [lica] i da im garantuju potpuni pristup svim izvorima informacija i svjedocima" (Rezolucija, stav 3). Konačno, Predstavnički dom je tražio od nadležnih organa države i entiteta da "Radnoj grupi obezbijede sva potrebna finansijska i druga sredstva za efikasnije obavljanje ove humane aktivnosti, čime bi se okončala agonija unesrećenih porodica" (Rezolucija, stav 4).

E. Odluke Visokog predstavnika

1. Odluka o mjestu groblja i spomenika za žrtve Srebrenice od 25. oktobra 2000. godine

133. Visoki predstavnik je 25. oktobra 2000. godine donio Odluku o mjestu groblja i spomenika za žrtve Srebrenice (SGRS br. 39/00 od 16. novembra 2000. godine). Ova Odluka, u relevantnom dijelu, predviđa:

"Uzimajući u obzir da je u julu 1995. godine u Srebrenici, Bosna i Hercegovina, izvršen masakr nad nekoliko hiljada Bošnjaka, te da je nakon tog dana, kada su pogažena sva njihova ljudska prava i uz potpuno nepoštivanje ljudskog dostojanstva, velikoj većini žrtava tog masakra uskraćeno pravo na dostojanstvenu sahranu; ...

Uzimajući dalje u obzir obavezu živih da osiguraju dostojanstvenu sahranu mrtvih, te poštujući prava porodica preminulih da sahrane svoje najdraže u skladu sa svojim vjerskim uvjerenjima, odnosno pravo koje proističe iz člana 9 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda;

Potvrđujući uz duboko žaljenje da tijela otprilike četiri hiljade onih nad kojima je izvršen masakr, a koja su sada ekshumirana još uvijek nisu dostojanstveno sahranjena na mjestu vječnog počinka, te da još uvijek treba pronaći i ekshumirati tijela nepoznatog broja preostalih žrtava masakra koji je izvršen u Srebrenici;

Zaključujući da bi dalje odgađanje određivanja konačnog mjesta počinka kao i lokacije za spomen obilježje za one koji su nestali u masakru predstavljalo uvredu za čovječanstvo;

Svjestan značaja gradnje takvog groblja i spomen obilježja kao sredstva stvaranja pomirenja među narodima Bosne i Hercegovine koje će zauzvrat promovisati povratak raseljenih lica i izbjeglica i trajni mir;

Svjestan takođe da takvo pomirenje i trajni mir zahtijevaju i prisiljavaju da se sada donese odluka o mjestu sahrane i spomen obilježja.

Uzimajući u obzir, konstatujući i imajući u vidu gore navedeno, ovim donosim sljedeću:

ODLUKU

1. Kojom se zemljište u Potočarima u opštini Srebrenica koje se nalazi uz glavnu saobraćajnicu Srebrenica-Bratunac (tj. polje kukuruza nasuprot Tvornice akumulatora)

trajno određuje za groblje i svetište na kojem će se podići spomen obilježje onima koji su ubijeni u masakru koji je izvršen u julu 1995. godine u Srebrenici.

2. Navedeno groblje će biti mjesto na kojem će se sahranjivati oni koji su ubijeni u navedenom masakru i čiji se posmrtni ostaci ne mogu identifikovati, kao i oni čiji su posmrtni ostaci identifikovani i čija rodbina izrazi želju da se sahrane na tom mjestu.
3. Dok Visoki predstavnik ne osnuje, u skladu sa važećim domaćim zakonom, fondaciju ili udruženje u cilju trajnog upravljanja tim grobljem i spomen obilježjem, naprijed navedeno zemljište će se koristiti jedino i isključivo u svrhu u koju je to groblje i spomen obilježje izgrađeno i neće se koristiti ni u koju drugu svrhu bez izričite dozvole Visokog predstavnika.
4. Sve pripreme za podizanje spomen obilježja kao i za sahranu preminulih, uključujući pripreme u vezi sa vremenom i tačnom lokacijom svake takve sahrane na navedenom groblju će se povjeriti savjetodavnom tijelu koje će kasnije imenovati Visoki predstavnik. ...
9. Ova Odluka je prva u nizu odluka Visokog predstavnika kojim se regulišu aranžmani potrebni za izgradnju groblja i spomen obilježja onim nad kojima je izvršen masakr u Srebrenici u julu 1995. godine. Ova Odluka stupa na snagu odmah i objaviće se bez odlaganja u službenom glasniku Republike Srpske.”

2. Odluka o osnivanju Fondacije Srebrenica-Potočari spomen obilježje i mezarje od 10. maja 2001. godine

134. Visoki predstavnik je 10. maja 2001. godine donio Odluku o osnivanju Fondacije Srebrenica-Potočari spomen obilježje i mezarje (“Službeni glasnik Bosne i Hercegovine” – u daljem tekstu SGBiH - br. 12/01 od 26. maja 2001. godine; SNFBiH br. 23/01 od 1. juna 2001. godine; SGRS br. 24/01 od 5. juna 2001. godine). Ovom odlukom je osnovana Fondacija Srebrenica-Potočari spomen obilježje i mezarje, pravno lice sa sjedištem u Sarajevu, sa “ciljem izgradnje i održavanja Spomen obilježja i mezarja Srebrenica-Potočari (tačka 1). Statut Fondacije, koji je inkorporiran i dodat ovoj odluci (tačka 3), u svom članu 4. razlaže ciljeve Fondacije: da “prima novčana sredstva i vrši isplate za Spomen obilježje i mezarje; da “izgradi i održava Spomen obilježje i mezarje”; te da “obavlja i druge aktivnosti vezane za Fondaciju”. Članom 19. je dalje predviđeno:

“Fondacija se može baviti i drugim aktivnostima osim onih navedenih u ovom Statutu bez izmjena i dopuna registracije uz uslov da su te aktivnosti vezane za ili podržavaju aktivnosti za koje je Fondacija registrovana, ako se te aktivnosti vrše zajedno sa aktivnostima za koje je Fondacija osnovana, ako su manjeg obima, ako se vrše periodično ili ako doprinose efikasnijem korištenju resursa koji su dostupni za registrovane aktivnosti.”

V ŽALBENI NAVODI

135. Svi podnosioci prijava su najbliži rođaci muškaraca Bošnjaka za koje se pretpostavlja da su žrtve događaja u Srebrenici koji su se odigrali između 10. i 19. jula 1995. godine. Oni navode, posredno ili neposredno, da su i oni sami, kao bliski članovi porodica, žrtve navodnih ili očiglednih povreda ljudskih prava koje proizilaze iz odsustva određenih informacija o sudbini njihovih najbližih, poslednji put viđenih u Srebrenici u julu 1995. godine ili o mjestu gdje se oni nalaze. Oni traže da saznaju istinu. Zahtijevaju da organi vlasti izvedu zločince pred lice pravde. Većina njih traži i naknadu za patnje u neodređenom iznosu.

VI PODNESCI STRANA

A. Zapažanja Republike Srpske

136. Republika Srpska je 26. avgusta 2002. godine podnijela zapažanja o prihvatljivosti prijave. Iako je Dom jasno prosljedio prijave u pogledu prihvatljivosti i merituma (vidi tačku 5 gore), Republika Srpska nije podnijela zapažanja o meritumu prijave.

137. Republika Srpska kategorički “osporava” sve činjenice iznesene u prijavama. Ona prigovara da je “činjenično stanje nepotpuno, nejasno i u suprotnosti sa samim sobom” i da “nedostaju krucijalne činjenice radi utvrđivanja statusa rodbine podnosioca prijave”. No, Republika Srpska opisuje da je “nesporna činjenica da su svi podnosioci prijave podnijeli zahtjeve Državnoj komisiji za traženje nestalih lica da bi saznali sudbinu svojih najbližih”.

138. U pogledu prihvatljivosti, Republika Srpska u svom podnesku iznosi da prijave treba proglasiti neprihvatljivim u cijelosti. Prvo, Dom ne treba ni registrovati prijave jer, u skladu sa pravilom 46 Pravila procedure Doma, prijave ne ispunjavaju formalne uslove u odnosu na sadržaj. Prema navodima Republike Srpske, prijave ne sadrže nijedan stvarni “činjenični navod” već samo “navode o povredama”.

139. Drugo, Republika Srpska uvjerava da su prijave neprihvatljive jer podnosioci prijave nisu iscrpili djelotvorne domaće pravne lijekove, odnosno pravne lijekove predviđene Aneksom 7 Opšteg okvirnog sporazuma. U članu V Aneksa 7 je navedeno da će MKCK obezbijediti sve informacije o sudbini i mjestu gdje se nalaze “nestala lica” te da će u tim naporima Strane pružiti punu saradnju MKCK-u. Da bi ispoštovala ove obaveze, Bosna i Hercegovina, njeni entiteti i MKCK su uspostavili “postupak za traženje lica čija je sudbina nepoznata u vezi sa sukobom na teritoriji Bosne i Hercegovine i obavještavanje porodica o tome”. Međutim, Republika Srpska ističe da “kao preduslov obaveza Strane traži se da ista dobije zahtjev za informacijama”. Republika Srpska nastavlja:

“Tužena Strana nikada nije dobila pomenuti zahtjev od strane podnosioca prijave, te *ipso facto* nije mogla ni znati za iste da bi izvršila svoju obavezu. Naprotiv, podnosioci prijave su informacije tražili od međunarodnih organizacija i Državne komisije za traženje nestalih lica Bosne i Hercegovine. Ovim je obaveza o pružanju informacija prenijeta na Državnu komisiju koja nikad nije kontaktirala sa identičnom [komisijom] tužene Strane.”

Iz ovih razloga, Republika Srpska osporava i prihvatljivost prijave zbog njihove nespojivosti *ratione personae* sa Sporazumom.

140. Treće, Republika Srpska obrazlaže i da postoji kritična razlika između termina “prisilno nestala lica” i “nestala lica”. Republika Srpska tvrdi da lica, da bi se smatrala “prisilno nestalim licima” po Deklaraciji UN-a o zaštiti svih lica od prisilnog nestanka, moraju biti “uhapšena, pritvorena ili oteta protiv njihove volje”. Međutim, u ovim predmetima, lica za koje se pretpostavlja da su žrtve događaja u Srebrenici su “riješila da odu u šumu” i “od tada im se gubi svaki trag”. Prema tome, oni su samo “lica čija je subina nepoznata” ili “nestala lica”; oni nisu “prisilno nestala lica” u smislu pomenute Deklaracije UN-a. Republika Srpska radi toga u svom podnesku iznosi da su prijave neprihvatljive *ratione materiae* sa Sporazumom.

141. Četvrto, Republika Srpska navodi u svom podnesku da su prijave neprihvatljive *ratione temporis*.

142. Konačno, Republika Srpska osporava zahtjeve za naknadu podnosioca prijave jer oni nisu iscrpili djelotvorne domaće pravne lijekove. Oni su trebali pokrenuti parnični postupak za dobijanje naknade u skladu sa Zakonom o obligacionim odnosima. Takođe, Republika Srpska posebno izražava neslaganje sa obrazloženjem Doma po ovom pitanju, iznesenom u predmetu *Unković* (vidi tačku 155 dole).

B. Odabrana zapažanja podnosilaca prijava u odgovoru na zapažanja tužene Strane

143. Dom je 10. septembra 2002. godine primio u osnovi slična zapažanja u odgovoru na zapažanja tužene Strane od podnosilaca prijava Hamše Čerimović (predmet br. CH/02/9595) i Aiše Ademović (predmet br. CH/02/9596). One objašnjavaju da "prilikom pada Srebrenice 12. jula 1995. godine okupacijom vojske Republike Srpske došlo je do povlačenja vojno sposobnih" iz Srebrenice na slobodnu teritoriju Tuzle. Podnosioci prijava tvrde da se od tada izgubio svaki trag njihovih supružnika i one ne znaju ništa o njima.

144. Dom je 10. septembra 2002. godine i 19. septembra 2002. godine primio u osnovi slična zapažanja u odgovoru na zapažanja tužene Strane od podnosilaca prijava Šefike Palić (predmeti br. CH/01/8397 i CH/01/8398) i Nure Omić (predmet br. CH/01/8487). Podnosioci prijava objašnjavaju da su živjele sa svojim porodicama, jedna u Kutlijskoj Rijeci, a druga u Budak-Potočarima, na periferiji Srebrenice, do 12. jula 1995. godine. Tog dana, podnosioci prijava su zajedno sa svojom djecom i širom porodicom putovale sa "ženama, djecom, starima i bolesnima" u Potočare. Nakon što su se pročule "stravične vijesti" o sudbini muškaraca Srebrenice, suprug podnosioca prijave Palić, Suno, i njihov maloljetni sin Nurija kao i suprug podnosioca prijave Omić, Ševko, su se pridružili drugim muškarcima Srebrenice "da se putem šuma pokušaju probiti do Tuzle". "Cijelom svijetu je poznato da je najveći broj muškaraca Srebrenice krenuo da kroz šumu pronade put spasa jer nisu imali drugog izbora". Iako su ovi muškarci bili nenaoružani (pošto je Srebrenica bila "demilitarizovana zona"), Srbi su "na sve strane postavili zasjede, gdje su hapsili kolone muškaraca, odvodili ih i mučenički i svjesno ubijali". One navode da su "ove činjenice poznate cijelom svijetu; dokumentovane su na razne načine". Ipak, one s ironijom primjećuju da bi tužena Strana "odgovorna za tragediju tolikih pojedinaca i njihovih porodica da kaže kako tu nema ništa za suditi jer se 'zločin dogodio u šumi'". "Kakva je razlika ako čovjeka hapse, muče, ubiju u šumi ili u centru grada?" Iako je ovu činjenicu možda tako teže dokazati, prema podnosiocima prijava, "već se dovoljno zna da bi se moglo suditi za zločin". Podnosioci prijava optužuju tuženu Stranu da ona "površno" razmatra prijave "pokušavajući time da zanemari ili minimizira zločin koji su počinili". One naglašavaju da postoje očevidci koji mogu potvrditi tvrdnje iz prijava. Prema podnosiocu prijave Palić, očevidac, koji je dobro poznao njenog maloljetnog sina, vidio ga je u koloni uhapšenih muškaraca u Konjević Polju. Iako ovaj očevidac nije vidio i njenog supruga, podnosilac prijave Palić tvrdi: "Sin i suprug se ne bi razdvojili osim ako su silom razdvojeni i u tom smislu odgovorna strana zna kako je bilo, pa treba porodici pružiti te informacije". Podnosilac prijave Omić navodi da je jedan očevidac vidio i njenog supruga kao jednog od zatvorenika, zarobljenih u koloni muškaraca Srebrenice. Oba podnosioca prijava ističu da "čak i u najvećem ljudskom haosu, oni koji hapse, muče ili ubijaju moraju za to znati, a ako postoji imalo pravde za to trebaju odgovarati." U odgovoru na argument tužene Strane da podnosioci prijave nisu iscrpili djelotvorne pravne lijekove, oba podnosioca prijava navode: "Jasno mi je da ništa što sam do sada pokušala, sama ili organizovano sa ostalim ženama Srebrenice, nije dalo rezultat... . Obračali smo se svima pa i vlasti Republike Srpske i na razne načine, ali nije bilo rezultata. ... Smatram da je vrijeme da otpočne proces pravde."

145. Dom je 23. septembra 2002. godine primio zapažanja Raze Jusufović u odgovoru na zapažanja tužene Strane (predmet br. CH/02/9385). Podnosilac prijave navodi da "ekshumacije masovnih, primarnih i sekundarnih grobnica dokazuju" da su rođaci podnosilaca prijava bili zarobljenici Vojske RS. Nadalje, podnosilac prijave navodi da se obratila Radnoj grupi za traženje nestalih lica, koju predvodi MKCK. Ta Radna grupa je "dostavila vlastima RS pojedinačne zahtjeve svakog od aplikanata, te su vlasti bile dužne dostaviti odgovor. Međutim, vlasti RS to nisu učinile od 1996. godine do danas, dakle šest godina nakon što su primili zahtjeve."

VII MIŠLJENJE DOMA

A. Predmet odluke

146. Kako je dole potpunije objašnjeno, zbog svoje nadležnosti po Sporazumu, Dom može razmatrati samo kršenja koja su se odigrala nakon 14. decembra 1995. godine kada je Sporazum stupio na snagu ili su nastavljena nakon tog datuma. Prema tome, Dom nije nadležan da razmatra moguća kršenja ljudskih prava muškaraca Bošnjaka koji su nestali usljed događaja u Srebrenici,

pošto su se ova kršenja naravno odigrala u periodu od 10. do 19. jula 1995. godine. Usljed toga, u kontekstu ovih prijava, Dom razmatra samo pitanje da li su organi Republike Srpske prekršili ljudska prava članova porodica lica nestalih usljed događaja u Srebrenici time što ih od 14. decembra 1995. godine nisu obavijestili o sudbini i mjestu gdje se nalaze nestali članovi njihovih porodica.

B. Prihvatljivost

147. Prije razmatranja merituma ovih prijava Dom mora da odluči da li da ih prihvati, uzimajući u obzir kriterije prihvatljivosti sadržane u članu VIII(2) Sporazuma.

148. U skladu sa članom VIII(2) Sporazuma, "Dom će odlučiti koje prijave će prihvatiti ... Pri tome će Dom uzeti u obzir sljedeće kriterije: (a) postoje li efikasni pravni lijekovi i da li je podnosilac prijave dokazao da ih je iscrpio..." i "(c) Dom će takođe odbiti svaku žalbu koju bude smatrao nespojivom sa ovim Sporazumom, ili koja je očigledno neosnovana ili predstavlja zloupotrebu prava žalbe."

1. Iscrpljivanje djelotvornih pravnih lijekova

149. Prema članu VIII(2)(a) Sporazuma, Dom mora razmotriti postoje li djelotvorni pravni lijekovi i da li su podnosioci prijave dokazali da su ih iscrpili. U predmetu *Blentić* (predmet br. CH/96/17, odluka o prihvatljivosti i meritumu od 5. novembra 1997, tačke 19-21, Odluke o prihvatljivosti i meritumu 1996-1997), Dom je razmotrio ovaj kriterij prihvatljivosti u svjetlu odgovarajućeg zahtjeva za iscrpljivanjem domaćih pravnih lijekova u ranijem članu 26 Evropske konvencije (sada član 35(1) Evropske konvencije). Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu: Evropski sud ili ECHR) je našao da takvi pravni lijekovi moraju biti dovoljno izvjesni, ne samo u teoriji nego i u praksi, a ukoliko to nije slučaj, nedostajace im neophodna pristupačnost i djelotvornost. Evropski sud je, povrh toga, smatrao da je u primjenjivanju pravila o iscrpljivanju neophodno realno voditi računa, ne samo o postojanju formalnih pravnih lijekova u pravnom sistemu strane o kojoj se radi, nego i o opštem pravnom i političkom kontekstu u kojem oni funkcionišu, kao i o ličnoj situaciji podnosioca prijava.

a. U pogledu mehanizama traženja predviđenih Aneksom 7

150. Tužena Strana uvjerava da podnosioci prijava nisu iscrpili djelotvorne pravne lijekove u odnosu na dva aspekta. Prvo, nisu iskoristili pravne lijekove predviđene Aneksom 7 (Sporazum o izbjeglicama i raseljenim licima) uz Opšti okvirni sporazum (vidi tačku 139 gore). Član V Aneksa 7 predviđa sljedeće:

"Strane će pribaviti informacije, putem mehanizama traženja MKCK-a o svim nestalim licima. Strane će, takođe, u potpunosti saradivati sa MKCK-om u nastojanju da se utvrdi identitet, okolnosti i sudbina nestalih lica."

151. Tužena Strana zapaža da su Bosna i Hercegovina, njeni entiteti i MKCK, kako bi ispunili ove obaveze, uspostavili "postupak za traženje lica čiji je nestanak prijavljen u vezi sa sukobom na teritoriji Bosne i Hercegovine i obaviještavanje njihovih porodica". Međutim, prema tuženoj Strani, kao predušlov, svaka Strana mora primiti poseban zahtjev za dobijanje informacije kako bi ta Strana preuzela sve obaveze da obezbijedi informacije i saraduje sa MKCK-om po pitanju lica čija sudbina nije poznata. Iako su podnosioci prijava u ovim predmetima nesporno tražili informacije od Državne komisije, a u nekim slučajevima i od MKCK-a, oni nisu tražili informacije direktno od Komisije za traženje nestalih i zarobljenih lica Republike Srpske; tužena Strana zato tvrdi da oni nisu iscrpili djelotvorne pravne lijekove.

152. Dom se prisjeća da su se u skladu sa *Postupkom za traženje lica čija je sudbina nepoznata* (vidi tačke 114-117 gore), kao i u skladu sa članom V Aneksa 7 citiranog gore, Bosna i Hercegovina i njeni Entiteti, uključujući i Republiku Srpsku, složili da će saradivati u pokušajima da se pronađu lica čija je sudbina nepoznata. *Postupkom za traženje lica čije je sudbina nepoznata* takođe je razjašnjeno da Strane razmjenjuju informacije, a primjerci svih zahtjeva za traženje se dostavljaju Radnoj grupi u kojoj Republika Srpska ima tri predstavnika (vidi tačke 115, 117 gore). Kako se može vidjeti gore, svi podnosioci prijava su se obratili Državnoj komisiji u periodu između 31. jula 1995. i 27. jula 1999. godine i evidentirali su svoje najbliže kao nestale u Srebrenici između 10. i 19. jula 1995. godine. Nekoliko ih je dodatno evidentiralo svoje najbliže članove porodica i kod MKCK kao lica o kojima se

ništa ne zna (vidi tačke 29-30 gore). Tužena Strana priznaje da je “nesporna” “činjenica da su se svi podnosioci prijava obratili Državnoj komisiji za traženje nestalih lica da bi saznali sudbinu svojih najbližih”. Prema tome, uzevši u obzir obavezu tužene Strane po članu V Aneksa 7 da će “u potpunosti saradivati sa MKCK-om u nastojanjima da se utvrde identitet, mjesto i okolnosti sudbine nestalih lica”, kao i činjenicu da su primjerci svih zahtjeva za traženje dostavljeni predstavnicima Republike Srpske preko Radne grupe, Dom smatra da su relevantnim organima tužene Strane, putem *Postupka za traženje lica čija je sudbina nepoznata* bili poznati zahtjevi podnosilaca prijava za informacije o sudbini i mjestu gdje se nalaze njihovi najbliži, nestali iz Srebrenice.

153. Pošto su se svi podnosioci prijava obratili Državnoj komisiji, i evidentirali svoje najbliže članove porodica kao nestala lica iz Srebrenice, Dom zaključuje da su podnosioci prijava iscrpili pravni lijek predviđen Aneksom 7 u smislu člana VIII(2)(a) Sporazuma. Dom, radi toga, odbacuje ovu osnovu za proglašavanje prijava neprihvatljivim.

b. U pogledu zahtjeva za kompenzaciju

154. Drugo, tužena Strana iznosi prigovor na zahtjeve za kompenzaciju podnosilaca prijava pošto oni nisu pokrenuli parnične postupke za utvrđivanje kompenzacije u skladu sa Zakonom o obligacionim odnosima (vidi tačku 142 gore).

155. Međutim, kako je Dom objasnio u predmetu *Unković protiv Federacije Bosne i Hercegovine* (predmet br. CH/99/2150, odluka o preispitivanju od 6. maja 2002. godine, tačka 98, Odluke januar-juni 2002), pošto podnosioci prijava traže kompenzaciju za nematerijalnu štetu pred Domom kao pravni lijek za navodne povrede njihovih ljudskih prava zaštićenih po Sporazumu, a ne kompenzaciju za gubitak njihovih najbližih, argument tužene Strane da podnosioci prijava nisu iscrpili domaće pravne lijekove je neosnovan i zasnovan na pogrešnom shvatanju člana VIII(2)(a) Sporazuma. Ovom odredbom se iziskuje da podnosilac prijave koristi domaće pravne lijekove u vezi sa navodnim povredama, a ne u vezi sa kompenzacijom traženom pred Domom kao pravni lijek za te povrede. Dom, prema tome, može dosuditi kompenzaciju ako – pošto je utvrdio povredu Sporazuma – drži da bi kompenzacija obezbijedila odgovarajući pravni lijek za ustanovljenu povredu. S obzirom na to, nevažno je da li je podnosilac prijave podnio sličan zahtjev za kompenzaciju nadležnom domaćem organu vlasti ili nije.

156. Dom, radi toga, odbacuje ovu osnovu za proglašavanje zahtjeva za kompenzaciju podnosilaca prijava neprihvatljivim.

2. Spojivost *ratione personae*

157. Slično svom prvom argumentu u pogledu iscrpljivanja domaćih pravnih lijekova, tužena Strana tvrdi da su prijave nespojive sa Sporazumom *ratione personae* jer podnosioci prijava nisu tražili informacije o sudbini i mjestu gdje se nalaze njihovi najbliži neposredno od Komisije za traženje nestalih i zarobljenih lica Republike Srpske. Umjesto toga, podnosioci prijava su podnijeli svoje zahtjeve Državnoj komisiji. Na taj su način, tužena Strana uvjerava, sve obaveze da se podnosiocima prijava obezbijedi informacija “time prenesene na Državnu komisiju” (vidi tačku 139 gore).

158. Međutim, iz gore opisanih razloga, uzimajući u obzir obavezu tužene Strane po članu V Aneksa 7 da “u potpunosti saraduje sa MKCK-om u njegovim naporima da se utvrdi identitet, mjesto i okolnosti nestalih lica”, kao i činjenicu da su svi zahtjevi za traženje dostavljeni predstavnicima tužene Strane preko Radne grupe, Dom je zaključio da su relevantnim organima tužene Strane, putem *Postupka za traženje lica čija je sudbina nepoznata* bili poznati zahtjevi podnosilaca prijava za dobijanje informacija o sudbini i mjestu gdje se nalaze njihovi najbliži, nestali iz Srebrenice (vidi tačku 117 gore). Ovaj zaključak je jednako primjenjiv na kriterijum prihvatljivosti u odnosu na spojivost *ratione personae* sa kontekstom ovih prijava. Pritom, Dom zapaža da tužena Strana nije ni na koji način objasnila zašto nije odgovorila na dodatne zahtjeve za traženje koje je neposredno kod MKCK-a otvorilo barem deset podnosilaca prijava.

159. Dom dalje zapaža da *Postupak za traženje lica čija je sudbina nepoznata*, koji je uspostavljen kao mehanizam za sprovođenje obaveza predviđenih Aneksom 7 uz Opšti okvirni sporazum, od svake strane iziskuje da “spontano identifikuje svako mrtvo lice nađeno na području pod njenom kontrolom i

obavijesti one koji pripadaju drugoj strani pri MKCK-u ili Radnoj grupi bez odlaganja” (vidi tačku 116 gore). U predmetima iz Srebrenice, nestala lica su sva nestala iz Srebrenice ili obližnjeg područja, na teritoriji Republike Srpske. Ta nestala lica su nestala u periodu između 10. i 19. jula 1995. godine, kada je Vojska RS vršila vojnu ofanzivu na Srebrenicu (vidi tačke 22-26 gore). Forenzičkim dokazima je utvrđeno da je velika većina nestalih lica ubijena u masakrima i kasnije sahranjena negdje na teritoriji Republike Srpske (vidi tačke 26-27 gore). Prema tome, *Postupak za traženje lica čija je sudbina nepoznata* upućuje na to da Republika Srpska ima obavezu da “spontano” rasvijetli sudbinu i mjesta gdje se nalaze lica nestala iz Srebrenice.

160. Dom konstatuje da prijave sadrže osnove za žalbe po Sporazumu u vezi sa pitanjem da li su organi vlasti Republike Srpske, u odgovoru na zahtjeve podnosioca prijave da saznaju za sudbinu i mjesto gdje se nalaze njihovi najbliži, nestali iz Srebrenice, postupali prema podnosiocima prijave u skladu sa svojim obavezama po Sporazumu. Takve žalbe spadaju u okvire odgovornosti tužene Strane. Prijave, upućene protiv Republike Srpske, su radi toga spojive sa odredbama Sporazuma *ratione personae*, u smislu člana VIII(2)(c).

3. Spojivost *ratione materiae*

161. Tužena Strana tvrdi da su prijave nespojive sa Sporazumom *ratione materiae* jer su lica za koja se pretpostavlja da su žrtve događaja iz Srebrenice “nestala lica”, a ne “prisilno nestala lica” (vidi tačku 140 gore). Prema navodima tužene Strane, po Deklaraciji UN-a o zaštiti svih lica od prisilnog nestanka od 18. decembra 1992. godine “prisilno nestala lica” su zaštićena od “prisilnog nestanka” u smislu da ta lica moraju biti “uhapšena, pritvorena ili oteta protiv svoje volje” (vidi tačku 101 gore). No, u ovim predmetima, lica za koja se pretpostavlja da su žrtve događaja u Srebrenici su “riješila da odu u šumu” i od tada im se “gubi svaki trag”; u skladu s tim, oni ne mogu biti “prisilno nestala lica” u smislu pomenute Deklaracije UN-a.

162. Dom podsjeća da je u predmetu *Unković protiv Federacije Bosne i Hercegovine* (predmet br. 99/2150, odluka o preispitivanju od 6. maja 2002. godine, Odluke januar-juni 2002), uočio da članovi porodica nestalih lica mogu imati osnovu za žalbe po članovima 3 i 8 Evropske konvencije jer nisu dobili zvaničnu informaciju o sudbini i mjestu gdje se nalaze njihovi najbliži (*id*, tačke 114-115 i 126). Prihvatajući ove žalbe, Dom se oslonio, između ostalog, na svoju praksu i praksu Evropskog suda (*id*, tačke 106-113 i 122-125). S jedne strane, žalba po članu 3 je usredsređena na “nehumano postupanje” koje je pretrpio član porodice usljed propusta organa vlasti da rasvijetle sudbinu i mjesto gdje se nalazi nestalo lice (vidi *id*, tačke 106-115; ECHR, *Kipar protiv Turske*, presuda od 10. maja 2001. godine, Izveštaji o presudama i odlukama 2001-IV, tačke 121, 156-157). S druge strane, žalba po članu 8 je usredsređena na to da li tužena Strana ima u posjedu ili pod kontrolom takvu informaciju, te da li tužena Strana proizvoljno i bez opravdanja odbija da je otkrije članu porodice, po njegovom uredno podnesenom zahtjevu (*Unković* u tačkama 123-126).

163. Dom zapaža da se ne čini da žalbe članova porodice po članovima 3 i 8 Evropske konvencije iziskuju da nestala lica moraju biti žrtve “prisilnog nestanka” ili da su bile “uhapšene, pritvorene ili otete protiv svoje volje”, iako se to i desilo u većini predmeta u kojima se primjenjuju ovi članovi. Odnosno, žalbe članova porodica po članovima 3 i 8 Evropske konvencije nisu zasnovane na Deklaraciji o zaštiti svih lica od prisilnog nestanka UN-a. U svakom slučaju, prema navodima MKSJ-a u presudi *Krstić*, muškarci Bošnjaci koji su pogubljeni u Srebrenici u julu 1995. godine, prvo su zarobljeni i odvedeni na lokacije pritvora u Bratunac. Oko 1.000 ovih muškaraca je odvojeno od žena, djece i starijih koji su transportovani iz Potočara. Preostalih 6.000 do 7.000 muškaraca je zarobljeno u koloni koja je pokušala da pobjegne u Tuzlu kroz šumu (vidi tačke 24-26 gore). Osim toga, podnosioci prijave izričito navode da su njihovi muževi i sinovi prisilno odvojeni od njih i držani u zarobljeništvu prije pogubljenja (vidi tačke 144 gore).

164. Prema tome, Dom konstatuje da bez obzira da li su navodne žrtve kategorizovane kao “nestala lica” ili “prisilno nestala lica”, predmeti iz Srebrenice, u dijelu u kojem se odnose na žalbe članova porodice koji traže da saznaju za sudbinu i mjesto gdje se nalaze njihovi najbliži, lica nestala iz Srebrenice u periodu od 10. do 19. jula 1995. godine, su spojivi sa Sporazumom *ratione materiae*. Dom radi toga odbacuje ovu osnovu za proglašavanje prijave neprihvatljivim.

4. Spojivost *ratione temporis*

165. Tužena Strana takođe pobija spojivost prijava *ratione temporis* sa Sporazumom.

166. U skladu sa ranijom praksom Doma, žalbe podnesene u ime nestalog lica koje su u direktnoj vezi sa događajima koji su se odigrali isključivo prije 14. decembra 1995. godine (ako nije u pitanju nastavljeno kršenje) su neprihvatljive jer su van nadležnosti Doma *ratione temporis*. Jedan vodeći predmet u odnosu na ovo načelo je *Matanović protiv Republike Srpske*, u kojem je razmatran nezakonit pritvor katoličkog sveštenika i njegovih roditelja, a koji je počeo prije 14. decembra 1995. godine i nastavljen je poslije tog datuma. Opisujući svoju nadležnost *ratione temporis*, Dom je naveo sljedeće:

“U skladu sa opšteprihvaćenim pravnim principima, Sporazum se ne može primjenjivati retroaktivno. Prema tome, Dom nije nadležan da razmatra događaje koji su se odigrali prije 14. decembra 1995. godine, uključujući hapšenje i pritvor navodnih žrtava do 14. decembra 1995. godine. Međutim, u mjeri u kojoj se tvrdi da se proizvoljni pritvor navodnih žrtava nastavio te su one tako bile lišene slobode nakon 14. decembra 1995. godine, predmet prijave je spojiv sa Sporazumom i spada u nadležnost Doma *ratione temporis*” (predmet br. CH/96/1, *Matanović*, odluka o prihvatljivosti od 13. septembra 1996. godine, u odjeljku IV, Odluke o prihvatljivosti i meritumu mart 1996-decembar 1997).

167. Dakle, Dom nije nadležan *ratione temporis* da razmatra da li su događaji koji su se desili prije stupanja na snagu Sporazuma 14. decembra 1995. godine doveli do kršenja ljudskih prava. Međutim, Dom može razmotriti relevantne dokaze o tim događajima kao vezane ili prateće informacije o događajima koji su se desili nakon 14. decembra 1995. godine (predmet br. CH/97/67, *Zahirović*, odluka o prihvatljivosti i meritumu od 10. juna 1999. godine, tačke 104-105, Odluke januar–juli 1999. godine).

168. Međutim, kako je Dom objasnio u predmetu *Unković protiv Federacije Bosne i Hercegovine* (predmet br. CH/99/2150, odluka o preispitivanju od 6. maja 2002. godine, tačke 84-90, Odluke januar-juni 2002), žalbe, podnesene u ime članova porodica koji traže informacije o sudbini i mjestu gdje se nalaze njihovi najbliži, lica nestala prilikom oružanog sukoba, daju osnove za navode da tužena Strana nastavlja sa kršenjima ljudskih prava članova porodica. I član 3 i član 8 Evropske konvencije nameću pozitivnu obavezu tuženoj Strani da “temeljno istraži navode o namjernom lišavanju slobode čak i u predmetima gdje se ne može utvrditi, iako je navedeno, da se lišavanje slobode može pripisati organima vlasti” (*id.* u tački 88 (citiran *Demirović, Berbić i Berbić protiv Republike Srpske* (prijava br. 7/96, Izvještaj Ombudsmana od 30. septembra 1998))).

169. Dom podsjeća da su svi podnosioci prijave dobili potvrde od Državne komisije, kojima su njihovi najbliži evidentirani kao nestali iz Srebrenice u periodu između 10. i 19. jula 1995. godine. Ove potvrde su sve izdane nakon 14. decembra 1995. godine, kada je Sporazum stupio na snagu. Na osnovu informacija dostupnih Domu, nesporno je da su članovi porodica (uključujući i podnosioc prijave) podnijeli hiljade zahtjeva Državnoj komisiji i MKCK-u za informacije o sudbini i mjestu gdje se nalaze navodne žrtve događaja u Srebrenici. Ipak, nekih sedam godina nakon predmetnih događaja, nijedan od podnosilaca prijave nije zvanično obaviješten o sudbini i mjestu gdje se nalaze njegovi najbliži. Prema tome, navodi sadržani u prijavama se odnose na nastavljeno kršenje ljudskih prava podnosilaca prijave koje je počinila tužena Strana, a započelo je 14. decembra 1995. godine i nastavlja se do danas. Budući da je tako, prijave spadaju u okvire nadležnosti Doma *ratione temporis*, u smislu člana VIII(2)(c) Sporazuma, i prihvatljive su.

5. Zaključak o prihvatljivosti

170. Kako je gore objašnjeno, Dom je odbacio prigovore tužene Strane na prihvatljivost prijave, zasnovane na neiscrpljivanju domaćih pravnih lijekova, nespojivosti *ratione personae*, nespojivosti *ratione materiae* i nespojivosti *ratione temporis*. Kako nisu postavljene druge osnove za proglašavanje prijave neprihvatljivim niti se iz prijave čini da one postoje, Dom proglašava prijave prihvatljivim u cjelini u pogledu žalbi koje su nastale u periodu nakon 14. decembra 1995. godine ili su nastavljene nakon tog datuma, po članovima 3, 8 i 13 Evropske konvencije i diskriminaciji u vezi sa ovim pravima po članu II(2)(b) Sporazuma.

C. Meritum

171. Po članu XI Sporazuma Dom dalje mora odgovoriti na pitanje da li gore ustanovljene činjenice otkrivaju povredu tužene Strane kada su u pitanju njene obaveze po Sporazumu. Po članu I Sporazuma, Strane su obavezne da “obezbijede svim licima pod njihovom jurisdikcijom najviši stepen međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda”, uključujući prava i slobode predviđene Evropskom konvencijom i drugim međunarodnim sporazumima nabrojanim u Dodatku Sporazumu.

172. Kako je gore izloženo, svi podnosioci prijava tvrde da je tužena Strana prekršila njihova ljudska prava time što im nije obezbijedila zvaničnu informaciju o sudbini i mjestu gdje se nalaze njihovi najbliži, nestali iz Srebrenice od 10. do 19. jula 1995. godine. Prema mišljenju podnosioca prijava, tužena Strana je ovim propustom prekršila svoje obaveze po Sporazumu. Dom će, u kontekstu ovih navoda, razmatrati meritum svake žalbe.

1. Član 8 Evropske konvencije (pravo na poštivanje privatnog i porodičnog života – tj. pravo na pristup informacijama)

173. Član 8 Evropske konvencije, u relevantnom dijelu, predviđa sljedeće:

“Svaki čovjek ima pravo na poštivanje svog privatnog i porodičnog života ...

Javna vlast se ne upliće u vršenje ovog prava, osim ako je to u skladu sa zakonom i ako je neophodna mjera u interesu nacionalne bezbjednosti, javne sigurnosti, ekonomske dobrobiti zemlje, sprječavanja nereda i izvršenja krivičnih djela, zaštite zdravlja ili morala ili zaštite prava i sloboda u demokratskom društvu.”

174. U svojoj ranijoj sudskoj praksi, Dom je priznao pravo članova porodica nestalih lica na pristup informacijama o nestalim najbližim članovima njihovih porodica. U predmetu *Unković protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, Dom je smatrao da “informacija o sudbini i mjestu gdje se nalazi član porodice spada u okvir ‘prava na poštivanje njegovog privatnog i porodičnog života’, zaštićenog članom 8 Konvencije. Kada takva informacija postoji u posjedu ili pod kontrolom tužene Strane, a tužena Strana proizvoljno i bez opravdanja odbija da je otkrije članu porodice po njegovom zahtjevu uredno podnesenom nadležnom organu tužene Strane ili [MKCK-u], onda se može smatrati da tužena Strana nije ispunila svoju pozitivnu obavezu da osigura članu porodice pravo zaštićeno članom 8” (predmet br. CH/99/2150, *Unković protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, odluka o preispitivanju od 6. maja 2002. godine, tačka 126, Odluke januar-juni 2002; kao i predmet br. CH/99/3196, *Palić protiv Republike Srpske*, odluka o prihvatljivosti i meritumu od 9. decembra 2000. godine, tačke 82-84, Odluke januar-juni 2001; vidi takođe ECHR, *Gaskin protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 7. jula 1989. godine, Serija A br. 160; ECHR, *M.G. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 24. septembra 2002. godine).

175. Iako u ovim predmetima ne primjenjuje neposredno Protokol br. 1 uz Ženevske konvencije, Dom podsjeća da je on pobrojan u Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine kao jedan od “dodatnih sporazuma o ljudskim pravima koji se moraju primjenjivati u Bosni i Hercegovini”. Članom 32 Protokola br. 1 detaljno je propisano da se djelatnost strana u pogledu nestalih i umrlih lica “zasniva u prvom redu na pravu porodica da saznaju sudbinu svojih članova”. U ovom kontekstu, stavom 1 člana 33 se dalje predviđa da strane “treba da pronalaze lica čiji je nestanak objavila protivnička strana” i da “treba da dostave sve korisne podatke o ovim licima da bi olakšale njihovo pronalaženje” (vidi tačku 99 gore). Prema tome, Protokol br. 1 uz Ženevske konvencije, u kontekstu završnice oružanog sukoba, pojačava pozitivne obaveze Republike Srpske koje proističu iz člana 8 Evropske konvencije da traga za licima čiji je nestanak iz Srebrenice jula 1995. godine prijavljen te da podijeli sve relevantne informacije sa njihovim porodicama.

176. U svakoj od ovih prijava, najbliži članovi porodica podnosioca prijave nestali su iz Srebrenice tokom vojne ofanzive i masovne deportacije Bošnjaka jula 1995. godine, koju je izvršila Vojska RS. Svaki od podnosioca prijava je dobio potvrdu Državne komisije, kojom su njegovi ili njeni članovi najbliže porodice, evidentirani kao lica nestala iz Srebrenice u periodu između 10. i 19. jula 1995. godine. Neki podnosioci prijava su dobili slične potvrde i od MKCK-a. Nijedan podnosilac prijave nije dobio nikakvu informaciju o sudbini ili mjestu gdje se nalaze njegovi ili njeni nestali članovi porodice.

177. Kako je Pretresno vijeće MKSJ-a objasnilo u presudi *Krstić*, Vojska RS je odvojila vojno sposobne muškarce od žena, djece i starijih lica, koji su odvezeni iz Potočara 12. i 13. jula 1995. godine. Ovi muškarci su odvedeni na lokacije pritvora u Bratuncu. Vojska RS je zarobila i muškarce Bošnjake koji su pokušavali da pobjegnu kroz šumu do Tuzle i odveli su i ove muškarce u Bratunac (vidi tačke 24-26 gore). Pripadnici Vojske RS su oduzeli i kasnije spalili lične stvari i lične karte ovih zarobljenih muškaraca Bošnjaka (vidi tačku 25 gore). Onda su ti muškarci, "gotovo do posljednjeg čovjeka", ubijeni u masovnim egzekucijama i njihova tijela su sahranjena u masovnim grobnicama (vidi tačku 26 gore). Nakon toga, pripadnici Vojske RS su "otkopali mnoge od primarnih masovnih grobnica i tijela ponovo pokopali na još zabačenijim lokacijama", ukazujući time "na usaglašene pokušaje da se sakriju tijela muškaraca iz tih primarnih grobnica" (vidi tačku 27 gore).

178. Na osnovu prethodno navedenih činjenica, Dom zaključuje da su organi vlasti tužene Strane imali u "posjedu ili pod kontrolom" informaciju o Bošnjacima iz Srebrenice koji su zarobljeni i zatim pogubljeni. Uprkos pokušajima Vojske RS da sakrije ili uništi informacije o događajima u Srebrenici, organima Republike Srpske je i nakon 14. decembra 1995. godine morala biti dostupna neka informacija u kojoj su mogli naći odgovor na zahtjeve za informacije porodica nestalih muškaraca Bošnjaka iz Srebrenice (vidi, npr, MKSJ, *Tužilac protiv Dražena Erdemovića*, predmet br. IT-96-22-T, presuda o kazni od 29. novembra 1996. godine; predmet br. IT-96-22-A, presuda od 7. oktobra 1997. godine, predmet br. IT-96-22-Tbis, presuda o kazni II od 5. marta 1998. godine, (u kojoj je optuženi, pripadnik Vojske RS, priznao svoje lično učešće u masakrima u Srebrenici); MKSJ, *Tužilac protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića*, predmeti br. IT-95-5-R61 i IT-95-18-R61, izmijenjena optužnice u skladu sa pravilom 61 od 11. jula 1996. godine (javno je izložen materijal kojim su potkrijepljene optužnice i izdane su međunarodne potjernice za ovom dvojicom optuženih)). U svakom slučaju, činjenica da su pripadnici Vojske RS možda uništili ove dokaze i informacije ne oslobađa tuženu Stranu njenih pozitivnih obaveza po članu 8 Evropske konvencije. Umjesto toga, čini se da organi vlasti Republike Srpske proizvoljno i bez opravdanja nisu preduzeli bilo kakve radnje da pronađu, otkriju ili objelodane informacije koje su podnosioci prijava tražili o nestalim članovima svojih porodica. Na primjer, nema dokaza da su organi vlasti Republike Srpske obavili razgovor sa bilo kojim pripadnikom Vojske RS koji je bio umiješan u događaje u Srebrenici ili nekim drugim mogućim svjedokom, da su objelodanili bilo koji materijalni dokaz koji još uvijek imaju u svojem posjedu ili da su otkrili bilo koju informaciju o lokacijama masovnih grobnica kako bi tražene informacije učinili dostupnim porodicama žrtava događaja u Srebrenici u julu 1995. godine. Takva neaktivnost ili pasivnost predstavlja kršenje obaveza Republike Srpske po Aneksu 7 uz Opšti okvirni sporazum, kao i po *Postupku za traženje lica čija je sudbina nepoznata*.

179. Dom, dalje, zapaža da tužena Strana nije sprovela nijednu svrsishodnu istragu o događajima u Srebrenici. Dok iznosi ovaj navod, Dom je potpuno upoznat sa postojanjem Izvještaja o Srebrenici Republike Srpske (sažet u tačkama 84-97 gore). Međutim, iako u Izvještaju o Srebrenici Republike Srpske stoji da je njegova svrha da se "pokaže puna istina o zločinima počinjenim na prostoru Srebreničke regije, bez obzira na nacionalnost izvršilaca zločina i vrijeme u kojem je zločin izvršen", u stvari, pažljivim čitanjem ovog Izvještaja, jasno je da se u njemu razmatraju dva primarna problema organa vlasti Republike Srpske. Prvo, u Izvještaju su detaljno dokumentovane sve strahote i zločini koje su pripadnici Armije BiH počinili nad srpskim civilima koji su živjeli u okolini Srebrenice u periodu između 1992. i 1995. godine. Drugo, u Izvještaju se pobijaju dokazi o zločinima koje je Vojska RS počinila prema Bošnjacima iz Srebrenice. Na ovaj način, Izvještaj o Srebrenici Republike Srpske predstavlja isključivo jednostrano gledište o događajima u Srebrenici i ni na koji način ne rasvjetljava sudbinu i mjesto gdje se nalaze hiljade Bošnjaka nestalih iz Srebrenice. Umjesto toga, uprkos presudi *Krstić* u kojoj je MKSJ utvrdio, nakon opširne rasprave održane u akuzatornom postupku da je "hiljade muškaraca Bošnjaka iz Srebrenice ubijeno tokom pomno isplaniranih i metodičnih masovnih egzekucija" od strane snaga bosanskih Srba (vidi tačku 26 gore), u Izvještaju o Srebrenici Republike Srpske zaključuje se da "broj muslimanskih vojnika koji su ubijeni od strane bosanskih Srba iz lične osvete ili jednostavno nepoznavanja međunarodnog prava, će vjerovatno biti oko 100" (vidi tačku 94 gore). Prema tome, Izvještaj o Srebrenici Republike Srpske se ne može smatrati rezultatom djelotvorne istrage o događajima u Srebrenici kojom bi se ispunile pozitivne obaveze tužene Strane prema članovima porodica Bošnjaka nestalih iz Srebrenice u periodu između 10. i 19. jula 1995. godine.

180. U kontekstu žalbi u vezi sa uplitanjem u pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života,

Dom posebno zapaža “katastrofalan” učinak događaja u Srebrenici na živote preživjelih članova porodica nestalih lica, grupe u kojoj su i podnosioci prijava u ovim predmetima. Pošto sudbina njihovih najbližih još uvijek nije službeno poznata, mnogi od njih ne mogu imati osećaj jasnog završetka, psihološki se oporaviti ili nastaviti sa svojim životima (vidi tačku 28 gore). S obzirom na “izuzetno visoku” razinu traume, dijelom prouzrokovane nedostatkom informacija o sudbini njihovih najbližih, to što tužena Strana nije preuzela nikakve radnje kako bi tražene informacije učinili dostupnim porodicama žrtava događaja u Srebrenici u julu 1995. godine posebno je nečuveno.

181. Dom radi toga zaključuje da je tužena Strana prekršila svoje pozitivne obaveze da osigura poštivanje prava podnositelaca prijava zaštićenih članom 8 Evropske konvencije time što nije učinila dostupnim niti je otkrila zatražene informacije o nestalim najbližim članovima porodica podnositelaca prijava.

2. Član 3 Evropske konvencije (zabrana nehumanog i ponižavajućeg postupanja – tj. pravo na istinu)

182. Član 3 Evropske konvencije predviđa da “niko ne smije biti podvrgnut mučenju, nehumanom ili ponižavajućem postupku ili kažnjavanju”.

183. Jedan od vodećih predmeta u kojima je član 3 Evropske konvencije primjenjen za zaštitu članova porodica nestalih lica od nehumanog postupanja nastalog jer organi vlasti nisu obezbijedili informacije o sudbini i mjestu gdje se nalaze njihovi najbliži je, ponovo, *Kipar protiv Turske* (ECHR, presuda od 10. maja 2001. godine, Izvještaji o presudama i odlukama 2001-IV, tačke 154-158). U kontekstu predmeta iz Srebrenice, ovaj predmet je posebno poučan. Predmet *Kipar protiv Turske* je proistekao iz turskih vojnih operacija u sjevernom Kipru u julu i avgustu 1974. godine i iz nastavljene turske okupacije tog područja. Gotovo 1500 kiparskih Grka su nestala lica i nakon dvadeset godina od prestanka neprijateljstava. Ova nestala lica su posljednji put viđena živa u turskom pritvoru, ali Turska nikada nije dala podatke o njihovoj sudbini ili mjestu gdje se nalaze. Među brojnim žalbenim navodima, razmatranim u tom predmetu, Sud je razmatrao i navodna kršenja prava nestalih kiparskih Grka i njihovih rođaka. Sud je jasno ograničio “svoja ispitivanja na utvrđivanje do koje su mjere organi vlasti tužene Strane rasvijetlili sudbinu i podatke o mjestu gdje se nalaze nestala lica, ako su uopšte to učinili” (*Kipar protiv Turske*, tačka 121).

184. Kada je Evropski sud ispitivao da li su rođaci nestalih kiparskih Grka pretrpjeli trajno i otežano kršenje člana 3 Konvencije, zapazio je sljedeće:

“Organi vlasti tužene Države nisu sproveli nikakvu istragu o okolnostima pod kojima su ta lica nestala. U odsustvu bilo kakve informacije o njihovoj sudbini, rođaci lica koja su nestala tokom događaja u julu i avgustu 1974. godine bili su osuđeni na život u dugotrajnom stanju bolne tjeskobe koja se ne može izbrisati protekom vremena. Sud ne smatra, u okolnostima ovog predmeta, da pojedinim rođacima treba biti osporen status žrtve prema članu 3 zbog činjenice da nisu zaista bili svjedoci lišavanja slobode članova porodice ili se nisu žalili na to organima vlasti tužene države. On podsjeća da je usljed vojne operacije došlo do gubitka znatnog broja života, masovnih hapšenja i pritvaranja kao i prisilnog razdvajanja porodica. Sveukupan kontekst mora još uvijek biti živo prisutan u svijesti rođaka lica čiju sudbinu organi vlasti nisu nikad rasvijetlili. Oni žive u agoniji jer ne znaju da li su članovi njihovih porodica ubijeni u sukobu ili su još uvijek u zatočeništvu ili, ako su bili zatvoreni, da li su umrli. Može se smatrati da činjenica da je veoma značajan broj kiparskih Grka izbjegao na jug, uz nastavljenu podjelu Kipra predstavlja veoma ozbiljnu prepreku njihovoj potrazi za informacijama. Obezbeđivanje ovakve informacije je odgovornost organa vlasti tužene Države. Oni nisu oslobođeni ove odgovornosti. Za Sud, čutanje organa vlasti tužene Države iako im je poznata stvarna briga rođaka nestalih lica doseže nivo okrutnosti koji se može okarakterisati samo kao nehumano postupanje u smislu člana 3.” (*Kipar protiv Turske*, tačka 157).

Evropski sud je, radi toga, utvrdio da su u periodu koji se razmatra (nakon 22. maja 1994. godine zbog primjene pravila 6 mjeseci), rođaci nestalih lica bili žrtve trajnog kršenja člana 3 Evropske konvencije (*Kipar protiv Turske*, tačke 104, 158).

185. U svojoj prethodnoj praksi, Dom je priznao pravo članova porodice nestalog lica da imaju

pristup informacijama o svojim nestalim članovima (predmet br. CH/99/2150, *Unković protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, odluka o preispitivanju od 6. maja 2002. godine, tačke 101-119, Odluke januar-juni 2002; vidi i predmet br. CH/99/3196, *Palić protiv Republike Srpske*, odluka o prihvatljivosti i meritumu od 9. decembra 2000. godine, tačke 75-80, Odluke januar-juni 2001). U predmetu *Unković protiv Federacije Bosne i Hercegovine*, Dom je smatrao da su "posebni činioци koji se razmatraju u vezi s podnosiocem prijave, članom porodice, koji tvrdi da postoji povreda člana 3 radi nehumanog postupanja zbog odsustva zvanične informacije o tome gdje se nalazi član njegove najbliže porodice, sljedeći:

- primarno razmatranje dimenzije i karaktera emotivnog duševnog bola izazvanog članu porodice koji se razlikuje od bola, neizbježnog za sve rođake žrtava ozbiljnog kršenja ljudskih prava;
- bliskost rodbinske veze, sa značajem odnosa roditelj-dijete;
- posebne okolnosti odnosa između nestalog lica i člana porodice;
- mjera do koje je član porodice bio svjedok događaja koji je prouzrokovao nestanak – međutim, odsustvo ovog faktora ne može članu porodice oduzeti status žrtve;
- ukupan kontekst nestanka, tj. ratno stanje, širina oružanog sukoba, razmjer gubitka života;
- količina bola i stresa izazvanog kod člana porodice zbog nestanka;
- angažovanost člana porodice u pokušajima da dobije informacije o nestalom licu – međutim, odsustvo žalbenih navoda ne mora neophodno članu porodice oduzeti status žrtve;
- upornost člana porodice pri podnošenju žalbi za traženje informacija o tome gdje se nalazi nestalo lice, i potkrijepljenost njegovih ili njenih žalbi (predmet br. CH/99/2150, *Unković*, odluka o preispitivanju od 6. maja 2002. godine, tačka 114, Odluke januar-juni 2002).

186. Štaviše, "suštinska karakteristika osnove za žalbu člana porodice po članu 3 je reakcija i stav organa vlasti kada im se predoči nestanak. U tom pogledu posebni činioци koji se uzimaju u obzir kada je u pitanju tužena Strana su:

- odgovor, reakcije i stav organa vlasti na žalbe i traženja informacija o sudbini nestalog lica – samozadovoljstvo, zastrašivanje i uznemiravanje od strane organa vlasti mogu se smatrati otežavajućim okolnostima;
- mjera do koje su organi vlasti sproveli svrsishodnu i potpunu istragu o nestanku;
- količina vjerodostojnih informacija koje su date organima vlasti da bi im se pomoglo pri njihovoj istrazi;
- mjera do koje su organi vlasti dali vjerodostojna, potkrijepljena objašnjenja za nestalo lice koje je posljednji put viđeno u pritvoru organa vlasti;
- trajanje perioda odsustva informacija – dugotrajni period neizvjesnosti za člana porodice može biti otežavajuća okolnost;
- umiješanost organa vlasti u nestanak" (predmet br. CH/99/2150, *Unković*, odluka o preispitivanju od 6. maja 2002. godine, tačka 115, Odluke januar-juni 2002).

187. Primjenjujući gore spomenute faktore na podnosiocem prijava u ovim predmetima iz Srebrenice, Dom zapaža da su svi podnosioci prijava članovi najuže porodice (tj. majke, očevi, supruge, braća, sestre, sinovi ili kćerke) muškaraca Bošnjaka, nestalih iz Srebrenice u periodu između 10. i 19. jula 1995. godine. Podnosioci prijava su evidentirali sva nestala lica kod Državne komisije, a neki i kod MKCK-a. Mnogi, ako ne i svi podnosioci prijava su i sami preživjele žrtve događaja u Srebrenici. Po riječima Pretresnog vijeća MKSJ-a:

"Nijedan opis ne može dočarati užas događaja koji su se u Srebrenici odigrali tokom tih devet dana od 10. do 19. jula 1995. godine, kao ni svu težinu saznanja da se čovjek pod pritiskom rata može srozati na takva zvjerstva. Tokom nešto više od sedmice dana hiljade života su ugašene, nepopravljivo narušene ili jednostavno izbrisane sa stranica istorije" (MKSJ, predmet br. IT-98-33-T, *Tužila protiv Radislava Krstića*, presuda od 2. avgusta 2001, tačka 2).

Činjenica da su podnosioci prijava propatili zbog događaja u Srebrenici i gubitka njihovih najbližih pod takvim uslovima jeste nesporna i očigledna iz prijava. Uz to, Pretresno Vijeće MKSJ-a je putem iskaza vještaka i svjedoka potvrdilo strah, izuzetnu traumu i ogromnu patnju preživjelih žrtava Srebrenice (vidi tačku 28 gore). Pretresno Vijeće je posebno napomenulo psihološka oštećenja nastala usljed činjenice da “sudbina najbližih članova porodice preživjelih žrtava Srebrenice nije zvanično poznata: većina muškaraca Srebrenice je još uvijek na spiskovima nestalih” (vidi tačku 28 gore). Takva emotivna patnja, po mišljenju Doma, ima jasnu dimenziju i karakter “nehumanog postupanja” u smislu člana 3 Evropske konvencije.

188. Primjenjujući gore spomenute faktore na tuženu Stranu, Dom zapaža da organi vlasti Republike Srpske nisu učinili skoro ništa kako bi rasvijetlili sudbinu i mjesto gdje se nalaze lica za koja se pretpostavlja da su žrtve događaja u Srebrenici niti su preduzeli neke druge radnje kako bi oslobodili od patnje preživjele članove njihovih porodica ili doprinijeli procesu pomirenja u Bosni i Hercegovini. Prema informacijama dostavljenim Domu ili objavljenim u domenu javnosti, na primjer, oni:

- nisu sproveli istragu po vjerodostojnoj tvrdnji o masovnim ubistvima Bošnjaka iz Srebrenice u julu 1995. godine;
- nisu preduzeli nikakve radnje kako bi odredili ili objelodanili vrijeme i mjesta pritvora bošnjačkih zarobljenika, zarobljenih u Srebrenici u julu 1995. godine;
- nisu obavili razgovore ni sa jednim od oficira, vojnika ili pripadnika Vojske RS, koji su učestvovali u ovom događaju, kako bi utvrdili šta se desilo te da bi ove informacije objelodanili javnosti;
- nisu kontaktirali preživjele, porodice nestalih lica niti druge svjedoke kako bi uzeli njihove izjave;
- nisu objelodanili lokacije masovnih grobnica (kako primarnih tako i sekundarnih);
- nisu preduzeli nikakvu istragu sa svrhom pronalaženja nepoznatih grobnica;
- nisu preduzeli nikakve radnje da pomognu aktivnostima drugih (npr. ICMP-a, MKSJ-a, Državne komisije, Federalne komisije) pri pronalaženju grobnica i identifikaciji ekshumiranih posmrtnih ostataka;
- nisu obezbijedili nikakvu finansijsku pomoć bilo kojem od projekata ekshumacija, projekata identifikacije ili memorijalnim projektima, kao što je Memorijalni centar i mezarje Srebrenica-Potočari;
- nisu preduzeli nikakvo krivično gonjenje lica odgovornih za masovna ubijanja Bošnjaka iz Srebrenice u julu 1995. godine.

189. Iako su organi vlasti tužene Strane objavili Izvještaj o Srebrenici Republike Srpske, ovaj Izvještaj, kako je gore objašnjeno, ne može se smatrati “svrsishodnom i potpunom istragom o nestanku” bošnjačkih muškaraca iz Srebrenice u periodu između 10. i 19. jula 1995. godine. Izvještaj se ne može smatrati ni vjerodostojnom informacijom ponudenom da bi se pomoglo drugim zainteresovanim stranama ili organizacijama pri sprovođenju takve istrage jer se ne odnosi na bošnjačke žrtve (vidi tačke 86-88, 97 gore). Izgleda da su organi vlasti učestvovali u radu Radne grupe uspostavljene *Postupkom za traženje lica čija je sudbina nepoznata* (vidi tačku 115 gore). Međutim, ovim učešćem podnosiocima prijava nije obezbijedena nikakva informacija o bošnjačkim žrtvama događaja u Srebrenici u julu 1995. godine. Štaviše, Dom mora konstatovati da su organi vlasti Republike Srpske bili direktno umiješani u nestanke i uništavanje dokaza o ovim nestancima (vidi tačke 25-27 gore). Bez obzira, podnosioci prijava i druga preživjela lica događaja u Srebrenici iz jula 1995. godine čekali su više od sedam godina da im nadležni organi vlasti rasvijetle sudbinu i mjesto gdje se nalaze njihovi nestali najbliži rođaci. Kako nije uslijedila nikakva značajna informacija, reakcija organa vlasti Republike Srpske može biti opisana samo kao “samozadovoljstvo” ili ravnodušnost, što pogoršava već ionako tragičnu situaciju.

190. Iako u ovim predmetima Dom ne primjenjuje direktno Konvenciju o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. godine, Dom podsjeća da je Republika Bosna i Hercegovine ratifikovala tu Konvenciju 29. decembra 1992. godine. Konvencija o genocidu je nabrojana i u Aneksu I Ustava Bosne i Hercegovine kao jedan od “dodatnih sporazuma o ljudskim pravima koji se moraju primjenjivati u Bosni i Hercegovini”. U članu 1 Konvencije o genocidu “Strane ugovornice potvrđuju da je genocid, bez obzira na to da li je izvršen u vrijeme mira ili u vrijeme rata, zločin prema

međunarodnom pravu i obavezuju se da će ga sprečavati i kažnjavati” (vidi tačku 107 gore za ostale relevantne odredbe). Stoga, osim njenih obaveza po Evropskoj konvenciji, Konvencijom o genocidu, koja važi kao zakon u Bosni i Hercegovini, još se više potkrepljuje da Republika Srpska ima pozitivnu obavezu da sprovede istragu i krivično goni navodne počiniocce genocida počinjenog nad Bošnjacima u Srebrenici. Nadalje, Dom se dalje prisjeća da su MKSJ i domaći sudovi “uporedo nadležni da krivično gone lica za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1. januara 1991. godine” (vidi tačku 108 gore). Kako je navedeno u Izveštaju generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, “štaviše, domaći sudovi treba da budu ohrabreni da sprovedu svoju nadležnost u skladu sa za njih mjerodavnim domaćim zakonima i procedurama” (vidi tačku 109 gore). U skladu s tim, činjenica da je MKSJ nadležan da ispituje i krivično goni zločine počinjene u Srebrenici jula 1995. godine, ne oslobađa Republiku Srpsku njene pozitivne obaveze da istražuje i krivično goni počiniocce tih zločina.

191. Uzimajući u obzir sve važeće faktore, kako u pogledu podnosilaca prijava tako i u pogledu tužene Strane, Dom zaključuje da je tužena Strana prekršila prava podnosilaca prijava da ne budu podvrgnuti “nehumanom i ponižavajućem postupku”, kako je zagarantovano članom 3 Evropske konvencije time što podnosiocima prijava nije otkrila istinu o sudbini i mjestu gdje se nalaze njihovi nestali najbliži rođaci. Dom smatra da propust tužene Strane da na bilo koji način rasvijetli sudbinu i mjesto gdje se nalaze bošnjački muškarci, nestali iz Srebrenice u periodu između 10. i 19. jula 1995. godine, putem svrsishodne i djelotvorne istrage i potpunog objelodanjenja svih mjerodavnih činilaca, objavljenih u javnosti, predstavlja posebno nečuveno kršenje prava podnosilaca prijava zaštićenih članom 3 Evropske konvencije.

3. Član 13 Evropske konvencije (pravo na djelotvoran pravni lijek)

192. Član 13 Evropske konvencije predviđa sljedeće:

“Svaki čovjek čija su prava i slobode priznate ovom Konvencijom narušena, ima pravo na djelotvoran pravni lijek pred državnim vlastima, čak i onda kada su povredu ovih prava i sloboda učinila lica koja su postupala u svojstvu službenog lica.”

193. Uzevši u obzir svoje zaključke da je tužena Strana prekršila prava podnosilaca prijava zaštićena članovima 8 i 3 Evropske konvencije, Dom odlučuje da nije potrebno posebno ispitati prijave po članu 13 Evropske konvencije.

4. Diskriminacija u uživanju članova 8 i 3 Evropske konvencije

194. Član II(2)(b) Sporazuma, u relevantnom dijelu, predviđa sljedeće:

“Dom za ljudska prava će razmatrati, ... navodnu ili očiglednu diskriminaciju po bilo kom osnovu kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili društveno porijeklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili drugi status koji proizilazi iz uživanja bilo kog od prava i sloboda predviđenih međunarodnim sporazumima navedenim u dodatku uz ovaj aneks, gdje god su Strane, uključujući bilo kog funkcionera ili organ Strana, kantona, opština ili bilo kog pojedinca koji djeluje u skladu sa ovlaštenjem takvog funkcionera ili organa, navodno ili očigledno učinile takvo kršenje.”

Evropska konvencija je jedan od međunarodnih sporazuma navedenih u Dodatku Sporazumu.

195. Pri ispitivanju da li je došlo do diskriminacije koja je u suprotnosti sa Sporazumom, Dom je, primjenjujući sudsku praksu Evropskog suda i drugih međunarodnih organa koji se bave pitanjima ljudskih prava, dosljedno smatrao da je neophodno odrediti da li je prema podnosiocu prijave postupano drugačije nego prema drugim licima u istim ili relevantno sličnim situacijama. Svako drugačije postupanje treba smatrati diskriminacijom ako za to nema nikakvog razumnog i objektivnog opravdanja, to jest, ako to nije urađeno radi sprovođenja legitimnog cilja ili ako ne postoji razuman odnos proporcionalnosti između sredstava koja se koriste i cilja koji se želi realizovati. Na tuženoj Strani je posebna obaveza da opravda različito postupanje zasnovano na bilo kojoj od osnova koje su jasno navedene u članu II(2)(b) Sporazuma, uključujući vjersko i nacionalno porijeklo (vidi npr. predmet br. CH/97/67, *Zahirović*, Odluka o prihvatljivosti i meritumu od 10. juna 1999, tačke 120-121,

Odluke januar–juli 1999; predmet br. CH/99/2177, *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini*, odluka o prihvatljivosti i meritumu od 11. januara 2000. godine, tačka 102, Odluke januar–juni 2000).

196. Dom je već ustanovio da je Republika Srpska prekršila prava podnosioca prijava zagarantovana članovima 8 i 3 Evropske konvencije. Primjenjujući gore pomenute principe, kako bi ustanovio nezakonitu diskriminaciju počinjenu nad podnosiocima prijava u vezi s Evropskom konvencijom, Dom bi trebao utvrditi da organi vlasti tužene Strane, zbog njihovog nacionalnog ili vjerskog porijekla, nisu podnosiocima prijava obezbijedili informaciju o sudbini i mjestu gdje se nalaze njihovi najbliži, nestali iz Srebrenice u julu 1995. godine (ovo podrazumijeva i njihov propust da sprovedu svrsishodnu i djelotvornu istragu).

197. Dom je već ustanovio da organi vlasti Republike Srpske nisu učinili skoro ništa da rasvijetle sudbinu i mjesto gdje se nalaze navodne bošnjačke žrtve događaja u Srebrenici ili da krivično gone sve odgovorne strane (vidi tačku 188 gore). Oni su objavili Izveštaj o Srebrenici Republike Srpske, ali ovaj Izveštaj ne predstavlja svrsishodnu istragu o masakru počinjenom nad srebreničkim Bošnjacima u julu 1995. godine (vidi tačku 189 gore). Naprotiv, Izveštaj o Srebrenici Republike Srpske detaljno dokumentuje zlodjela i zločine počinjene nad srpskim civilima u okolini Srebrenice u periodu između 1992. i 1995. godine od strane pripadnika Armije RBiH i nastoji da pobije dokaze o zločinima nad Bošnjacima iz Srebrenice koje su počinili pripadnici Vojske RS (vidi tačke 86-88, 97, 179 gore). Ne može se smatrati da se takvim Izveštajem ispunjavaju obaveze prema podnosiocima prijava po Evropskoj konvenciji.

198. Samo postojanje Izveštaja o Srebrenici Republike Srpske ukazuje na različito postupanje prema podnosiocima prijava jer u Izveštaju je konstatovano da su organi vlasti Republike Srpske sprovedli istragu o zločinima počinjenim nad srpskim civilima u regiji Srebrenice i objavili javnosti rezultate te istrage, a nisu sprovedli podjednaku istragu o zločinima počinjenim nad Bošnjacima iz Srebrenice niti su objavili takvu informaciju u javnosti (vidi tačke 178-179, 188-189 gore). U Izveštaju se može uočiti da su organi vlasti Republike Srpske obavljali razgovore sa žrtvama i svjedocima zločina počinjenih nad Srbima koji su živjeli u okolini Srebrenice u periodu između 1992. i 1995. godine. U Izveštaju su, u suštini, prikupljeni dokazi “etničkog čišćenja” u kojem su Muslimani zločinci, a Srbi žrtve. U Izveštaju se navodi da je njegova namjena da se podnese MKSJ-u; te da se tako započne krivično gonjenje i kažnjavanje Muslimana koji su navodno počinili zločine nad Srbima. U ovom pogledu, svaki identifikovani “zločin” sadrži sljedeće detaljne informacije: “vrsta zločina”, “kratak opis”, “indicije u vezi sa počiniocima” i “dokaze”. Takođe su dokumentovane lokacije ekshumacija posmrtnih ostataka srpskih žrtava. Izveštajem se dalje nastoje obezvrijediti i pobiti dokazi o ubijanju Muslimana iz Srebrenice u julu 1995. godine, koje su počinili pripadnici Vojske RS. Što se tiče ubistava Muslimana koja su priznata (tj. u Izveštaju je navedeno da “broj muslimanskih vojnika koje su vojnici snaga bosanskih Srba pogubili iz lične osvete ili zbog nepoznavanja međunarodnog prava ... je vjerovatno manji od 100” (vidi tačku 94 gore)), u Izveštaju se ne ukazuje na dalju istragu ili dokumentaciju o ovim zločinima koje su počinili pripadnici Vojske RS. Stoga, Izveštaj o Srebrenici Republike Srpske ni na koji način ne otkriva javnosti ulogu Vojske RS u masakru u Srebrenici, kao ni sudbinu i mjesto gdje se nalaze lica za koja se pretpostavlja da su žrtve tog masakra.

199. Kroz cijeli Izveštaj o Srebrenici Republike Srpske naglašeno je vjersko i nacionalno porijeklo naznačenih žrtava (tj. Srba), kao i vjersko i nacionalno porijeklo naznačenih zločinaca ili krivaca (tj. Muslimana ili Bošnjaka). Prema tome, iz Izveštaja je očigledno da je takvo različito postupanje zasnovano na vjerskom ili nacionalnom porijeklu podnosioca prijava, Bošnjaka.

200. Tužena Strana nije predočila nikakva zapažanja o meritumu prijava. Prema tome, ona nije izrazila ni bilo kakvo opravdanje za različito postupanje pri ispunjavanju svojih obaveza po Evropskoj konvenciji i Sporazumu. Ni Dom, po svom nahodjenju, ne može zamisliti nikakvo moguće opravdanje za takvu diskriminaciju pri izvršenju obaveza tužene Strane po Evropskoj konvenciji i Sporazumu.

201. Iz ovih razloga, Dom zaključuje da je tužena Strana diskriminisala podnosioca prijava na osnovu njihove bošnjačke nacionalnosti time što nije ispunila svoje obaveze po Evropskoj konvenciji u vezi sa pravima podnosioca prijava po članovima 3 i 8 iste.

5. Zaključak o meritumu

202. Ukratko, Dom zaključuje da je tužena Strana prekršila svoje pozitivne obaveze da osigura poštivanje prava podnositelaca prijava na privatni i porodični život zagarantovanih članom 8 Evropske konvencije time što nije učinila dostupnim niti je otkrila zatražene informacije o nestalim najbližim članovima porodica podnositelaca prijava. Takođe, tužena Strana je prekršila pravo podnositelaca prijava da ne budu podvrgnuti nehumanom i ponižavajućem postupku, zagarantovano članom 3 Evropske konvencije time što podnosiocima prijava nije otkrila istinu o sudbini i mjestu gdje se nalaze nestali članovi njihove najbliže porodice, niti je sprovela svrsishodnu i efikasnu istragu o masakru u Srebrenici u julu 1995. godine. Na kraju, Dom zaključuje da je tužena Strana diskriminisala podnosiocima prijava na osnovu njihove bošnjačke nacionalnosti time što nije ispunila svoje obaveze prema podnosiocima prijava po Evropskoj konvenciji. U kontekstu predmeta iz Srebrenice, ova kršenja su posebno nečuvena pošto su ovi događaji doveli do najvećeg i najužasnijeg masovnog pogubljenja civila u Evropi u drugoj polovini dvadesetog vijeka. Štaviše, u ovim kršenjima se ogleda potpuna ravnodušnost organa vlasti Republike Srpske prema patnji bošnjačke zajednice.

VIII PRAVNI LIJEKOVI

203. Prema članu XI(1)(b) Sporazuma, Dom mora dalje odlučiti o pitanju koje korake treba preduzeti tužena Strana da bi otklonila ustanovljena kršenja Sporazuma. S tim u vezi, Dom će razmotriti izdavanje naredbe da se sa kršenjima prestane i od njih odustane, o novčanoj naknadi (uključujući materijalne i nematerijalne štete), kao i o privremenoj mjeri.

204. Dom podsjeća da podnosioci prijava traže istinu o nestalim članovima svoje najuže porodice, za koje se pretpostavlja da su žrtve masakra u Srebrenici jula 1995. godine. Oni traže da organi vlasti dovedu počinioca pred lice pravde. Većina njih traži i kompenzaciju za svoje patnje, ali nisu precizirali iznose. No, pri oblikovanju pravnog lijeka za utvrđena kršenja Sporazuma, član XI(1)(b) daje Domu široka ovlaštenja za određivanje pravnih lijekova, a Dom nije ograničen zahtjevima podnositelaca prijava.

A. Sudska praksa i principi obeštećenja

205. Dok pokušava da oblikuje pravni lijek za nečuvena kršenja ljudskih prava podnositelaca prijava, Dom je uočio da ne može narediti savršen pravni lijek koji će vratiti *status quo ante* - ne može vratiti ono što je oduzeto podnosiocima prijava u Srebrenici jula 1995. godine i ne može iscijeliti patnju i muku koja je proizašla iz sedam godina neizvjesnosti o sudbini i mjestu gdje se nalaze njihovi najbliži. Kako je Interamerički sud za ljudska prava (u daljem tekstu: Interamerički sud ili IACHR) naveo: "Iz svakog ljudskog čina nastaju raznolike posljedice, neke od njih su bliske, a neke pak udaljene. Kako stara poslovica kaže: *causa causae est causa causati*. Zamislite šta se dešava kad se kamen baci u jezero: voda se namreška u koncentričnim krugovima koji se šire sve dalje i dalje, postajući sve neprimjetniji. Stoga i biva da svaki ljudski čin ima daleke i udaljene učinke. Potpuno je nemoguće navesti počinioca protivzakonitog djela da izbriše sve posljedice koje je to njegovo djelo prouzrokovalo, pošto su se učinci tog djela umnožili do stepena koji se ne može izmjeriti" (IACHR, *Aloeboetoe i drugi protiv Surinama*, presuda o naknadi štete od 10. septembra 1993. godine, Serija C br. 15, tačka 48 (1993)).

206. Razmatrajući moguće prikladne pravne lijekove u ovim prijavama, Dom se prvo osvrće na svoju sudsku praksu i sudsku praksu drugih međunarodnih organa koji se bave ljudskim pravima, u predmetima u kojima je došlo do sličnih kršenja ljudskih prava. U predmetu *Palić protiv Republike Srpske*, u kojem je razmatran prisilni nestanak pukovnika Avde Palića, Dom je utvrdio, između ostalog, kršenja prava gdje Palić zaštićenih članovima 3 i 8 Evropske konvencije jer Republika Srpska nije preduzela nikakve radnje u odgovoru na njene zahtjeve za informaciju o sudbini i mjestu gdje se nalazi njen suprug, koga su iz enklave u Žepi prisilno odveli pripadnici Vojske RS 27. jula 1995. godine (predmet br. CH/99/3196, *Palić*, odluka o prihvatljivosti i meritumu od 9. decembra 2000. godine, tačke 75-84, Odluke januar-juni 2001). Dom je, kao pravni lijek, naredio Republici Srpskoj, između ostalog "da odmah sprovede potpunu istragu kojom će se ispitati sve činjenice o sudbini pukovnika Palića od dana kada je prisilno odveden, kako bi se počinioci izveli pred lice pravde" te da "obezbijede gdje Palić sve informacije i nalaze o sudbini i mjestu gdje se nalazi pukovnik Palić" (*id.* tačka 89). Dom

je naredio i isplatu kompenzacije gđi Palić za njene duševne patnje (*id.* tačka 90).

207. U predmetu *Castillo Páez protiv Perua*, Interamerički sud je razmatrao odgovarajuća obeštećenja za utvrđena kršenja prava na ličnu slobodu, humano postupanje, kao i život žrtve koja je nestala nakon što ju je policija otela i bespravno držala u pritvoru. Policija je pokušala i da ga sakrije da se ne bi otkrilo mjesto gdje se on nalazi (IACHR, presuda o naknadi štete od 27. novembra 1998. godine, Serija C br. 43 (1998)). Interamerički sud se izjasnio da “duševni bol i neizvjesnost koje nestanak i odsustvo informacija o žrtvi može prouzrokovati kod najbliže rodbine predstavlja za njih duševnu patnju” (*id.* tačka 87). Kad su u pitanju roditelji, naročito se “može pretpostaviti da su roditelji pretrpjeli duševnu patnju usljed surove smrti njihovog potomka, jer ono osnovno ljudsko za sva lica je da osjete bol zbog patnje svog djeteta” (*id.* tačka 88). Takođe, žrtvina sestra je “pretrpjela bolne psihološke posljedice zbog nestanka i smrti svog brata jer je on bio njen jedini brat i živjeli su pod istim krovom, i pošto je iskusila, zajedno sa roditeljima, neizvjesnost saznanja o mjestu gdje se nalazi žrtva te je morala otići u Evropu, gdje je živjela kao izbjeglica u Holandiji (*id.* tačka 89). Stoga je Interamerički sud naredio Peruu, između ostalog, da isplati naknadu za duševnu patnju roditeljima i sestri podnosioca prijave, da istraži kršenja ljudskih prava i krivično goni odgovorna lica, te da plati razuman iznos za troškove postupka (*id.* tačke 90, 107, 112).

208. Slično, u predmetu *Blake protiv Gvatemale*, još jedan predmet koji se odnosi na prisilni nestanak i prikriivanje tog nestanka od strane organa vlasti, Interamerički sud je posebno zapazio “izuzetnu težinu” kršenja koje je kod roditelja i braće prisilno nestalog lica stvorilo “patnju i duševni bol, uz osjećaj neizvjesnosti, frustracije i nemoći s obzirom da organi vlasti nisu sproveli istragu” (IACHR, presuda o naknadi štete od 22. januara 1999. godine, tačke 56-57, Serija C br. 48 (1999)). Kako je Interamerički sud dalje obrazložio “Država ima dužnost da spriječi i da se bori protiv nekažnjavanja koju je Sud definisao kao ‘potpuno odsustvo istrage, krivičnog gonjenja, pritvaranja, suđenja i osude odgovornih za kršenja prava zaštićenih Američkom konvencijom’”. Nadalje, “Država ima obavezu da, u borbi protiv toga, koristi sva zakonska sredstva koja su joj na raspolaganju, pošto nekažnjavanje podstiče hronične recidive kršenja ljudskih prava i stanje potpune nemoći da se odbrane žrtve i njihovi rođaci” (*id.* tačka 64). Stoga, dužnost Države je da istraži djela koja su dovela do kršenja ljudskih prava, zatim da identifikuje i kazni odgovorne, te da usvoji unutrašnje zakonske mjere potrebne za poštivanje tih obaveza (*id.* tačka 65).

209. U predmetu *Aloeboetoe i drugi protiv Surinama*, koji se odnosi na događaje iz 1987. godine kada je grupa vojnika napala, zlostavljala i kundacima tukla više od 20 nenaoružanih muškaraca Maruna. Nakon ranjavanja ovih ljudi, vojnici su ih pritvorili pod sumnjom da su pripadnici protivdržavne grupe “*Jungle Commando*”. Ti muškarci su tvrdili da su oni samo civili iz raznih sela. Neki od ovih muškaraca su kasnije pušteni, a jedan je pobjegao. Šestorica su ubijena, a organi vlasti nisu pružili nikakve informacije o mjestu gdje se oni nalaze i nisu vratili njihova tijela radi sahrane. Surinam je prihvatio odgovornost za te potvrđene događaje, ali je osporavao obeštećenje za njih (IACHR, presuda o obeštećenju od 10. septembra 1993. godine, Serija C br. 15, tačka 42 (1993)). Odlučujući o odgovarajućem obeštećenju, Interamerički sud je primijetio da “u slučajevima koji se odnose na pravo na život, kao u ovom predmetu, obeštećenje obavezno mora biti u obliku materijalne kompenzacije” (*id.* u tački 46). Nakon komplikovane diskusije o tome ko su zakonski nasljednici ovih ubijenih muškaraca kao i o dokazima kojima su potkrijepljeni ovi razni zahtjevi za kompenzaciju, Interamerički sud je odlučio o obeštećenju koje podrazumijeva: materijalnu kompenzaciju za svakog nasljednika ubijenih muškaraca; osnivanje dva fonda za nasljednike – jedan za maloljetnu djecu, a drugi za odrasle – plus osnivanje Fondacije kao povjerenika koji treba da obezbijedi da se ovi iznosi kompenzacija iskoriste na najbolji način; kao i jednokratni prilog Surinama Fondaciji za troškove njenog rada (*id.* tačke 98-107 i 116). On je dalje dosudio isplatu troškova koje je imala najbliža rodbina pri traženju informacija o ubijenim muškarcima, potrazi za njihovim tijelima i žalbama organima (*id.* tačka 79).

210. Konačno, u predmetu *Barrios Altos protiv Perua*, Interamerički sud je zaključio da je Država prekršila prava na život, humano postupanje i pravično suđenje te sudsku zaštitu podnosilaca prijave pri incidentu kada su pripadnici peruanske vojske, djelujući kao “odred smrti”, ne praveći razliku, ubili 15 ljudi i ozbiljno povrijedili još 4 u sklopu “sopstvenog antiterorističkog programa”. Država je izdala zvanično priznanje svoje međunarodne odgovornosti za te događaje. Na osnovu tog priznanja, Interamerički sud je ustanovio kršenja te naredio Peruu da “istraži činjenice kako bi utvrdio identitet odgovornih za kršenja ljudskih prava ... i da objavi rezultate ove istrage te kazni odgovorne”. Pored

toga, naredio je Peruu da isplati odštetu, kako je dogovoreno uzajamnim sporazumom između države, žrtava, najbližih rođaka i njihovih pravnih zastupnika (IACHR, *Barrios Altos protiv Perua*, presuda od 14. maja 2001. godine, Serija C br. 75 (2001)). U postupku koji je uslijedio, Interamerički sud je preispitao taj sporazum. Sporazum o obeštećenju je podrazumijevao materijalnu naknadu za žrtve; besplatnu zdravstvenu njegu (npr. ljeekarski pregled, lijekove, specijalističku njegu, uspostavljanje dijagnoze, bolničku njegu, rehabilitaciju od posljedica traume i psihijatrijsku njegu); pogodnosti u školovanju (npr. stipendije i obrazovna nastavna sredstva), preuzetu obavezu da se presuda objavi u službenom listu i da se njen sadržaj objavi i putem drugih odgovarajućih medija; svečano obećanje da će se objaviti “javno izvinjenje žrtvama zbog uzrokovanja ozbiljne štete” i potvrdu spremnosti da se ne dopusti da se ovako nešto ikada više dogodi”; te sporazum da “izgradi memorijalni spomenik” (IACHR, *Barrios Altos protiv Perua*, presuda o naknadi štete od 30. novembra 2001. godine, tačke 41-44, Serija C br. 87 (2001)). Interamerički sud je potvrdio da je taj sporazum “u skladu sa Američkom konvencijom o ljudskim pravima i doprinosi tekovinama njene svrhe i cilja”. Prema tome, Interamerički sud je utvrdio da Država mora ispoštovati mjere obeštećenja s kojima se složila u sporazumu o obeštećenju (*id.* tačke 46-47).

B. Obeštećenje u predmetima iz Srebrenice

211. U skladu sa ovim smjernicama, Dom će narediti Republici Srpskoj da, po hitnom postupku, objavi sve informacije koje trenutno ima u svom posjedu, pod kontrolom ili po saznanjima, a koje se odnose na sudbinu i mjesta gdje se nalaze nestali najbliži članovi porodica podnosilaca prijava, što podrazumijeva i informaciju o tome da li su neka od nestalih lica još uvijek u životu u pritvoru, i ako jesu, da otkrije mjesto pritvora, te da objavi da li se za neka nestala lica zna da su ubijena u događajima u Srebrenici pa, ako je tako, da otkrije mjesto gdje se nalaze njihovi posmrtni ostaci. Republika Srpska će odmah pustiti na slobodu sva nestala lica koja su još uvijek u životu, a drže se u nezakonitom pritvoru. Republika Srpska će takođe, po hitnom postupku, MKCK-u, ICMP-u i Državnoj i Federalnoj komisiji otkriti sve informacije koje ima u svom posjedu, pod kontrolom ili po saznanjima, a koje se odnose na lokacije pojedinačnih, masovnih, primarnih i sekundarnih grobnica žrtava događaja u Srebrenici koje nisu ranije objelodanjene.

212. Dom će dalje narediti Republici Srpskoj da sprovede potpunu, svrsishodnu, temeljnu i detaljnu istragu o događajima koji su doveli do utvrđenih kršenja ljudskih prava, kako bi podnosioci prijava, svi ostali članovi porodica i javnost saznali za ulogu Republike Srpske u masakru u Srebrenici jula 1995. godine, za njene naknadne pokušaje da prikrije ove činjenice, te za sudbinu i mjesto gdje se nalaze lica nestala iz Srebrenice u julu 1995. godine. Ta istraga treba biti sprovedena i sa ciljem izvođenja pred lice pravde počinitelaca svakog zločina počinjenog u vezi sa nestalim licima iz Srebrenice pred nadležne domaće krivične sudove ili izručenja lica koja MKSJ traži radi krivičnog gonjenja ratnih zločina, genocida ili zločina protiv čovječnosti u vezi sa događajima u Srebrenici. Ova istraga treba podrazumijevati, među ostalim potrebnim mjerama, sprovođenje interne istrage protiv sadašnjih i bivših pripadnika Vojske RS koji možda imaju relevantna lična saznanja o događajima u Srebrenici ili o mjestima gdje se nalaze lične stvari ili lokacije grobnica lica ubijenih u vezi sa događajima u Srebrenici. Republika Srpska će otkriti rezultate ove istrage Domu, MKCK-u, ICMP-u, Državnoj i Federalnoj Komisiji i MKSJ-u, kao i OHR-u, Organizaciji za evropsku bezbjednost i saradnju, Misija u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: OEBS) i Kancelariji Savjeta Evrope u Bosni i Hercegovini, najkasnije u roku od 6 mjeseci nakon uručenja ove odluke. Republika Srpska će pripremiti i privremeni izvještaj o statusu u vezi sa koracima koje je preduzela kako bi ispoštovala ovu naredbu, te taj izvještaj treba biti dostavljen Domu u roku od tri mjeseca od uručenja ove odluke.

213. U pravilu 62(3) Pravila procedure Doma stoji da se “od Strana u Sporazumu može zatražiti da objave odluke Doma u svojim službenim listovima”. U skladu s tim, kao oblik obeštećenja za društvenu štetu te kako bi se informacije sadržane u ovoj odluci raširile na teritoriji Republike Srpske u najvećoj mogućoj mjeri, Dom će narediti Republici Srpskoj da u potpunosti objavi tekst ove cijele odluke o prihvatljivosti i meritumu, zajedno sa svim izdvojenim mišljenjima o slaganju ili neslaganju, na srpskom jeziku u Službenom glasniku Republike Srpske, u roku od dva mjeseca od datuma uručenja ove odluke. Sa ovom svrhom, Dom će Pravnom predstavniku Republike Srpske obezbijediti elektronsku kopiju ove odluke na srpskom jeziku na ćirilničnom pismu.

214. Dom dalje nalazi prikladnim da dosudi kolektivnu kompenzaciju za dobrobit svih članova porodica lica nestalih iz Srebrenice jula 1995. godine. U tom pogledu, Dom naročito ističe da je u ovoj

odluci utvrdio kršenja prava članova porodica koja su zaštićena članovima 8 i 3 Evropske konvencije, kao i diskriminaciju prema njima, ali nije utvrdio nikakvo kršenje prava nestalih lica jer su takve žalbe van nadležnosti Doma *ratione temporis* (vidi tačke 146, 165-169, 202). Po shvatanju Doma, prvenstvena svrha ovih prijava je da podnosioci prijava saznaju sudbinu i mjesto gdje se nalaze njihovi nestali najbliži rođaci. Ako se utvrdi da su ta nestala lica ubijena u događajima u Srebrenici, onda bi podnosioci prijava voljeli da sahrane posmrtnu ostatku svojih najbližih u skladu sa svojom tradicijom i uvjerenjima.

215. Dom podsjeća da je Visoki predstavnik Odlukom od 25. oktobra 2000. godine osnovao Srebrenica-Potočari spomen obilježje i mezarje, te da je odlukom od 10. maja 2001. godine osnovao i registrovao Fondaciju Srebrenica-Potočari spomen obilježje i mezarje (u daljem tekstu: Fondacija) (vidi tačke 133-134 gore). Svrha Srebrenica-Potočari spomen obilježja i mezarja je da se podigne spomen obilježje i stvori dostojanstveno mjesto za ukop lica koja su preminula usljed događaja u Srebrenici. Fondacija je zadužena za izgradnju i održavanje spomen obilježja i mezarja, kao i za prikupljanje novčanih sredstava. Članovi njenog Izvršnog odbora su dostojanstvenici međunarodne i bosanske zajednice.

216. Fondacija je trenutno usred aktivnosti prikupljanja novčanih sredstava potrebnih za izgradnju Srebrenica-Potočari spomen obilježja i mezarja. Dana 11. septembra 2002. godine, ona je objavila saopštenje za štampu u kojem je izrazila svoju zahvalnost Vladi Bosne i Hercegovine za njen zagarantovani prilog od 100.000 konvertibilnih maraka (u daljem tekstu: KM) godišnje iz budžeta Bosne i Hercegovine, Vladi Sjedinjenih Država za njen prilog od 1 milion USD, te Vladi Nizozemske za njen prilog od 1 milion EUR. Fondacija je 29. novembra 2002. godine objavila drugo saopštenje za štampu u kojem je izrazila svoju zahvalnost Vladama Ujedinjenog Kraljevstva, Turske, Češke Republike i Hrvatske za njihove priloge. Takođe su pozdravljeni i prilozi Vlade Unsko-sanskog Kantona i sarajevske općine Centar Fondaciji. Republika Srpska do danas nije dala nikakav finansijski prilog Fondaciji.

217. Uzimajući u obzir zadivljujuće napore koji se trenutno ulažu u izgradnju spomen-obilježja i mezarja za žrtve događaja u Srebrenici, kao i ozbiljnu prirodu kršenja ljudskih prava koje je Dom utvrdio u ovim predmetima, Dom nalazi prikladnim da naredi Republici Srpskoj da dâ novčani prilog Fondaciji Srebrenica-Potočari spomen-obilježje i mezarje u ukupnom paušalnom iznosu od 4 miliona konvertibilnih maraka (4.000.000 KM), koji se treba upotrebiti u skladu sa Statutom Fondacije (vidi tačku 134 gore), za kolektivnu dobrobit svih podnosilaca prijava i porodica žrtava događaja u Srebrenici, a treba se isplatiti na sljedeći način. Republika Srpska će platiti Fondaciji 2 miliona konvertibilnih maraka (2.000.000 KM), najkasnije u roku od šest mjeseci nakon uručenja ove odluke. Takođe, Republika Srpska će zagarantovati, najkasnije u roku od šest mjeseci nakon uručenja ove odluke, petsto hiljada konvertibilnih maraka (500.000,00 KM) godišnje iz budžeta Republike Srpske za isplate Fondaciji u naredne četiri godine. Republika Srpska će uplatiti ovaj paušalni iznos i zagarantovati ove četiri godišnje uplate Fondaciji najkasnije do 7. septembra 2003. godine, a te godišnje uplate treba da se izvrše 7. septembra 2004. godine, 7. septembra 2005. godine, 7. septembra 2006. godine i 7. septembra 2007. godine ili prije tih datuma. Dom će dalje narediti Republici Srpskoj da isplati zateznu kamatu od 10 % (deset posto) na ovaj paušalni iznos ili na svaki njegov neisplaćeni dio po isteku šestomjesečnog roka od datuma uručenja ove odluke, tj. 7. septembra 2003. godine, do datuma pune isplate. Zatezna kamata od 10 % će se obračunavati i na godišnju isplatu ako taj iznos ne bude isplaćen do 7. septembra godine na koju se to odnosi sve to datuma pune isplate.

218. Iako shvata da su podnosioci prijava lično pretrpjeli materijalnu i nematerijalnu štetu, Dom neće dosuditi pojedinačne iznose kompenzacije. Po mišljenju Doma, paušalni iznos i godišnje isplate, precizirani u prethodnoj tački koji će se koristiti za zajedničku dobrobit svih podnosilaca prijava, zajedno sa ostalim naredbama iznesenim ovdje, predstavljaju najbolji vid odštete za utvrđena kršenja prava podnosilaca prijava, zagarantovanih članovima 3 i 8 Evropske konvencije, da saznaju sudbinu svojih najbližih i mjesto gdje se oni nalaze, kao i za diskriminaciju u vezi sa ovim pravima.

219. S obzirom na kršenja utvrđena u ovim predmetima, Dom smatra da bi prikladan dodatni pravni lijek bio da se naredi Republici Srpskoj da javno prizna odgovornost za događaje u Srebrenici te da se javno izvine rođacima žrtava i cijeloj bošnjačkoj zajednici u Bosni i Hercegovini. No, javno priznanje odgovornosti i javno izvinjenje mogu biti stvaran pravni lijek za ove podnosiocima prijava samo ako su te

izjave istinite, autentične, iskrene i samoinicijativne, tj. kada nisu podstaknute sudskom naredbom. Prema tome, Dom će se suzdržati od naređivanja Republici Srpskoj da javno prizna tu odgovornost ili da se javno izvini jer, u kontekstu događaja u Srebrenici, Dom nalazi da ovo nije pravi trenutak za takvu naredbu. No, Dom izražava nadu da će Republika Srpska jednog dana samoinicijativno dati ove izjave.

IX ZAKLJUČCI

220. Iz ovih razloga, Dom odlučuje:

1. sa 12 glasova za i 2 glasa protiv, da su prihvatljive žalbe podnosilaca prijava proistekle ili nastavljene nakon 14. decembra 1995. godine po članovima 3, 8 i 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima te diskriminaciji u vezi s ovim pravima po članu I(14) Sporazuma o ljudskim pravima;

2. jednoglasno, da su preostali dijelovi prijava neprihvatljivi;

3. sa 12 glasova za i 2 glasa protiv, da je Republika Srpska, time što nije učinila dostupnim i otkrila podnosiocima prijava zatražene informacije o nestalim najbližim članovima njihovih porodica prekršila svoje pozitivne obaveze da osigura poštovanje prava podnosilaca prijava na privatni i porodični život, zagwarantovanih članom 8 Evropske konvencije, čime je Republika Srpska prekršila član I Sporazuma;

4. sa 12 glasova za i 2 glasa protiv, da je Republika Srpska, time što podnosiocima prijava nije otkrila istinu o sudbini i mjestu gdje se nalaze nestali najbliži članovi njihovih porodica, što podrazumijeva i sprovođenje svrsishodne i djelotvorne istrage o masakru u Srebrenici u julu 1995. godine, prekršila prava podnosilaca prijava da ne budu podvrgnuti nehumanom i ponižavajućem postupku, kako je zagwarantovano članom 3 Evropske konvencije, čime je Republika Srpska prekršila član I Sporazuma;

5. jednoglasno, da nije neophodno da Dom odvojeno ispita prijave po članu 13 Evropske konvencije;

6. sa 12 glasova za i 2 glasa protiv, da je Republika Srpska diskriminisala podnosiocima prijava na osnovu njihove bošnjačke nacionalnosti u uživanju njihovih prava zagwarantovanih članovima 3 i 8 Evropske konvencije, čime je Republika Srpska prekršila član I Sporazuma;

7. jednoglasno, da naredi Republici Srpskoj da, po hitnom postupku, objavi sve informacije koje trenutno ima u svom posjedu, pod kontrolom ili po saznanjima, a koje se odnose na sudbinu i mjesto gdje se nalaze nestali najbliži članovi porodica podnosilaca prijava, što podrazumijeva i informaciju o tome da li su neka od nestalih lica još uvijek u životu u pritvoru, a ako jesu, da otkrije mjesto pritvora, te da objavi da li se za neka nestala lica zna da su ubijena u događajima u Srebrenici pa, ako je tako, da otkrije mjesto gdje se nalaze njihovi posmrtni ostaci. Republika Srpska će odmah pustiti na slobodu sva nestala lica koja su još uvijek u životu, a drže se u nezakonitom pritvoru. Republika Srpska će takođe, po hitnom postupku, MKCK-u, ICMP-u i Državnoj i Federalnoj komisiji otkriti sve informacije koje ima u svom posjedu, pod kontrolom ili po saznanjima, a koje se odnose na lokacije pojedinačnih, masovnih, primarnih i sekundarnih grobnica žrtava događaja u Srebrenici koje nisu ranije objelodanjene;

8. jednoglasno, da naredi Republici Srpskoj da sprovede potpunu, svrsishodnu, temeljnu i detaljnu istragu o događajima koji su doveli do utvrđenih kršenja ljudskih prava; Republika Srpska će otkriti rezultate ove istrage MKCK-u, ICMP-u, Državnoj i Federalnoj komisiji i MKSJ-u, kao i OHR-u, Misiji OEBS-a u Bosni i Hercegovini i Kancelariji Savjeta Evrope u Bosni i Hercegovini najkasnije do 7. septembra 2003. godine;

9. jednoglasno, da naredi Republici Srpskoj da objavi tekst ove cjelokupne odluke o prihvatljivosti i meritumu, zajedno sa svim izdvojenim mišljenjima o slaganju ili neslaganju, u potpunosti na srpskom jeziku u Službenom glasniku Republike Srpske, do 7. maja 2003. godine;

10. sa 12 glasova za i 2 glasa protiv, da naredi Republici Srpskoj da, za kolektivnu dobrobit svih podnosilaca prijava i porodica žrtava događaja u Srebrenici, uplati Fondaciji Srebrenica-Potočari spomen-obilježje i mezarje paušalan iznos od 2 miliona konvertibilnih maraka (2.000.000 KM), plativ najkasnije 7. septembra 2003. godine, te da zagaruje, najkasnije do 7. septembra 2003. godine, da će 7. septembra 2004. godine, 7. septembra 2005. godine, 7. septembra 2006. godine i 7. septembra 2007. godine uplatiti Fondaciji četiri dodatne godišnje isplate od po petsto hiljada konvertibilnih maraka (500.000 KM), koje treba upotrebiti u skladu sa Statutom Fondacije;

11. sa 12 glasova za i 2 glasa protiv, da naredi Republici Srpskoj da isplati zateznu kamatu od 10% (deset posto) na paušalni iznos preciziran u zaključku 10. gore ili na svaki njegov neisplaćeni dio od 7. septembra 2003. godine do datuma konačne isplate; i, uz to, da isplati zateznu kamatu od 10% na godišnje isplate precizirane u zaključku 10. gore ako ti iznosi ne budu isplaćeni do 7. septembra godine na koju se to odnosi sve do datuma pune isplate;

12. jednoglasno, da odbije preostale zahtjeve za kompenzaciju; i

13. jednoglasno, da naredi Republici Srpskoj da do 7. juna 2003. godine Domu podnese privremeni izvještaj o statusu u vezi sa koracima koje je preduzela kako bi ispoštovala ove naredbe, te da do 7. septembra 2003. godine dostavi Domu potpuni izvještaj o koracima koje je preduzela u sprovođenju ovih naredbi.

(potpisao)
Ulrich GARMS
Arhivar Doma

(potpisala)
Michèle PICARD
Predsjednica Doma

Aneks I   Izdvojeno mišljenje o djelimičnom neslaganju gosp. Miodraga Pajića
Aneks II   Izdvojeno mišljenje o neslaganju gosp. Vitomira Popovića
Aneks III   Izdvojeno mišljenje o djelimičnom slaganju gosp. Mehmeda Dekovića

ANEKS I

Prema pravilu 61. Pravila procedure Doma, ovaj dodatak sadrži izdvojeno mišljenje o djelimičnom neslaganju gospodina Miodraga Pajića

IZDVOJENO MIŠLJENJE O DJELIMIČNOM NESLAGANJU GOSP. MIODRAGA PAJIĆA

1. Ne mogu se složiti sa svim zaključcima ove odluke, kao ni sa obrazloženjima iznesenim u poglavljima o prihvatljivosti i meritumu. Smatram da prijave imaju ozbiljne nedostatke u oblasti prihvatljivosti po članu VIII(2)(a) Sporazuma o ljudskim pravima.
2. Prvostepena presuda Pretresnog vijeća Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju u predmetu br. IT-98-33-T, *Tužilac protiv Radislava Krstića*, u kojoj je branilac optuženog podnio žalbu na presudu, osporivši činjenične i pravne navode presude, ne može biti validan osnov za činjeničnu argumentaciju ove odluke.
3. Dalje, činjenica je da podnosioci prijava nisu tražili potrebne informacije od nadležnih organa tužene Strane, nego su te informacije tražili od "Državne komisije" Federacije Bosne i Hercegovine. Dakle, tužena Strana nikada nije *prima facie* dobila zahtjeve od strane podnosilaca prijava, pa samim tim nije ni mogla izvršiti svoju obavezu u ovom pogledu. Poznato je, a kako je to objašnjeno u tački 124. ove odluke, da su "tokom oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, postojale ili su uspostavljene razne komisije sa isključivom namjenom razmjene ratnih zarobljenika. Jedna komisija je zastupala interese bosanskih Muslimana, druga je zastupala interese Hrvata, a treća je zastupala interese Srba." Svaka od ovih komisija ima svoje posebne evidencije, metode rada i izvore informacija za otkrivanje istine o nestalim licima. Evidentno je da ne postoji ili nije postojala ni minimalna potrebna saradnja između pomenutih komisija.
4. Smatram da ove činjenične okolnosti nisu u dovoljnoj mjeri posmatrane u kontekstu opštih i političkih prilika u Bosni i Hercegovini. Jer, kako objasniti da o ovom vrlo osjetljivom pitanju koje je od krucijalne važnosti za budućnost naroda Bosne i Hercegovine Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine tek 24. oktobra 2001. godine donosi Rezoluciju o nestalim licima u Bosni i Hercegovini. U toj Rezoluciji, Predstavnički dom izražava veliko nezadovoljstvo zbog činjenice da i nakon skoro šest godina od završetka rata u Bosni i Hercegovini nije poznata sudbina 28.000 nestalih lica... (vidi tačku 132 odluke).
5. Dakle, iz razloga neiscrpljivanja domaćih pravnih lijekova i nespojivosti *ratione personae*, izdvajam svoje mišljenje u pogledu prihvatljivosti prijava, kako je utvrđeno u ovoj odluci.

(potpisao)
Miodrag Pajić

ANEKS II

U skladu sa pravilom 61 Pravila procedure Doma, ovaj aneks sadrži mišljenje o neslaganju gospodina Vitomira Popovića.

IZDOJENO MIŠLJENJE O NESLAGANJU GOSP. VITOMIRA POPOVIĆA

1. Ja ne sumnjam da su ne samo na prostoru Srebrenice nego i na ostalim dijelovima Republike Bosne i Hercegovine, kao i drugim bivšim jugoslovenskim republikama, prije svega u Sloveniji, a naročito u Hrvatskoj, Kosovu i Makedoniji počinjena neka od najgrubljih kršenja ljudskih prava predviđenih Evropskom konvencijom o ljudskom pravima i njenim protokolima, Ženevskim konvencijama i drugim instrumentima za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda koje se primjenjuju i čine sastavni dio Ustava Bosne i Hercegovine (tj. Aneksa 4. Opšteg okvirnog sporazuma) i Sporazuma o ljudskim pravima (tj. Aneksa 6. Opšteg okvirnog sporazuma). Isto tako kod mene ne postoji dilema da se žrtvama kršenja ljudskih prava u ovom građanskom ratu mogu smatrati ne samo stradali i nestali, nego i članovi njihovih porodica koji nisu imali mogućnost da dođu do saznanja i informacija o svojim nastradalim kao i svi oni koji su na bilo koji način morali da napuste svoja vjekovna ognjišta. Nažalost, rat kao sredstvo za vođenje politike sredstvima nasilja sam po sebi predstavlja najgrublji oblik kršenja ljudskih prava i osnovnih sloboda i očiglednu diskriminaciju. Svakako da je naročito poražavajuća činjenica da ni danas, poslije više od 7 godina nakon završetka ovog krvavog građanskog rata, mnoge od porodica neće biti u mogućnosti da dođu do saznanja o sudbini svojih najmilijih. Međutim, razlozi izdavanja ovog mišljenja o neslaganju sa ovom odlukom su čisto pravne prirode zasnovani prije svega na procesnom pravu sadržanom u Pravilima procedure Doma za ljudska prava, a i materijalnom pravu sadržanom u Evropskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava. Ovi razlozi se sastoje u sljedećem:

A. Iscrpljivanje domaćih pravnih lijekova:

2. Prije razmatranja merituma ovih prijava Dom mora da odluči da li da ih prihvati, uzimajući u obzir kriterije prihvatljivosti sadržane u članu VIII (2) Sporazuma. Ovom odredbom je, između ostalog, propisano "Dom će odlučiti koje prijave će prihvatiti... Pri tome će Dom uzeti u obzir sljedeće kriterije: a) postoje li efikasni pravni lijekovi i da li je podnosilac prijave dokazao da ih je iscrpio... " i c) Dom će takođe odbiti svaku žalbu koju bude smatrao nespojivom sa ovim Sporazumom, ili koja je očigledno neosnovana ili predstavlja zloupotrebu prava žalbe."

3. U konkretnim predmetima podnosioci prijava nisu podnijeli nikakve zahtjeve niti tražili informacije od Komisije za traženje nestalih i zarobljenih lica Republike Srpske, nego od tzv. Državne komisije za traženje nestalih lica koja, u stvari, nije ni postojala. Naime, opšte je poznata činjenica da su tzv. Državnu komisiju predstavljali samo predstavnici bošnjačkog naroda, a da su postojale posebne komisije i to Komisija za traženje nestalih i zarobljenih lica Republike Srpske osnovana od strane Vlade Republike Srpske čiji je rad i mandat zasnovan na osnovu Banjalučkog sporazuma od 25. juna 1996. godine, te Federalna komisija za nestale osobe osnovana Uredbom Vlade Federacije Bosne i Hercegovine za nestale osobe od 14. jula 1997. godine. Prije toga, u ratnom periodu svaki od naroda je imao isključivo svoju Komisiju i na nivou "dejtonske Bosne i Hercegovine" nije nikada formirana "Državna komisija za traženje nestalih lica." Ova činjenica je obrazložena u odluci Doma u tačkama 125-131. Međutim, Dom u tački 169. između ostalog, konstatuje: "Na osnovu informacija dostupnih Domu, nesporno je da su članovi porodica (uključujući i podnosiocje prijava) podnijeli hiljade zahtjeva Državnoj komisiji i MKCK-u za informacije o sudbini i mjestu gdje se nalaze navodne žrtve događaja u Srebrenici. Ipak, nekih sedam godina nakon predmetnih događaja, nijedan od podnosilaca prijava nije zvanično obaviješten o sudbini i mjestu gdje se nalaze njegovi najbliži. Prema tome, navodi sadržani u prijavama se odnose na nastavljeno kršenje ljudskih prava podnosilaca prijava koje je počinila tužena Strana, a započelo je 14. decembra 1995. godine i nastavlja se do danas. Budući da je tako, prijave spadaju u okvire nadležnosti Doma *ratione temporis*, u smislu člana VIII(2)(c) Sporazuma i prihvatljive su. "

4. Ako bi se pak i stalo na stanovište da postoji Državna komisija "dejtonske Bosne i Hercegovine" onda bi za eventualno nedavanje informacija od strane ove Komisije odgovornost i posljedice trebala snositi Bosna i Hercegovina, kao tužena Strana. S obzirom da se podnosioci prijava u konkretnim predmetima nisu obraćali Komisiji za traženje nestalih i zarobljenih lica Republike

Srpske niti bilo kojoj drugoj instituciji Republike Srpske, to u smislu člana VIII(2)(a) Sporazuma nisu iscrpili domaće pravne lijekove, niti su ispunili procesne pretpostavke za vođenje postupka pred Domom, radi čega je njihovu prijavu trebalo proglašiti neprihvatljivom.

5. Pored navedenog, podnosioci prijava nisu pred nadležnim organima i sudovima tužene Strane, u skladu sa domaćom jurisdikcijom vodili nikakve postupke za naknadu štete, pa je Dom i ovaj dio zahtjeva podnosilaca prijava trebao proglašiti neprihvatljivim radi neiscrpljivanja domaćih pravnih lijekova u smislu člana VIII(2)(a) Sporazuma.

B. Isplata kompenzacije

6. Ja se ne slažem ni sa zaključkom 10. Doma kojim se “naređuje Republici Srpskoj da, za kolektivnu dobrobit svih podnosilaca prijava i porodica žrtava događaja u Srebrenici, uplati Fondaciji Srebrenica-Potočari spomen-obilježje i mezarje paušalan iznos od 2 miliona konvertibilnih maraka (2.000.000 KM), plativ najkasnije 7. septembra 2003. godine, te da zagaruje, najkasnije do 7. septembra 2003. godine, da će 7. septembra 2004. godine, 7. septembra 2005. godine, 7. septembra 2006. godine i 7. septembra 2007. godine uplatiti Fondaciji četiri dodatne godišnje isplate od po petsto hiljada konvertibilnih maraka (500.000 KM), koje treba upotrebiti u skladu sa Statutom Fondacije “. Ne slažem se sa ovom naredbom iz razloga što je osnovni zahtjev podnosilaca prijava bio dobijanje informacija od tužene Strane o sudbini i mjestu gdje se nalaze njihovi najbliži nestali iz Srebrenice i “dovođenje počinitelja pred lice pravde”, a veći broj njih je tražio i neodređen iznos kompenzacije za svoje patnje. U konkretnoj odluci, Dom je trebao odlučiti o ovako postavljenom zahtjevu za kompenzaciju i dodijeliti podnosiocima prijava odgovarajuće iznose na ime kompenzacije za njihove patnje jer su oni upravo to tražili. Podnosioci prijava nisu tražili da se ova sredstva kompenzacije uplaćuju Fondaciji zaduženoj za izgradnju i održavanje Srebrenica-Potočari spomen-obilježja i mezarja. Postupajući na ovakav način Dom je, odstupajući od postavljenih zahtjeva za kompenzaciju, izašao i izvan okvira svoje do sada uobičajene prakse. Opšte je poznata činjenica da se u ovakvim i sličnim fondacijama i udruženjima često dešavaju velike zloupotrebe sredstava. Na primjer, dosuđivanje određenih iznosa za povratak podnosilaca prijava kao izbjeglih i raseljenih lica koja nisu u mogućnosti da sama obezbjede dovoljno sredstava ni za golu egzistenciju i preživljavanje bi, po mom mišljenju, bilo mnogo korisnije. Uostalom i neki članovi Doma su prilikom obilaska Srebrenice imali priliku lično se upoznati sa ovakvom teškom situacijom.

(potpisao)
Vitimir Popović

ANEKS III

U skladu sa pravilom 61 Pravila procedure Doma, ovaj Aneks sadrži mišljenje o djelimičnom slaganju gosp. Mehmeda Dekovića.

MIŠLJENJE O DJELIMIČNOM SLAGANJU GOSP. MEHMEDA DEKOVIĆA

1. U dijelu odluke o pravnim lijekovima (tačka 217), Dom je našao prikladnim da naredi Republici Srpskoj da uplati prilog Fondaciji Srebrenica-Potočari spomen-obilježje i mezarje u paušalnom iznosu od 4 miliona konvertibilnih maraka za kolektivnu dobrobit svih podnosilaca prijava i porodica žrtava događaja u Srebrenici. Republika Srpska će isplatiti Fondaciji 2 miliona konvertibilnih maraka do 7. septembra 2003. godine, a preostali iznos će isplatiti u četiri godišnje rate od po 500.000 KM Fondaciji u toku naredne četiri godine (vidi tačku 217 odluke).

2. Iako sam glasao za zaključak br. 10 kojim se naređuje isplata kolektivne kompenzacije Fondaciji (vidi tačku 220 odluke), ja se ne slažem sa predviđenim pravnim lijekovima. Moja zamisao je bila da se iznos kompenzacije drugačije formuliše i, samo u ovom pogledu, ne slažem se s njim. Smatram da bi, s ciljem sprečavanja gubitka vrijednosti protekom vremena, zaključak br. 10 trebao biti izmijenjen tako da u njemu stoji da četiri godišnje isplate trebaju biti vezane za "čvrstu valutu", npr. EURO, te da protuvrijednosti trebaju biti izračunate prema kursu na dan uručenja ove odluke. Ja potkrepljujem ovaj prijedlog sa nekoliko relevantnih činjenica. Prvo, ovi predmeti se odnose na izuzetno teška kršenja ljudskih prava, detaljnije objašnjena u odluci. Stoga, cijeli dosuđeni paušalni iznos nije toliko visok da bi se morao podijeliti u četiri godišnje rate. Ovo posebno iz razloga što, prema zvaničnim proračunima, oko 3.900.000 konvertibilnih maraka je još uvijek potrebno da bi se ostvario sveukupan budžet za izgradnju Srebrenica-Potočari spomen-obilježja i mezarja. Pored toga, prema mišljenju domaćih i nekih međunarodnih ekonomskih stručnjaka, domaća valuta se vještački održava, te je, prema tome, realno očekivati da će doći do gubljenja vrijednosti konvertibilne marke u toku naredne četiri godine, a time i obezvređivanja dosuđenih iznosa.

3. Međutim, većina članova Doma je imala suprotno mišljenje u ovom pogledu jer oni vjeruju da je domaća valuta stabilna i da neće izgubiti vrijednost tokom naredne četiri godine. Ipak, s nadom i željom da se ostvari uvjerenje mojih kolega, ja smatram da je svaki dalji komentar suvišan.

(potpisao)
Mehmed Deković